

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra biblických věd

Diplomová práce

POJETÍ LÁSKY V JANOVSKÉ LITERATUŘE

Autor práce: Ing. Ivan Stropek
Studijní obor: pastorační a sociální asistent
Forma studia: kombinovaná
Ročník studia: osmý
Vedoucí práce: ThLic. Július Pavelčík
Rok odevzdání: 2009

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

10. července 2009

Děkuji vedoucímu práce ThLic. Júliu Pavelčíkovi za veškerou odbornou pomoc při vzniku této práce. Děkuji své rodině a všem přátelům za podporu během mého studia.

Obsah

Úvod.....	6
A. OBECNÁ ČÁST	8
1. Biblická pojetí lásky.....	8
1.1. Vztah lásky mezi Bohem a člověkem	8
1.2. Bratrská láska	11
2. Statistika výskytů	13
2.1. Přehledová statistika.....	14
2.2. Tematické skupiny vybraných slov.....	15
2.2.1. Skupiny veršů obsahujících výraz ἀγάπη	16
2.2.2. Skupiny veršů obsahujících výraz ἀγαπητός	17
2.2.3. Skupiny veršů obsahujících výraz ἀγαπάω.....	18
2.2.4. Skupiny veršů obsahujících výraz φίλος	21
2.2.5. Skupiny veršů obsahujících výraz φιλέω	22
2.3. Perikopy obsahující tato slova	23
2.3.1. Janovo evangelium.....	23
2.3.2. První list Janův	24
2.3.3. Druhý list Janův	24
2.3.4. Třetí list Janův.....	24
2.3.5. Kniha Zjevení.....	24
B. VÝKLADOVÁ ČÁST	25
1. Rozmluva s Nikodémem (J 3,1-21)	28
1.1. Kontext.....	28
1.2. Exegeze	29
1.2.1. Představení Nikodéma (3,1).....	29
1.2.2. Narození shora (3,2-8)	29
1.2.3. Vystoupení Syna (3,9-21)	32
1.3. Shrnutí.....	37
<i>Exkurs J 3,22 - 10,21</i>	38
2. Vzkříšení Lazara (J 11,1-44).....	40
2.1. Kontext.....	40
2.2. Exegeze	41
2.2.1. Úvodní popis situace (11,1-6)	41
2.2.2. Diskuse s učedníky (11,7-16).....	43
2.2.3. Příklad do Betanie (11,17-33).....	45
2.2.4. U hrobu (11,34-44).....	47
2.3. Shrnutí.....	48
<i>Exkurs J 11,45 - 14,31</i>	50
3. Víra, která přináší ovoce (J 15,1-25).....	52
3.1. Kontext.....	52
3.2. Exegeze	53
3.2.1. Vinný kmen a ratolesti (15,1-6)	53
3.2.2. Rozmluva o lásce učedníků (15,7-17).....	54

3.2.3. Pronásledovaná obec (15,18-25).....	59
3.3. Shrnutí.....	60
<i>Exkurs J 15,26 - 21,14</i>	61
4. Rozhovor se Šimonem Petrem (J 21,15-25)	63
4.1. Kontext.....	63
4.2. Exegeze	63
4.2.1. Petrovo pověření (21,15-17)	63
4.2.2. O Petrovi a milovaném učedníkovi (21,18-23).....	66
4.2.3. Druhý dovětek evangelia (21,24-25).....	69
4.4. Shrnutí.....	69
<i>Exkurs 1 J 1,1 - 3,10</i>	70
5. Zvěst „abychom se navzájem milovali“ (1 J 3,11-24)	71
5.1. Kontext.....	71
5.2. Exegeze	71
5.2.1. Zvěst, kterou máme od počátku (3,11-12)	71
5.2.2. Položit život (3,13-17)	74
5.2.3. Ubezpečení (3,18-22).....	76
5.2.4. Příkázání víry a lásky (3,23-24).....	78
5.3. Shrnutí.....	79
6. Bůh je láska (1 J 4,7-21)	81
6.1. Kontext.....	81
6.2. Exegeze	82
6.2.1. Láska je z Boha (4,7-10)	83
6.2.2. Boží láska zůstává v nás (4,11-16).....	85
6.2.3. Láska nezná strach (4,17-19)	89
6.2.4. Propojení lásky k Bohu a lásky k bratru (4,20-21)	91
6.3. Shrnutí.....	92
<i>Exkurs 2 – 3 J a Zj</i>	93
Závěr	94
Seznam použité literatury.....	96
Seznam zkratk	99
Přílohy.....	101
Abstrakt	
Abstract	

Úvod

Láska má mnoho podob a lze o ní uvažovat v mnoha rovinách, rozmanité pohledy na ni jsou i v Bibli; v naší práci se budeme věnovat právě biblickému pohledu. V první části se pomocí slovníkové literatury zaměříme na výraz „láska“ a na to, jak je vnímán napříč Biblií. Sledujeme vztah lásky mezi Bohem a člověkem a posléze vztah bratrské lásky. Podobným způsobem lze na lásku pohlížet i u Jana.

Láska prochází celým jeho dílem a je jedním z jeho hlavních témat. **Cílem naší práce je pojednat o různých pojetích lásky, která janovské spisy¹ obsahují.** Setkáváme se v nich s několika výrazy, které lásku vyjadřují: samotný výraz ἀγάπη (láska), s ním příbuzné podstatné jméno ἀγαπητός (milovaný) a sloveso ἀγαπάω (milovat). Vedle toho se pro vyjádření milovat nebo mít rád používá i sloveso φιλέω, se kterým je spojen výraz φίλος (přítel).

Abychom pokryli celý rozsah použití těchto výrazů, provedeme nejprve analýzu jejich výskytů a samostatně porovnáme jejich četnosti pro jednotlivé janovské spisy a poté i se synoptiky a rámci celého Nového zákona. Verše, kde se vyskytují, rozčleníme do tematických skupin podle způsobu, kterým byly použity. Následně zobrazíme všechny výskyty na osu janovských spisů a vyčleníme perikopy, ve kterých se vyskytují.

V následující exegetické části tyto perikopy postupně procházíme. Hluběji se zaměříme na šest z nich, které ukazují některý důležitý aspekt lásky.² Každá z těchto šesti exegezí je zakončena souhrnem, ve kterém je uveden krátký obsah perikopy a ve kterém je zdůrazněno, jaký pohled na lásku je v ní vyjádřen. Mezi jednotlivými exegezemi jsou vřazeny exkurzy a takto obsáhneme celou šíři janovských spisů. **Diplomová práce má tedy charakter exegeticko-teologické**

¹ Janovskými spisy rozumíme v této práci skupinu Corpus Ioanneum (nebo Johanneum). Do té řadíme pět novozákonních knih: J, 1 - 3 J a Zj. Spisem, o kterém se nejvíc debatuje, zda patří do této skupiny, je Zj, ale v současné době je tam mnoha autory řazen. Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z evangelia podľa Jána*, s. 3.

² Jejich výběru se budu věnovat na začátku výkladové části. Tento výběr je nutně poněkud subjektivní, ale snažil jsem se podchytit vývoj i jednotlivosti v pohledu na lásku, které janovská literatura nabízí.

studie, která se postupně zabývá všemi výskyty pojmů ἀγάπη, ἀγαπητός, ἀγαπάω, φιλέω, a φίλος v janovských spisech a základním tématům lásky se věnuje do hloubky.

Poznámky:

V textu obvykle používáme Jan nebo evangelista nikoliv s cílem určit autorství, ale pouze pro označení autora janovských spisů. To platí i pro části, které jsou věnovány postavě „učedníka, kterého Ježíš miloval“, jemuž je připsáno autorství evangelia (J 21,24).

Pro obecnou část jsme využili zejména slovníkovou literaturu v češtině (Defour, Novotný, von Allmen) a slovenštině (Kittel) a Bibel-lexikon (Haag). Literatury v češtině věnované janovské literatuře ovšem není mnoho. Používali jsme svazky Stuttgartského komentáře pro Janovo evangelium a Janovy listy (Porsch, Baur) a poznámkový aparát Jeruzalémské Bible. Pro některé perikopy Janova evangelia jsme mohli využít i výklad vybraných perikop ve slovenštině (Farkaš). Obsáhlý slovenský komentář z řady Pravoslavných komentářů je k dispozici také pro První list Janův (Pružinský). Čerpali jsme i z výborných výkladů Anchor Bible pro evangelium i listy v angličtině (Brown). Pro evangelium jsme ještě používali polský výklad (Stachowiak) a pro listy německé komentáře z řad Geistliche Schriftlesung (Thüsing) a Neue Echter Bibel (Ruckstuhl).

Při citacích řeckého textu jsme použili biblický software Bibleworks 6. Z téhož software citujeme i některé české překlady (ČEP, KMS, KB, NBK – viz Seznam zkratk).

A. OBECNÁ ČÁST

1. Biblická pojetí lásky

V této části stručně rozebereme použití a různá pojetí pojmu „láska“, jak se s nimi setkáváme v Bibli. Pomůckou nám budou zejména biblické slovníky a některé monografie.³ Položme si otázky: Jak Bůh může milovat hříšného člověka a snížit se až k němu? Jak člověk může na tuto lásku odpovědět? Jaký je vztah mezi láskou k Bohu a láskou k lidem? Bible odpovídá: Bůh se rozhodl z vlastní vůle navázat s člověkem vztah lásky a učí jej tak vzájemné lásce mezi lidmi.⁴ Pojem „láska“ může zahrnuje mnoho věcí, tělesných i duchovních, uvážených i spontánních, vážných i lehkých, ničivých i rozvíjejících lidskou osobnost. Lze milovat věc, zvíře, ale i kolegu, příbuzného, přítele, děti a manžele či manželku, dokonce i nějakou vlastnost (např. Ž 45,8).⁵ V Písmu se ukazuje hned na počátku, jak se může mísit to nejlepší s nejhorším, co člověk dokáže (Gn 2,23n; 3,16; 12,10-19; 22; 24; 34), podobně později v Davidově příběhu nebo v Písni písní.⁶ Láska nutí k sebeodevzdání, pokud jde o věc, pak k jejímu vlastnění. Pokud se cit lásky dokonale uplatní, člověk miluje celým srdcem, celou duší a celou svou silou (Dt 6,5; 13,4). Protipólem lásky je nenávisť (Kaz 3,8; 9,6).⁷

1.1. Vztah lásky mezi Bohem a člověkem

a. Starý zákon

V prvních textech Písma není sice láska zmíněna výslovně, přesto z Gn 1 - 3 Boží láska vyplývá. Bůh chce dát lidem život v plnosti a k tomu je zapotřebí svobodného lidského rozhodnutí. Dialog lásky mezi Bohem a člověkem se řídí Božími příkázáními. Když člověk upadl do hříchu, začala se láska

³ Členění v této kapitole přibližně převezmeme z LÉON-DUFOUR, X. *Slovník biblické teologie*, s. 193 - 197.

⁴ Srov. LÉON-DUFOUR, X. *Slovník biblické teologie*, s. 193.

⁵ Srov. HAAG, H. *Bibel-lexikon*, s. 1050.

⁶ Srov. LÉON-DUFOUR, X. *Slovník biblické teologie*, s. 193.

⁷ Srov. *Teologický slovník k Novej zmluve I-II*, s. 8.

projevovat novým způsobem – milosrdenstvím.⁸ Můžeme vidět Boží lásku k významným postavám: k Abrahamovi nebo Mojžíšovi. Proroci poznávají projevy jeho Boží lásky i jeho hněvu (Am 3,2), jejich vyvolení je někdy uchvacuje (7,15), jindy naplňuje radostí (Jer 20,11nn) nebo rozpaky (20,7nn). Boží láska stále naráží na nevděčnost a nevěru, ale vztah lásky je vždy znovu obnovován. Je vyjadřována obrazy ženicha a zpronevěřující se nevěsty (Izraele), vinice (Iz 5) nebo dobrého pastýře (Ez 34).⁹ Je svrchovaná a vybírá si, koho chce (Dt 4,37; 7,6-8; 10,15; Iz 43,4; Am 3,2), není vázána přirozeným poutem a není závislá na kvalitách toho, koho miluje (Dt 7,7n; 9,4-6; Ez 16).¹⁰ Zvláště po návratu z vyhnanství objevuje Izrael, že život s Bohem je dialog lásky. Tak můžeme chápat Pís 8,6, která popisuje lásku „silnou jako smrt“, která pojí ženicha k nevěstě.¹¹ Je to láska žárlivá, která si vyvolí jednoho z tisíce a drží jej celou silou.¹² Bůh oslovuje každého osobně, zvláště pak chudé a malé (Ž 113,5-9) a spravedlivé (Ž 37,25-29), zasahuje i pohany (Jon 4,10n) a vůbec všechno stvoření (Mdr 11,23-26). Bůh, který Izraeli projevuje lásku, je milosrdný, věrný smlouvě (Ž 136), dobrotivý (Ž 34,9), milostivý (Gn 6,8) a slitovný.¹³

Adekvátní odpovědí na lásku Boha k člověku je láska člověka k Bohu.¹⁴ Láska k Božímu zákonu má vždy základ v lásce k jeho osobě.¹⁵ Boha milujeme zejména pro jeho spásné činy, jako našeho vysvoboditele. V Dekalogu předchází výzvě k lásce připomínka vyvedení z Egypta.¹⁶ Projev této lásky lze tedy brát jako projev vděčnosti (Ex 20,1nn; Dt 4,5-40; 6,5n; Ž 116,1nn). I tato vděčnost je ale projevem Božího zásahu (Dt 30,6).¹⁷ Je to láska zkoušená útlakem, pronásledováním nebo špatným příkladem bezbožníků. Může si žádat i největší oběť, tj. život (2 Mak 6-7).¹⁸ Starý zákon hovoří o lásce člověka k Bohu velmi

⁸ Srov. LÉON-DUFOUR, X. *Slovník biblické teologie*, s. 193.

⁹ Srov. tamtéž, s. 193 - 194.

¹⁰ Srov. NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník A-P*, s. 369.

¹¹ Srov. LÉON-DUFOUR, X. *Slovník biblické teologie*, s. 194.

¹² Srov. *Teologický slovník k Novej zmluve I-II*, s. 11 - 12.

¹³ Srov. LÉON-DUFOUR, X. *Slovník biblické teologie*, s. 194.

¹⁴ Srov. tamtéž, s. 194.

¹⁵ Srov. *Teologický slovník k Novej zmluve I-II*, s. 8 - 9.

¹⁶ Srov. VON ALLMEN, J. *Biblický slovník*, s. 131.

¹⁷ Srov. NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník A-P*, s. 369.

¹⁸ Srov. LÉON-DUFOUR, X. *Slovník biblické teologie*, s. 194.

střízlivě a s pokorou, ví, jak je vystavena zkouškám, které často uvádějí člověka nebo společenství do zmatku (Oz; Dt 13,3n).¹⁹

b. Nový zákon

Pro vnímání lásky v Novém zákoně je důležité, že láska člověka k Bohu je odpovědí na osvobozující Boží lásku, která se uskutečňuje v Ježíši Kristu (J 3,16; Ř 5,8).²⁰ Ježíšův příchod je Otcovým darem, Bůh se dává poznat jako láska (Ř 8,39; 1 J 4,9). Člověk se musí zříci své pýchy a hrdosti, protože tento dar je zcela nezasloužený. Je to dar vlastního Syna pro život světa (Ř 5,8; 8,32). Ti, kdo odmítají v Syna uvěřit, mají raději temnotu (J 3,19) a promítne se na ně hněv plynoucí z odmítnutí víry (3,36).²¹ Kdo soudí bližního, propadá Božímu nemilosrdnému soudu (L 6,38, srov. Mt 5,22nn).²² V Ježíši prožívá Bůh svou lásku v lidském těle a obrací se na člověka s výzvou k odpovědi. Ježíš se dokonale podřizuje Otcově vůli (J 4,34) a obětuje se pro všechny lidi (Mk 10,45). Vyvoluje si učedníky a činí z nich své přátele (J 15,15n). Jeho láska je výzvou k následování,²³ které znamená: věrně a poslušně poslouchat Boží rozkazy a prosazování jeho vlády klást přede všechno ostatní (Mt 6,33), celý svůj život založit na Bohu, nenávidět všechno, co mu neslouží a nepochází od něho (srov. Mt 5,29n).²⁴ Povoláním Syna je jít až do konce cestou, kterou šli proroci a na které našli svou smrt,²⁵ ukřižování je vrcholným činem lásky.²⁶ Teprve po zmrtvýchvstání a vylití Ducha pochopili učedníci plně zjevení Boží lásky v Kristu (J 20,28).²⁷ K rozhodnutí pro lásku je zapotřebí darů Ducha, který je vázán na církve (2,21n). Ze všech výrazů popisuje „láska“ nejvhodněji vyjádření tajemství trojjediného Boha a vzájemnosti mezi Otcem, Synem a Duchem v něm.²⁸

¹⁹ Srov. VON ALLMEN, J. *Biblický slovník*, s. 131.

²⁰ Srov. NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník A-P*, s. 369.

²¹ Srov. LÉON-DUFOUR, X. *Slovník biblické teologie*, s. 194 - 195.

²² Srov. *Teologický slovník k Novej zmluve I-II*, s. 12.

²³ Srov. LÉON-DUFOUR, X. *Slovník biblické teologie*, s. 195.

²⁴ Srov. *Teologický slovník k Novej zmluve I-II*, s. 12.

²⁵ Srov. tamtéž.

²⁶ Srov. LÉON-DUFOUR, X. *Slovník biblické teologie*, s. 195.

²⁷ Srov. NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník A-P*, s. 369.

²⁸ Srov. LÉON-DUFOUR, X. *Slovník biblické teologie*, s. 196.

1.2. Bratrská láska

a. Starý zákon

Méně slavnostně než přikázání lásky k Bohu je ve Starém zákoně uvedeno přikázání lásky k bližnímu (Lv 19,18). Výraz bližní je užší, než jak jej vnímáme v Novém zákoně.²⁹ Platí pro společenství a vůči cizincům, kteří žijí v Izraeli (Lv 19,34).³⁰ Je vnímáno jako urážka Boha, když se někdo nezajímá o druhé nebo se k nim chová nepřátelsky (Gn 3,12; 4,9). Bohu se nelze líbit bez úcty k druhým, zvláště k těm nejméně „zajímavým“. Starý zákon takovému jednání nazývá „láskou k Bohu“ (Lv 19,18; 19,34; Dt 10,19). Oproti tomu lásku k cizincům zdůvodňuje láskou Hospodina z období Exodu: i oni byli cizinci v Egyptě (Dt 10,18n). Motivací jsou události z dějin spásy.³¹ Starý zákon nikde nepřikazuje nenávisť k nepřátelům.³² Pojem bratrské lásky se postupně rozšiřoval a zahrnoval všechny lidi, a to i přes výsostné postavení Izraele.³³

b. Nový zákon

Oproti tomu v Novém zákoně se přikázání lásky k bližnímu dostává na ústřední a jedinečné místo.³⁴ Ježíš přejímá dvojí přikázání lásky (Mk 12,38nn; Mt 22,34nn; L 10,25-27) a více než rabíni zdůrazňuje jejich nerozlučitelnou jednotu (Mt 25,31-46; 18,23-35).³⁵ Obě přikázání jsou naplněním a klíčem Zákona (Mk 12,28-33 par.), láska k bližnímu je vrcholem morálky (Gal 5,14) a je jediným skutečným přikázáním (J 15,12; 2 J 5). Lze ji nazvat opravdovým skutkem víry (Ga 5,6.22). Křesťan věří, že může být milosrdný jako nebeský Otec (L 6,36), protože jej k tomu vede učení našeho Pána (1 Te 4,9) a milost Ducha vylitá do srdcí o letnicích (Ř 5,5; 15,30). Láska přichází od Boha a zase se k němu

²⁹ Srov. tamtéž.

³⁰ Srov. HAAG, H, *Bibel-lexikon*, s. 1050.

³¹ Srov. LÉON-DUFOUR, X. *Slovník biblické teologie*, s. 196.

³² Pasáž citovaná Ježíšem v Mt 5,43n byla pravděpodobně součástí spisů, které se později nedostaly do kánonu hebrejské Bible. Srov. BIČ, M. *Radostná zvěst Starého zákona*, s. 153.

³³ Srov. LÉON-DUFOUR, X. *Slovník biblické teologie*, s. 196.

³⁴ Srov. LÉON-DUFOUR, X. *Slovník biblické teologie*, s. 196.

³⁵ Srov. VON ALLMEN, J. *Biblický slovník*, s. 132.

vrací, když v bratřích milujeme našeho Pána (Mt 25,40).³⁶ Odpověď na otázku: „Kdo je můj bližní?“ dávají jednotlivé konkrétní situace. Samaritán dělá střízlivě všechno, co vyžaduje daný okamžik (L 9,25-37).³⁷ Pro Jakuba je důležitá praktická láska, „královský zákon“ (Jk 2,8), který učí rozdělit se s potřebným o majetek (Jk 2,16), nepomlouvat bratra (Jk 3,1n), a který jediný dává život víře (Jk 2,1n; 2,14-26).³⁸ Takováto láska je ve znamení kříže. Je to ochota ke službě a oběti, k odpouštění a ohleduplnosti, k spolu-nesení a spolu-trpění, k pozdvihování padlého a budování zhrouceného (Ga 5,25nn; Ř 12,9n; 1 K 13,4nn) ve společenství, které za celou svoji existenci děkuje Božímu milosrdenství a obětní smrti Ježíše Krista (F 2,11nn; 1 K 8,11; Kol 3,14n).³⁹

Láska je hlavním kritériem soudu při druhém příchodu Páně (Mt 25,31-46), odkazem učedníkům (J 13,34n) a skrze učedníky působí ve světě. Je to dar, který ruší rasová a sociální rozdělení (Gal 3,28; L 14,13; 7,39), nezastavuje se ani před nepřítelem (Mt 5,37-47). Láska je ochotná učinit první krok ke smíru (Mt 5,23.34).⁴⁰ Vlastnosti lásky shrnuje Pavlův „chvalozpěv na lásku“ (1 Kor 13).⁴¹ Pavlovy epištoly zdůrazňují bratrskou lásku (Ga 5,13; 1 Te 4,9; Ko 11,4; Fm 5), která náleží již k Božímu království: „Láska nikdy nepomine“ (1 K 13,8), zatímco naděje a víra skončí.⁴² Láska je také poutem společenství. Společenství mezi Otcem, Synem a Duchem má důsledky pro společenství lidí: má být svorné, každý má mít příležitost naplno projevit svou víru a lásku. Křesťan se odmítá podvolit světu⁴³ a to se projevuje i tím, že prokazuje lásku k bratřím (1 J 3,11-18), touto láskou zůstává spojen s Bohem a je ve společenství s ním (1 J 4,7-5,4). Láska je poznávacím znamením učedníků: „Podle toho všichni poznají, že jste moji učedníci, budete-li mít lásku jedni k druhým“ (J 13,35)⁴⁴.

³⁶ Srov. LÉON-DUFOUR, X. *Slovník biblické teologie*, s. 196 - 197.

³⁷ Srov. *Teologický slovník k Novej zmluve I-II*, s. 12 - 13.

³⁸ Srov. VON ALLMEN, J. *Biblický slovník*, s. 132.

³⁹ Srov. *Teologický slovník k Novej zmluve I-II*, s. 13 - 14.

⁴⁰ Srov. LÉON-DUFOUR, X. *Slovník biblické teologie*, s. 197.

⁴¹ Srov. LÉON-DUFOUR, X. *Slovník biblické teologie*, s. 197.

⁴² Srov. VON ALLMEN, J. *Biblický slovník*, s. 132.

⁴³ K tomuto tématu srov. LIŠKA, J. *Pojetí κόσμος v Janově evangeliu*.

⁴⁴ Srov. LÉON-DUFOUR, X. *Slovník biblické teologie*, s. 197.

2. Statistika výskytů

Nyní s pomocí software *BibleWorks* a Schmollerovy konkordance⁴⁵ vyhledáme jednotlivá místa, kde se v janovské literatuře vyskytují výrazy nějakým způsobem související s láskou. Do češtiny jsou obvykle překládány jako „láska“, „milovat“, „mít rád“, „milovaný“, „miláček“ nebo „přítel“.

Slovo „láska“ je vždy vyjádřeno řeckým ἀγάπη. Nový zákon používá dvě slovesa, která vyjadřují pojmy „milovat“ nebo „mít rád“. Častěji⁴⁶ je použito ἀγαπάω (143 výskytů v celém Novém zákoně⁴⁷). Sloveso φιλέω (25 výskytů) označuje spíše nevypočítavou lásku, která pečuje o přítele, vlast apod.⁴⁸ Někdy je v Novém zákoně používán výraz φιλέω jako synonymum⁴⁹ ἀγαπάω (Mt 6,5; 10,37; J 5,20; 11,3; 12,25; 15,19; 16,27; 20,2; 21,15; 1 K 16,22; Zj 3,19; 22,15 aj.).⁵⁰ Podstatná jména ἀγαπητός a φίλος jsou obvykle překládána jako „milovaný“ a „přítel“. Je zajímavé, že související výraz ἔλεος („milosrdenství“) se u Jana vyskytuje pouze jednou (2 J 3)⁵¹, a to ještě v pozdravu. Výraz pro „milost“ χάρις, tak typický pro apoštola Pavla, použil Jan dvakrát: na konci Prologu (J 1,17) a v pozdravu (2 J 3).

V naší práci se zaměříme na pět výrazů, které se v janovských spisech vyskytují opakovaně, tedy: ἀγάπη, ἀγαπητός, ἀγαπάω, φίλος a φιλέω. Nejprve poskytneme jejich statistický souhrn. Tyto nálezy roztřídíme do určitých kategorií, podle smyslu, ve kterém jsou dané výrazy používány, nebo podle charakteristických opakovaných slovních spojení. Rozdělení provedeme zvlášť

⁴⁵ Srov. SCHMOLLER, A. *Handkonkordanz zum griechischen Neuen Testament*, pro výraz ἀγάπη s. 5 - 6, ἀγαπητός s. 6, ἀγαπάω s. 3 - 5, φίλος s. 508 a φιλέω s. 507 - 508.

⁴⁶ Původně šlo o mnohem méně používané slovo. Překladatelé Starého zákona do řečtiny (LXX) však dali přednost tomuto slovu, které později přešlo do Nového zákona. Srov. VON ALLMEN, J. *Biblický slovník*, s. 129.

⁴⁷ Počty výskytů v rámci celého Nového zákona přebírám z: TICHÝ, L. *Slovník novozákonní řečtiny*.

⁴⁸ Srov. VON ALLMEN, *Biblický slovník*, s. 129.

⁴⁹ V průběhu naší práce porovnáme užití ἀγαπάω a φιλέω a uvidíme větší rozsah použití prvního z nich, a to, kde je lze považovat za synonyma. S tímto tématem se setkáme na s. 26 - 27, 39, 43, 49 - 50, 61-62, 64 - 65, 69, 94 - 95.

⁵⁰ Srov. NOVOTNÝ, *Biblický slovník A-P*, s. 369.

⁵¹ Srov. *Skutky apoštolů, apoštolské listy, Apokalypsa*, s. 246.

pro jednotlivá slova, protože ani pro ἀγάπη a ἀγαπάω nelze vytvořit společné kategorie. Ostatními výrazy zmíněnými výše se již dále nebudeme zabývat.

2.1. Přehledová statistika

První pohled na to, jak dominantním tématem je láska pro janovské spisy, nám poskytne přehled statistického výskytu slov ἀγάπη, ἀγαπητός, ἀγαπάω, φίλος a φιλέω v rámci jednotlivých knih patřících do této skupiny. Ten je názorně zobrazen v Tabulce 1. Zpracována je vedle prostého počtu výskytů i statistika počtu veršů obsahujících daná slova, která lépe ukazuje, s jakou frekvencí jsou v jakém spisu užitá.⁵²

	J	1 J	2 J	3 J	Zj	Σ
ἀγάπη	7 (6)	18 (14)	2 (2)	1 (1)	2 (2)	30 (25)
ἀγαπητός	0 (0)	6 (6)	0 (0)	4 (4)	0 (0)	10 (10)
ἀγαπάω	36 (27)	28 (17)	2 (2)	1 (1)	4 (4)	71 (52)
φίλος	6 (6)	0 (0)	0 (0)	1 (1)	0 (0)	7 (7)
φιλέω	13 (10)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	2 (2)	15 (12)
Σ	62 (44)	52 (30)	4 (4)	7 (6)	8 (8)	133 (92 ⁵³)

Tabulka 1 Statistický přehled výskytů slov⁵⁴

⁵² Je zapotřebí si uvědomit, že J je složeno z 914 veršů, oproti tomu 1 J ze 105, 2 J ze 13, 3 J z 15 a Zj ze 403 veršů. Potom v relativní četnosti výskytů získáme zajímavé pořadí 3 J (některé zkoumané slovo použito v každém 2,5. verši), 2 J (3,25), 1 J (3,5), J (20,77) a Zj (50,38).

⁵³ Svislý součet veršů nesouhlasí s vodorovným z toho důvodu, že mnohokrát se sešlo více různých slov v jednom verši. Správný údaj tedy v tomto případě udává vodorovný součet 92 veršů s výskytem alespoň jednoho zkoumaného slova v daném verši.

⁵⁴ Statistika absolutních četností slov ἀγάπη, ἀγαπητός, ἀγαπάω, φίλος a φιλέω v rámci jednotlivých knih patřících do skupiny Corpus Ioanneum. V závorkách jsou uvedeny počty veršů, ve kterých je některé slovo alespoň jednou použito. Sloupcové součty nám uvádějí počet slov (veršů) v rámci jednotlivých janovských spisů. Řádkové součty uvádějí výskyt jednotlivých slov ve všech janovských spisech.

Vidíme, že drtivá většina výskytů je obsažena v J a 1 J, na které se zaměříme ve Výkladové části.

Pro druhé srovnání je důležitá následující tabulka:⁵⁵

	Synoptici	J	1 J	Janovské spisy	NZ celkem
ἀγαπάω	26	36	28	71	141 ⁵⁶
ἀγάπη	2	7	18	30	116
φιλέω	8	13	0	15	25

Tabulka 2 Porovnání výskytů výrazů ἀγαπάω, ἀγάπη a φιλέω u synoptiků, v Janově evangeliu, Prvním listu Janově a v rámci celého Nového zákona.

Vidíme, že v janovských spisech je více než polovina celkových výskytů slovesa ἀγαπάω a ještě větší podíl slovesa φιλέω. To nás opravňuje k tvrzení, že téma lásky je v janovských spisech dominantní i v rámci celého Nového zákona. Jak jsme ovšem psali výše, pro Pavla typické výrazy pro milost a milosrdenství se u Jana téměř nevyskytují. A statistika četností je pouze prvním krokem k tomu, abychom vnímali, jak Jan toto téma zpracovává.

2.2. Tematické skupiny vybraných slov

V následující kapitole se podíváme na různá použití těchto slov. Dělení do tematických skupin provedeme podle následujícího schématu: *láska Boha k člověku – láska člověka k Bohu – láska mezi lidmi – láska mezi Otcem a Synem – přikázání lásky – další témata.*⁵⁷

⁵⁵ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 497.

⁵⁶ Tichý zde uvádí 143 výskytů. Srov. TICHÝ, L. *Slovník novozákonní řečtiny*, s. 1.

⁵⁷ Tuto posloupnost jsme zvolili v návaznosti na rozdělení v první kapitole pojednávající o různých pojetích lásky v Bibli. Uspořádání veršů v jednotlivých skupinách bylo inspirováno tím, jak jsou tříděny v SCHMOLLER, A. *Handkonkordanz zum griechischen Neuen Testament*.

2.2.1. Skupiny veršů obsahujících výraz ἀγάπη

a. Láska Boha k člověku

„Podle toho jsme poznali, co je láska, že on za nás položil život. A tak i my jsme povinni položit život za své bratry“ (J 3, 16). „Zůstaňte v mé lásce. Zachováte-li má přikázání, zůstanete v mé lásce ... zůstávám v jeho lásce“ (15,9-10.13), „Miluje-li kdo svět, láska Otcova v něm není“ (1 J 2,15); „Hleďte, jak velikou lásku nám Otec daroval“ (1 J 3,1); „Láska je z Boha“ (4,7); „V tom se ukázala Boží láska k nám, že Bůh poslal na svět svého jediného Syna“ (4,9); „Také my jsme poznali lásku, kterou Bůh má k nám, a věříme v ni“ (4,16); „Jeho láska v nás dosáhla svého cíle“ (4,12); „V tom jeho láska k nám dosáhla cíle, že máme plnou jistotu pro den soudu“ (4,17).

b. Láska člověka k Bohu

„Nemáte lásku k Bohu“ (J 5,42), „aby v nich byla láska, kterou máš ke mně, a já abych byl v nich“ (17,26), „...kdo se bojí, nedošel dokonalosti v lásce“ (4,18); „V tom je totiž láska k Bohu, že zachováváme jeho přikázání“ (5,3); „A to je láska: žít podle Božích přikázání; to je to přikázání“ (2 J 6); „Ale to mám proti tobě, že už nemáš takovou lásku jako na počátku“ (Zj 2,4).

c. Láska člověka k člověku, vzájemná láska

„...Budete-li mít lásku jedni k druhým“ (J 13,35); „Nikdo nemá větší lásku...“ (J 15,13); „Má-li někdo dostatek a vidí, že jeho bratr má nouzi, a bez soucitu se od něho odvrátí – jak v něm může zůstat Boží láska?“ (3,17).

d. Láska v souvislosti s přikázáními

„Podle toho všichni poznají, že jste moji učedníci, budete-li mít lásku jedni k druhým“ (J, 13,35); „Zůstaňte v mé lásce. Zachováte-li má přikázání, zůstanete v mé lásce, jako já zachovávám přikázání svého Otce a zůstávám v jeho lásce“ (15,9b-10.13); „Kdo však zachovává jeho slovo, vpravdě v něm láska Boží dosáhla svého cíle“ (1 J 2,5a); „Boha nikdy nikdo neviděl, ale jestliže se milujeme

navzájem, Bůh v nás zůstává a jeho láska v nás dosáhla svého cíle.“ (4,12) „V tom je totiž láska k Bohu, že zachováváme jeho přikázání; a jeho přikázání nejsou těžká“ (5,3); „A to je láska: žít podle Božích přikázání; to je to přikázání, o kterém jste od počátku slyšeli, že máte podle ní žít“ (2 J 6).

e. Bůh je láska

„Kdo nemiluje, nepoznal Boha, protože Bůh je láska“ (1 J 4,8); „Bůh je láska, a kdo zůstává v lásce, v Bohu zůstává a Bůh v něm“ (4,16b).

f. Primát Boží lásky

„V tom je láska: ne že my jsme si zamilovali Boha, ale že on si zamiloval nás“ (1 J 4,10a).

g. Láska nezná strach

„Láska nezná strach; dokonalá láska strach zahání, vždyť strach působí muka, a kdo se bojí, nedošel dokonalosti v lásce“ (1 J 4,18).

h. Propojení lásky a soudu

„V tom jeho láska k nám dosáhla cíle, že máme plnou jistotu pro den soudu – neboť jaký je on, takoví jsme i my v tomto světě“ (1 J 4,17).

i. V pozdravu, oslovení

„Bude s námi milost, milosrdenství a pokoj od Boha Otce i od Ježíše Krista, Syna Otcova, v pravdě a lásce“ (2 J 3); „Vím o tvých skutcích, lásce a víře...“ (Zj 2,19).

2.2.2. Skupiny veršů obsahujících výraz ἀγαπητός

Slovo ἀγαπητός se vyskytuje pouze v Janových listech, a to 8krát: ve verších 1 J 2,7; 3,2.21; 4,1.7.11 jako oslovení posluchačů janovské obce, poté už jen v oslovení „milovaný“ adresáta 3 J Gáia (3 J 2.5.11).

2.2.3. Skupiny veršů obsahujících výraz ἀγαπάω

a. Láska Otce k člověku

„Toho, kdo mě miluje, bude milovat můj Otec“ (J 14,21); „...Můj Otec ho bude milovat“ (14,23).

b. Ježíšova láska k člověku

„Ježíš Martu, její sestru i Lazara miloval“ (J 11,5); „...Miloval své, kteří jsou ve světě...“ (13,1).

c. Láska člověka k Synu

„Kdyby Bůh byl váš Otec, milovali byste mě“ (J 8,42); „Milujete-li mne, budete zachovávat má přikázání“ (14,15); „Kdo přijal má přikázání a zachovává je, ten mě miluje. A toho, kdo mě miluje, bude milovat můj Otec; i já ho budu milovat a dám mu to poznat“ (14,21); „Kdo mě miluje, bude zachovávat mé slovo, a můj Otec ho bude milovat“ (14,23); „Kdo mě nemiluje, nezachovává má slova“ (14,24); „Jestliže mě milujete, měli byste se radovat, že jdu k Otci; neboť Otec je větší než já“ (14,28); „Šimone, synu Janův, miluješ mne víc než ti zde?“ (21,15); „Šimone, synu Janův, miluješ mne?“ (21,16).

d. Láska k bratru

„Kdo miluje svého bratra, zůstává ve světle a není nikomu kamenem úrazu“ (1 J 2,10); „Není z Boha, kdokoliv nečiní spravedlnost a nemiluje svého bratra“ (3,10); „My víme, že jsme přešli ze smrti do života, protože milujeme své bratry. Kdo nemiluje, zůstává ve smrti“ (3,14); „Kdo nemiluje svého bratra, kterého vidí, nemůže milovat Boha, kterého nevidí. A tak máme od něho toto přikázání: Kdo miluje Boha, ať miluje i svého bratra“ (4,20b-21).

e. Vzájemná láska

„Neboť to je zvěst, kterou jste slyšeli od počátku: abychom se navzájem milovali“ (1 J 3,11); „Milování, milujme se navzájem, neboť láska je z Boha, a každý, kdo

miluje, z Boha se narodil a Boha zná“ (4,7); „Milování, jestliže Bůh nás tak miloval, i my se máme navzájem milovat“ (4,11); „Boha nikdy nikdo neviděl, ale jestliže se milujeme navzájem, Bůh v nás zůstává a jeho láska v nás dosáhla svého cíle“ (4,12); „A nyní tě prosím, paní, ne že bych ti psal nové přikázání, ale připomínám to, které máme od počátku: abychom milovali jedni druhé“ (2 J 5).

f. Láska mezi Otcem a Synem

„Otec miluje Syna a všecku moc dal do jeho rukou“ (J 3, 35); „Proto mě Otec miluje, že dávám svůj život, abych jej opět přijal“ (10,17); „Ale svět má poznat, že miluji Otce a jedním, jak mi přikázal“ (J 14,31a); „Jako si Otec zamiloval mne, tak jsem si já zamiloval vás“ (15,9a); „...Aby byli uvedeni v dokonalost jednoty a svět aby poznal, že ty jsi mě poslal a zamiloval sis je tak jako mne. Otče, chci, aby také ti, které jsi mi dal, byli se mnou tam, kde jsem já; ať hledí na mou slávu, kterou jsi mi dal, neboť jsi mě miloval již před založením světa“ (17,23b-24); „Dal jsem jim poznat tvé jméno a ještě dám poznat, aby v nich byla láska, kterou máš ke mně, a já abych byl v nich“ (17,26).

g. Láska Boha ke světu

„Neboť Bůh tak miloval svět, že dal svého jediného Syna, aby žádný, kdo v něho věří, nezahynul, ale měl život věčný“ (J 3, 16).

h. Přikázání vzájemné lásky

„Nové přikázání vám dávám, abyste se navzájem milovali“ (J 13,34); „To je mé přikázání, abyste se milovali navzájem, jako jsem já miloval vás“ (15,12); „To vám přikazuji, abyste jeden druhého milovali“ (15,17); „Dítky, nemilujme pouhým slovem, ale opravdovým činem“ (1 J 3, 18); „A to je jeho přikázání: věřit jménu jeho Syna Ježíše Krista a navzájem se milovat, jak nám přikázal“ (3,23).

i. Učedník, kterého Ježíš miloval

„Jeden z učedníků, kterého Ježíš miloval, byl u stolu po jeho boku“ (13,23); „Když Ježíš spatřil matku a vedle ní učedníka, kterého miloval, řekl matce: „Ženo,

hle, tvůj syn!" (19,26); „Onen učedník, kterého Ježíš miloval, řekl Petrovi: „To je Pán!" (21,7a); „Petr se obrátil a spatřil, že za nimi jde učedník, kterého Ježíš miloval, ten, který byl při večeři po jeho boku a který se ho tehdy otázel: „Pane, kdo tě zrazuje?“ (21,20).

j. Boží láska předchází lásku člověka

„V tom je láska: ne že my jsme si zamilovali Boha, ale že on si zamiloval nás“ (1 J 4,10a); „Milování, jestliže Bůh nás tak miloval, i my se máme navzájem milovat“ (4,11); „My milujeme, protože Bůh napřed miloval nás“ (4,19).

k. Souvislost lásky k Bohu a lásky k bratru

„Řekne-li někdo: „Já miluji Boha“, a přitom nenávidí svého bratra, je lhář. Kdo nemiluje svého bratra, kterého vidí, nemůže milovat Boha, kterého nevidí“ (1 J 4,20); „Kdo miluje Boha, ať miluje i svého bratra“ (4,21); „...Kdo má rád otce, má rád i jeho dítě“ (1 J 5,1); „Podle toho poznáváme, že milujeme Boží děti, když milujeme Boha a jeho přikázání zachováváme“ (5,2).

l. Láska člověka ke světu

„Nemilujte svět ani to, co je ve světě. Miluje-li kdo svět, láska Otcova v něm není“ (1 J 2,15).

m. V čem je soud

„Soud pak je v tom, že světlo přišlo na svět, ale lidé si zamilovali více tmu než světlo, protože jejich skutky byly zlé“ (J 3,19); „Zamilovali si lidskou slávu víc než slávu Boží“ (12,43).

n. Výpovědi

„Kdo nemiluje, zůstává ve smrti“ (1 J 3,14); „Kdo miluje, z Boha se narodil a Boha zná“ (4,7); „Kdo nemiluje, nepoznal Boha“ (4,8); „My milujeme, protože Bůh napřed miloval nás“ (4,19).

o. Oslovení v 2 J a 3 J zdůrazňující lásku k adresátovi

„Já starší píšu vyvolené paní a jejím dětem, které opravdově miluji“ (2 J 1); „Já starší milému Gáiovi, jehož miluji v pravdě“ (3 J 1).

p. Kniha Zjevení

„Jemu [Kristu], jenž nás miluje a svou krví nás zprostil hříchů“ (Zj 1,5b); „Hle, způsobím, že přijdou a padnou ti k nohám; a poznají, že já jsem si tě zamiloval“ (3,9b); „Oni nad ním zvítězili pro krev Beránkovu a pro slovo svého svědectví. Nemilovali svůj život tak, aby se zalekli smrti“ (Zj 12,11); „Viděl jsem, jak vystoupili po celé šíři země a obklíčili tábor svatých a město, které miluje Bůh“ (20,9).

2.2.4. Skupiny veršů obsahujících výraz φίλος

a. Přátelství Syna k lidem

„To pověděl a dodal: „Náš přítel Lazar usnul. Ale jdu ho probudit.““ (J 11,11); „Vy jste moji přátelé, činíte-li, co vám přikazuji. Už vás nenazývám služebníky, protože služebník neví, co činí jeho pán. Nazval jsem vás přáteli, neboť jsem vám dal poznat všechno, co jsem slyšel od svého Otce“ (J 15,14-15).

b. Vrcholný skutek lásky

„Nikdo nemá větší lásku než ten, kdo položí život za své přátele“ (J 15,13).

c. Svědectví Jana Křtitele

„Ženich je ten, kdo má nevěstu. Ženichův přítel, který u něho stojí a čeká na jeho rozkaz, upřímně se raduje, když uslyší ženichův hlas. A tak je má radost dovršena“ (J 3,29).

d. Závěrečný pozdrav 3 J

„Pokoj tobě. Přátelé tě pozdravují. Pozdravuj každého z přátel osobně“ (3 J 15).

e. Před Pilátem

„Od té chvíle ho Pilát usiloval propustit. Židé však křičeli: „Propustíš-li ho, nejsi přítelem císaře; každý, kdo se vydává za krále, protíví se císaři!“ (J 19,12 KMS)⁵⁸.

2.2.5. Skupiny veršů obsahujících výraz φιλέω

a. Láska Otce k lidem

„...Vždyť Otec sám vás miluje, protože vy milujete mne a uvěřili jste, že jsem vyšel od Boha“ (J 16,27).

b. Láska Ježíše k člověku

„Sestry mu vzkázaly: „Pane, ten, kterého máš rád, je nemocen.““ (J 11,3); „Židé říkali: "Hle, jak jej miloval!"“ (J 11,36).

c. Láska člověka k Ježíši

„...Vždyť Otec sám vás miluje, protože vy milujete mne a uvěřili jste, že jsem vyšel od Boha“ (J 16,27).

d. Láska Otce k Synu

„Vždyť Otec miluje Syna a ukazuje mu všechno, co sám činí; a ukáže mu ještě větší skutky, takže užasnete“ (J 5,20).

e. Láska k životu

„Kdo miluje svůj život, ztratí jej; kdo nenávidí svůj život v tomto světě, uchrání jej pro život věčný“ (J 12,25).

f. Svět učedníky nemiluje

„Kdybyste náleželi světu, svět by miloval to, co je jeho. Protože však nejste ze světa, ale já jsem vás ze světa vyvolil, proto vás svět nenávidí“ (J 15,19).

⁵⁸ V tomto případě jsme použili překlad KMS, protože ČEP překládá původní „Ἐὰν τοῦτον ἀπολύσῃς, οὐκ εἶ φίλος τοῦ Καίσαρος“ jako „Jestliže ho propustíš, jsi nepřítel císařův.“

g. Učedník, kterého Ježíš miloval

„Běžela k Šimonu Petrovi a k tomu učedníkovi, kterého Ježíš miloval, a řekla jim: „Vzali Pána z hrobu, a nevíme, kam ho položili.““ (J 20,2).

h. Rozhovor s Šimonem Petrem

„Ano, Pane, ty víš, že tě mám rád“ (J 21,15.16); „Šimone, synu Janův, máš mne rád?“ (J 21,17); „Petr se zarmoutil nad tím, že se ho potřetí zeptal, má-li ho rád. „Pane, ty víš všechno, ty víš také, že tě mám rád““ (J 21,17).

i. Kniha Zjevení

„Já kárám a trestám ty, které miluji; vzpamatuj se tedy a čiň pokání“ (Zj 3,19); „Venku zůstanou psi, kouzelníci, smilníci, vrahové a modloslužebníci i každý, kdo miluje a činí lež“ (22,15 KMS)⁵⁹.

2.3. Perikopy obsahující tato slova

Nyní se zaměříme na to, které perikopy tato slova obsahují.⁶⁰ Těmito perikopami se budeme zabývat v následující Výkladové části.

2.3.1. Janovo evangelium

Rozmluva s Nikodémem (3,16.19), Ježíš a Jan Křtitel (3,35), O Synovu poslání (5,20), Ježíšovo svědectví (5,42), Spor o otcovství Abrahamovo (8,42), O dobrém pastýři (10,17), Vzkříšení Lazara (11,3.5.36), Odpověď řeckým poutníkům (12,25), Předpověď utrpení (12,43), Umývání nohou učedníkům (13,1), Označení zrádce (13,23), O Ježíšově odchodu (13,34-35; 14,15.21.23-24.28.31), O kmeni a ratolestech (15,9-10), O poslání učedníků (15,12-13.17.19), O příchodu Přímluvce (16,27), Ježíšova modlitba za učedníky (17,23-24.26), Ježíš před

⁵⁹ V tomto případě jsme použili překlad KMS, protože ČEP překládá původní „καὶ πᾶς φιλῶν καὶ ποιῶν ψεῦδος“ jako „kdo si libuje ve lži“.

⁶⁰ Členění na perikopy jsme použili podle ČEP.

Pilátem (19,12), Ukřižování (19,26), Prázdný hrob (20,2), Rozhovor s Šimonem Petrem (21,15 - 17.20).

2.3.2. První list Janův

Jsme povoláni do světla (2,5.7.10), Oddělenost od světa (2,15), Děti Boží a děti ďáblovy (3,1-2.10-11), Láska znakem nového života (3,14.16-18.21.23), Duch pravdy a duch klamu (4,1), Kdo je z Boha, miluje bratra (4,7-12.16-21), Vítězství nad světem (5,1-3).

2.3.3. Druhý list Janův

Vstupní slovo (1.3), Povzbuzení (5.6).

2.3.4. Třetí list Janův

Vstupní slovo (1.2), Spor o cestující bratry (5.6.11).

2.3.5. Kniha Zjevení

Vstupní slovo (1,5), List do Efezu (2,4), List do Thyatir (2,19), List do Filadelfie (3,9), List do Laodikeje (3,19), Poražený nepřítel (12,11), Konečné vítězství a soud (20,9), Závěrečná slova (22,15).

B. VÝKLADOVÁ ČÁST

Ve výkladové části se v podrobnějších exegezích zaměříme na šest vybraných perikop. Tyto perikopy jsou vybrány tak, aby ukázaly vývoj pojetí lásky v janovské literatuře, a tak aby zároveň obsáhly co nejširší škálu využití slov ἀγάπη, ἀγαπητός, ἀγαπάω, φίλος a φιλέω. Jak jsme viděli, výskyty těchto slov mají převahu v Janově evangeliu a Prvním listu Janově. Vybírali jsme tedy z nich.

Janovo evangelium

Rozmluva s Nikodémem (3,1-21)

Jedná se o první velký rozhovor v Janově evangeliu a slovo ἀγαπάω zde má dva výskyty, ve verších 3,16.19. V prvním případě je zde řeč o lásce Boha ke světu a odhaluje nám vlastně samotnou motivaci Božího jednání. Proč Bůh poslal svého jediného Syna? Protože tolik miloval svět.⁶¹

Ve verši 3,19 se toto slovo vyskytuje při vysvětlování povahy soudu. Ten spočívá v tom, že „lidé si zamilovali více temnotu“. Podobně se o soudu mluví u předpovědi utrpení (12,44-49).

Vzkříšení Lazara (11,1-44)

V této perikopě se dvakrát setkáváme s výskytem slova φιλέω a jednou se slovem ἀγαπάω. Pokaždé ovšem v zaměření na vybraného jednotlivce (11,3.36) nebo skupinu lidí (11,5). Tato slova nikdy nejsou pronášena Ježíšem, ale Lazarovými sestrami (11,3), Židy (11,36), nebo evangelistou (11,5). Jde také o jediný případ, kdy Ježíš hovoří o nějakém jednotlivci jako o svém příteli (φίλος)⁶². (11,11) Podobným způsobem jsou slova φιλέω (20,2) a ἀγαπάω (13,23; 19,26; 21,7; 21,20) používána v průběhu evangelia pro „učedníka, kterého Ježíš miloval.“ V úsecích, kde se setkáváme s tím, že „Ježíš miloval své“ (13,1), se již jedná spíše o prohlášení, které se týká obecně všech učedníků. Jde také o perikopu silně emočně zaměřenou, kde si vedle toho, že Židé praví: „Hle, jak jej miloval!“

⁶¹ Srov. FIGURA, M. *Janovské poselství o lásce*, s. 22.

⁶² Další Ježíšovo použití slova přítel je v perikopě o vyslání učedníků 15,13-15.

v reakci na Ježíšovy slzy můžeme všimnout i Ježíšova rozhorlení a vzrušení (11,35.38) a jeho zvolání silným hlasem (11,3).

Vinný kmen a vyslání učedníků (15,1-25)

Tématem této perikopy je „zůstávání v lásce“. Nejprve se setkáváme s popisem Otce jako vinného kmene a Ježíše jako vinaře. Od tohoto zůstávání se později přesuneme k přikázání lásky (podobně jako v 13,34), které je zde vyloženo v 15,14 („Největší lásku má ten, kdo položí život za své přátele.“). Vždy je zde použito sloveso ἀγαπάω nebo ἀγάπη.

Rozhovor se Šimonem Petrem (21,15-23)

Zde se jedná o perikopu zajímavou tím, že Ježíš v rozhovoru požaduje vyznání Šimona Petra, během kterého je mu svěřeno pastýřské pověření. V tomto rozhovoru se střídá použití výrazů ἀγαπάω a φιλέω. Nikde jinde se v podobném smyslu a formě nevyskytují. Ovšem další vyznání, v reakci na Ježíšovu otázku, v Janově evangeliu najdeme: Petrovo vyznání (6,60-71) Ježíše jako „Svatého Božího“ a vyznání Marty, Lazarovy sestry (11,24-28), že Ježíš je „Mesiáš“ a „Syn Boží“. Ve druhé části perikopy se také blíže seznamujeme s milovaným učedníkem.

První list Janův

Láska jako znak nového života (3,11-24)

V této perikopě je dále rozváděno přikázání vzájemné lásky, o které se hovoří v J 15. I slovník je podobný. Podstatný rozdíl je, že oproti tomu, kdy Ježíš hovořil ve večeřadle o tom, že vrcholným skutkem lásky je položit život za bratry, nyní již tuto oběť vykonal. Tato oběť se stává samotnou definicí lásky: „... Láska [je], že on [Ježíš] za nás položil život.“ A stejně máme jednat i my. Vedle toho máme ovšem navíc povinnost postarat se o bratra, který trpí nouzí (3,16-17). Bratrská láska se musí projevat činy, z toho poznáváme, že jsme z pravdy a uspokojujeme tak svá srdce. Na konci perikopy je uvedeno nově formulované přikázání lásky tentokrát propojené s přikázáním víry ve jméno Ježíše Krista

(3,23). Poslední verš nás zpravuje o tom, že to, zda zůstáváme v Bohu, poznáváme podle Ducha, kterého nám dal (3,24).

Bůh je láska (4,7-21)

V této perikopě se setkáváme se zhuštěným souhrnem hlavní linie pojetí lásky v janovské literatuře. Je v ní 15krát použito ἀγάπῳ, 12krát ἀγάπη a 2krát ἀγαπητός. Láska bratrská, kterou jsme se zaobírali v předchozí perikopě je zde propojena s láskou k Bohu a zejména s láskou Boží, která je zdrojem vší lásky (4,7). Na konci tohoto shrnutí se dostáváme k tomu, že bratrská láska je měřítkem lásky k Bohu a láska k Bohu při její absenci v podstatě nemožná. Poslední formulace přikázání lásky tedy zní: „Kdo miluje Boha, ať miluje i svého bratra“ (4,21b).

Po podrobnější exegezi vložíme obvykle⁶³ krátký exkurs, kde se zaměříme na to, jak jsou slova, na která jsme se zaměřili, používána v úseku do příští exegeze. Takto pokryjeme celý rozsah janovských spisů.

⁶³ Výjimkou bude část, kde se budeme věnovat 1 J (perikopy 3,11-24 a 4,7-21). Tam, protože se nacházíme na samém konci listu, by bylo zbytečné věnovat dva exkursy dvěma perikopám, které rozvíjejí hlavní téma 1 J. Místo toho exkurs předcházející věnujeme první hlavní části 1 J. Srov. dělení v BROWN, R. E. *The Epistles of John* s.468 a RUCKSTUHL, E. *Jakobusbrief, 1.-3. Johannesbrief* s. 57. Do závěrečného exkursu zahrneme 2 - 3 J a Zj.

1. Rozmluva s Nikodémem (J 3,1-21)

Exegetickou část naší práce zahájíme výkladem perikopy, v níž Ježíš rozmlouvá s Nikodémem. Je to první velký dialog v Janově evangeliu a jeho tématem je ústřední motiv evangelia – věčný život. Poprvé se zde setkáváme s výskytem slova ἀγαπάω, a to hned dvakrát (3,16.19). Samostatný úsek tvoří i verše 3,16-21, na který se zvláště zaměříme.

1.1. Kontext

Jedno z dělení⁶⁴ Janova evangelia používá jako dělicí body židovské svátky. Náš úsek podle něho spadá do období prvních Velikonoc⁶⁵. První scénou této části je perikopa o vyhnání z chrámu. Rozhovoru s Nikodémem předchází verše, z nichž se dozvídáme, že Ježíš zná každého člověka (2,23-25). To je fakt, který si v rozhovoru samotném musíme uvědomovat.⁶⁶

Po rozhovoru kapitola pokračuje odchodem Ježíše s učedníky do Judska. Podobně jako Jan Křtitel křtí i Ježíš⁶⁷ nejspíše na západním břehu Jordánu. Je zřejmý rozdíl mezi křtem Ježíšovým a Janovým, který Ježíš uznává, ale pouze jako přípravný čin.⁶⁸ Následuje svědectví Jana Křtitele po rozepři o očišťování „mezi Janovými učedníky a jedním Židem“ (3,25), které jako by upomínalo na Prolog.

⁶⁴ Srov. *Evangelia. Jeruzalémská Bible*, s.187.

⁶⁵ Z Janova evangelia, oproti synoptikům, kteří Ježíše posílají do Jeruzaléma pouze jednou, je zřejmé, že Ježíšova služba zahrnovala období trojích Velikonoc. Trvala tedy alespoň dva a půl roku. Teologicky spojení Ježíše a Jeruzaléma, svatého města v době liturgických svátků připomíná, že on je pravým chrámem (srov. J 4,21-24). Srov. např. HERYÁN, L. *Úvod do Nového zákona*, s. 33.

⁶⁶ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 156.

⁶⁷ Podle J 4,2 nekřtil Ježíš sám, ale jeho učedníci.

⁶⁸ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 167.

1.2. Exegeze⁶⁹

1.2.1. Představení Nikodéma (3,1)

V tomto rozhovoru Ježíš rozmlouvá s Nikodémem, farizejem a členem židovské rady. Farizejové měli tehdy v radě menšinu a Nikodém se do ní dostal nejspíš jako znalec Písma (3,10). Později (19,4) se dozvídáme, že byl dost bohatý a podle verše 3,4 i starý.⁷⁰ Historicky doložený člen Velerady tohoto jména není známý.⁷¹ Kromě Janova evangelia (3,1.4.9; 7,50; 19,39) se tento Nikodém nikde v NZ nevyskytuje, bývá však někdy ztotožňován s boháčem u Mk 10,17-23 nebo se zákoníkem u Mk 12,28-34.⁷²

1.2.2. Narození shora (3,2-8)

Jan zmiňuje detail, že Nikodém přišel v noci⁷³ (3,2). Temnota a noc totiž u něj symbolizují říši zla, lži a nevzdělanosti.⁷⁴ Přišel v noci, ale hledal světlo. Celý dialog směřuje k v tomu, že „kdo činí pravdu, přichází ke světlu“ (3,21).⁷⁵ Noční příchod lze tedy vysvětlit netrpělivou touhou po pravdě,⁷⁶ nebo také strachem před dalšími členy rady, ale třeba i rabínským zvykem vstát v noci a studovat Zákon.⁷⁷ Nikodémovo společenské postavení je velmi vysoké. Přesto přichází on, aby se Ježíše jako učitele na něco zeptal. Bez takovéto poníženosti a upřímnosti se člověk nemůže propracovat k víře.⁷⁸ Spojení ἦλθεν πρὸς (přišel

⁶⁹ Pro citace Bible v exegezích budu používat spíše pro orientaci ČEP nebo GNT, v případě použití jiného překladu uvedeme poznámku.

⁷⁰ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 57.

⁷¹ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 158.

⁷² Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 57. Srov. také BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 129.

⁷³ Ježíš v Janově evangeliu rád používá slova, která vedle svého přirozeného smyslu (a pouze ten zprvu chápou jeho partneři v hovoru) mohou nabývat ještě jednoho, nadpřirozeného nebo obrazného smyslu (např. 2,21 Chrám, 3,4 znovuzrození, 4,15 živá voda, 6,34 vyvýšit atd.). Tím dochází k mýlkám, které dávají Kristu příležitost, aby rozvinul své učení. Srov. *Evangelia. Jeruzalémská Bible*, s.199. Srov. také PORSCHE, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 40 - 41.

⁷⁴ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 130.

⁷⁵ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 58.

⁷⁶ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 158.

⁷⁷ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 130.

⁷⁸ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 58.

k němu) lze vykládat také jako přiblížení ve víře.⁷⁹ Motivem pro tuto návštěvu byla znamení, která Ježíš činil.⁸⁰ Plurál οἶδαμεν (poznali jsme) může vypadat, jako by Nikodém mluvil za nějakou větší skupinu, mohl být ale způsobený i tím, jak byl veden rozhovor.⁸¹

Ježíš ihned začíná odpovědí na základní existenciální otázku, otázku o spáse člověka: Co je potřeba, aby člověk mohl spatřit Boží království^{82,83} Tato odpověď, „Nenarodí-li se kdo znovu, nemůže spatřit království Boží“ (3,3), uvedená zdvojeným ἀμὴν⁸⁴, obsahuje první dva nejednoznačné termíny. Řecký výraz ἄνωθεν může znamenat jak prostorové „shora“, tak i časové „znovu“.⁸⁵ Ježíš odpovídá názorně: člověk se musí „znovu“, popřípadě „shůry“ „narodit“. Neschopnost člověka sebe sama spasit nemohla být popsána srozumitelněji. Spása není primárně výkonem člověka, ale Božím dílem.⁸⁶ Slovo γεννάομαι může vedle „narodit se“ znamenat i „vytvořit se“ nebo „vzniknout“.⁸⁷ Také je lze chápat ve smyslu „zplodit“.⁸⁸

Z Nikodémovy odpovědi (3,4) vidíme, že aplikuje Ježíšova slova pouze na tělesnou stránku.⁸⁹ Nerozumí, jak by se mohl narodit „znovu“, zatímco Ježíš ve

⁷⁹ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 58.

⁸⁰ Srov. PORSCHE, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 35. Srov. také BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 135.

⁸¹ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia wedlug św. Jana*, s. 158 - 159.

⁸² Výraz Boží království, který je tak běžný u synoptiků, se v Janově evangeliu objevuje pouze zde a ve verši 3,5. Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 130. Jan tento výraz okamžitě transponuje do svého jazyka věčného života, který je ústředním tématem čtvrtého evangelia. Srov. BROWN, R. E. *Duch Svätý na Turíce*, s. 44.

⁸³ Srov. PORSCHE, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 35.

⁸⁴ V Novém zákoně používá Kristus ἀμὴν při vyhlášení výpovědi mimořádného významu. U synoptiků jednoduchého, u Jana zdvojeného. Který z těchto způsobů je bližší Ježíšově mluvě, lze těžko určit. Hůře by se objasňovalo vypuštění jednoho ἀμὴν u synoptiků než jeho přidání Janem. Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia wedlug św. Jana*, s. 159.

⁸⁵ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 59.

⁸⁶ Srov. PORSCHE, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 35 - 36.

⁸⁷ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 59.

⁸⁸ Ve verších 4 a 7 se setkáváme s pasivem slovesa γεννάω, tj. s tvarem γεννηθῆναι. Je to jedna z jazykových zvláštností v této perikopě. Samotné pasivum by bylo do češtiny přeložitelné jako „narodit se“ v ženském principu, ale může znamenat i „být splozen“ v mužském principu. Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 130.

⁸⁹ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 59.

třetím verši myslel spíše „shůry“⁹⁰. Nerozlišuje mezi narozením nadpřirozeným a přirozeným. První reprezentuje voda a Duch, druhé lůno matky a samotné tělo.⁹¹

Ježíš ve své odpovědi vysvětluje toto nepochopení. Sféra Ducha je nedostupná pro ty, kteří žijí ve sféře těla a postupují podle něj. Jediná možná dráha zde může být otevřít se Duchu a poddat se jeho vedení (3,5). To je možné pouze vlivem milosti, přivádějící k životu věčnému. Nesmíme zapomínat, že celý proces narození „shůry“ je svázaný s „láskou, kterou nám Otec projevil“, se Vtělením, křížem a Zmrtvýchvstáním.⁹²

Řecké σάρξ, překládané jako (lidské) „tělo“, obsahuje i samotný význam „maso“. Mohli bychom tedy říci: „Co se narodilo z masa, je maso.“ Jan zdůrazňuje u těla jeho bezmocnost a smrtelnost.⁹³ Co se narodilo jen z těla (3,6)⁹⁴, míří po čase do hrobu. Bůh má ovšem život věčný. Lidé přijímají život od svých rodičů, Ježíš jako Boží Syn má věčný život od Otce. A on a jedině on může dát tento věčný život těm, se kterými lidský život sám sdílí. Ti, kteří v něho uvěří, jej přijmou.⁹⁵

Vzápětí Ježíš opakuje, že se musíme znovu narodit (3,7). Ve smyslu předchozího verše už vidíme jasněji, co to znamená. Jan vidí křest jako narození, skrze které Duch dává vlastní Boží život a tedy ti věřící, kteří jsou zplozeni, zrozeni, z vody a Ducha jsou vlastními Božími dětmi.⁹⁶ Původ a podstata člověka narozeného z Ducha jsou pochopitelné asi jako to, odkud vítr přichází a kam směřuje (3,8).⁹⁷ Řecké πνεῦμα stejně jako hebrejské *rûah* znamená jak „vítr“, tak

⁹⁰ Tato slovní hříčka a takovéto nedorozumění bylo možné pouze v řečtině. Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 130.

⁹¹ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 159.

⁹² Srov. tamtéž, s. 160.

⁹³ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 131.

⁹⁴ U Jana se často setkáváme s protikladnými pojmy, s „dualistickým“ vyjadřováním. Tímto jazykem Jan vyjadřuje své osobité pojetí člověka a světa. Dvě osobité sféry se navzájem vylučují. Příslušnost k jedné z těchto skupin rozhoduje o spáse nebo odsouzení jednotlivého člověka. Blíže srov. např. exkurs o janovském dualismu v PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 36 - 37.

⁹⁵ Srov. BROWN, R. E. *Duch Svätý na Turíce*, s. 44 - 45.

⁹⁶ Srov. tamtéž, s. 45.

⁹⁷ Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 36 - 37.

„duch“. To je další hříčka⁹⁸ se smysly slov v této perikopě. „Vítr“ vypadá jako původní význam, do latiny je ovšem překládáno jako „spiritus“.⁹⁹

1.2.3. Vystoupení Syna (3,9-21)

Otázka „Jak se to může stát?“ (3,9) jsou poslední Nikodémova slova. Neptá se, co má dělat, ptá se pouze, jak se to může stát. Formulací připomíná Mariinu otázku z L 1,24.¹⁰⁰

Přiznání nevědomosti z Nikodémovy strany nevzbuzuje dojem, že chce kontroverzi, podobně jako Kristova odpověď (3,10) neobsahuje osobní pokárání nebo ironii. Spíše jde o kritiku starozákonního učitelského úřadu v celku, který, ačkoli zná svědectví o eschatologickém díle Ducha ve Starém zákoně, brání se přenést je na Krista.¹⁰¹ Je zde jeden kontrast: Jakým způsobem označil Nikodém učitelem Ježíše ve v. 2 a jak nyní učitelem označil Ježíš Nikodéma.¹⁰²

Slavnostní zdvojené ἄμην (3,11) uvádí programový monolog celého evangelia.¹⁰³ Přejít do plurálu v tomto verši nám přináší určitý problém: zda dialog vede dále sám Ježíš, nebo je u něj přítomný i evangelista a spolu s ním svědčí i křesťanská obec.¹⁰⁴ Potom by šlo o dialog mezi církví (my) a synagogou (vy).¹⁰⁵ Výklady zde také uvádějí, že Ježíš nemluví sám ze sebe, ale předává Otcovo učení.¹⁰⁶ Text připomíná začátek 1 J.¹⁰⁷

Ježíš přechází od věcí pozemských k věcem nebeským (3,12). Jde o další příklad janovského dualismu, který často inklinuje k prostorovým obrazům. Není snadné rozlišit, který z těchto dvou termínů se čeho týká.¹⁰⁸ „Narození z Ducha“

⁹⁸ V angličtině také nefunguje, zde je dvojice „wind“ a „spirit“. V češtině máme alespoň podobnost u dvojice „vzduch“ a „duch“.

⁹⁹ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 131.

¹⁰⁰ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 59.

¹⁰¹ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 162.

¹⁰² Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 131.

¹⁰³ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 61.

¹⁰⁴ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 162.

¹⁰⁵ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 132.

¹⁰⁶ Srov. Srov. *Evangelia. Jeruzalémská Bible*, s.199. Srov. také *Nový zákon. Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě*, s. 291.

¹⁰⁷ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 61.

¹⁰⁸ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 132.

nejspíš ještě musíme řadit k věcem pozemským¹⁰⁹ (τὰ ἐπίγεια), zatímco řeč, která bude následovat, je zjevení věcí nebeských (τὰ ἐπουράνια).¹¹⁰ Jan nevymezuje těmito pojmy dvě skutečnosti vylučující se velikostí, ale dva stupně Ježíšova zjevení. V prvním si ještě pomáhá výrazy z viditelného světa (narození, poryv větru), druhý přechází k vyvýšení Syna. To nemá nic společného s gnostickým schématem absolutního protikladu pozemského světa, člověka putujícího po zemi, a nebeského, vlastního světa duše.¹¹¹

Není snadné říci, na co se vztahují první slova 3,13 („Nikdo nevstoupil na nebesa.“). Může jít o myšlenku podobné 1,18: Pouze Ježíš je bezprostředním „očitým svědkem“ nebeských věcí a jen on odsud může přinést spolehlivou informaci. A jen on, který pochází z nebeského Božího světa, se tam také může vrátit.¹¹² Tento verš je namířený proti apokalyptikům a gnostikům, kteří si mysleli, že umí zvěstovat pravdy o věcech nebeských. Ovšem pouze Syn zná Otce a bez něj se k Otci nemůže dostat nikdo jiný.¹¹³ Syn člověka¹¹⁴ je pouze u Jana vylíčený jako sestupující¹¹⁵ (3,13b). Další osvětlení titulu Syn člověka nabízí typologie hada z Nm 21,5-9.¹¹⁶ Pokládá zde vedle sebe vyvýšení hada na poušti a Ježíšovo ukřižování (3,14). Pochopení tohoto obrazu je zřejmější, když vedle sebe postavíme verše v Numeri a u Jana a podíváme se na jejich strukturu:¹¹⁷

„...Když se na něj kterýkoli uštknutý podívá, zůstane naživu“ (Nm 21,8);

¹⁰⁹ Svatý Pavel považuje věci pozemské za totožné s pomíjejícími (1 K 15,40), Jakub dokonce s převrácenými (Jk 3,15). Věci nebeské překračují všechno, co je pozemské, organické, viditelné. Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 163.

¹¹⁰ Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 37.

¹¹¹ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 163.

¹¹² Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 37.

¹¹³ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 61.

¹¹⁴ Idea Syna člověka pochází z již ustálené palestinsko-křesťanské tradice. Liší se od starozákonního vnímání tohoto pojmu převzatého do helénistického judaismu a synoptiků, kde je Syn člověka líčen jako soudce. Čtvrté evangelium jej místo toho představuje jako zdroj spásy a života. Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 164.

¹¹⁵ Enoch popisuje Syna člověka jako preexistujícího v nebi (tak jak je vylíčen i v Janově Prologu), ale nic neříká o jeho sestoupení. V Ef 9,9 se mluví o sestoupení Krista, ale patrně jako zmínka o jeho sestoupení do temných míst smrti. Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 133.

¹¹⁶ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 164.

¹¹⁷ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 133.

„...Aby každý, kdo v něho věří, měl život věčný“¹¹⁸ (J 3,15).

Podle Jana se největší ponížení paradoxně stává způsobem povýšení. Toto povýšení na kříži je mnohem víc, než jen skutečnost ukřižování, protože právě ono nám otevírá cestu k Otci (srov. 12,32).¹¹⁹ Jedná se o důsledek Ježíšovy spásné mise, díky kterému věřící mohou získat věčný život.¹²⁰

3,16 *Neboť Bůh tak miloval svět, že dal svého jediného Syna, aby žádný, kdo v něho věří, nezahynul, ale měl život věčný.*

O jisté afektivní lásce božstva k lidem se dočteme i u jiných náboženství a kultur, ale tam mnohdy šlo spíše o soucit. V tomto případě jde o lásku, kterou je možné pochopit pouze tehdy, když vycházíme z Božího zjevení Starého zákona, které dosáhlo vrcholu v Novém zákoně.¹²¹

Boží láska je pro Jana rozhodujícím motivem Božího spásného díla v Ježíši Kristu. Z lásky Bůh poslal na svět svého Syna¹²² a jeho mise skončila smrtí.¹²³ Takováto láska nemá nic společného s nějakou lacinou přívětivostí, je to láska silná jako smrt. Není to tak, že bychom napřed věděli, co je to láska a pak chápali, že Bůh jí má vůči světu. Teprve od této lásky se učíme, co láska vůbec je. Není to láska, která má základ ve druhém, v tom, že je této lásky hoden. Je to láska sama ze sebe a činí každého, koho se dotkne milovaným. O této lásce lze mluvit jen s údivem. Pokud Bůh tak miloval svět, miluje i mě! Tato láska zachraňuje.¹²⁴

Aorist ἠγάπησεν v tomto verši předpokládá nejvyšší skutek lásky.¹²⁵ Předmětem této lásky je celý svět (κόσμος) bez jakýchkoliv ohraničení, a zahrnuje tak každého člověka (srov. 1 Tm 2,4), zvláště jde Bohu o svět pohroužený do hříchu (Ř 5,8).¹²⁶ Je to ovšem jediný text janovské literatury, kde se mluví o lásce

¹¹⁸ Je to první použití spojení „věčný život“ u Jana. Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 133.

¹¹⁹ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 62.

¹²⁰ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 164 - 165.

¹²¹ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 62.

¹²² Srov. FIGURA, M. *Janovské poselství o lásce*, s. 22.

¹²³ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 133.

¹²⁴ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 63.

¹²⁵ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 133.

¹²⁶ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 165.

ke všem lidem.¹²⁷ Později je Boží láska směřována pouze k učedníkům. Janovský dualismus rozlišuje mezi těmi, kteří se „narodili shora“, a těmi, kteří se „narodili z těla“.¹²⁸ Jsou dvě alternativy: zahynout, nebo mít věčný život. Zde použité sloveso ἀπόλλυμι je typický janovský termín. Lze jej vykládat dvěma způsoby: 1. být ztracený, beznadějný; 2. zahynout, být zničený. Později vidíme, že nezahyne žádný z těch, které Otec Ježíšovi dal (6,39; 18,9).¹²⁹ Sloveso δίδωμι (dal) použité zde se neodvolává pouze na vtělení, ale také na ukřižování. Je to podobné použití jako u Pavla (Ř 8,32; Gal 1,4; 2,20), ve Starém zákoně potom Iz 52,12 („vydal sám sebe“).¹³⁰ Označení Ježíše jako „jednorozeného Syna“ poukazuje především na jeho jedinečnost, ale dále i na identičnost mezi „Synem v náruči Otcově“ a historicky působícím Ježíšem z Nazaretu a také na identitu mezi „Synem člověka“ a „jednorozeným Synem Božím“.¹³¹

3,17 *Vždyť Bůh neposlal svého Syna na svět, aby soudil, ale aby skrze něj byl svět spasen.*

Následující tři verše objasňují spásné dílo Boží v Ježíši Kristu ve světle eschatologických očekávání Božího soudu. Tento verš neškrtná myšlenku soudu, ta pouze dostává nový rozměr. Posláním Syna není především soud, ale spása světa. Důležitým momentem v životě člověka je akt víry v Ježíšovo přijetí.¹³² Židé a kumránci očekávali, že nejprve bude soud a teprve potom bude následovat záchrana, Jan je tedy vůči nim v protikladu.¹³³

Sloveso ἀποστέλλω (poslat) použité v tomto verši tvoří paralelu k δίδωμι (dát) ve verši předcházejícím. Podobná paralela dát – poslat je použita i v perikopě o příchodu Přímluvce (14,16.26).¹³⁴ Samostatné použití výrazu „Syn“ je u Jana paralelou výrazu ze synoptické tradice „Syn člověka“. U synoptiků se

¹²⁷ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 62.

¹²⁸ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 133.

¹²⁹ Srov. tamtéž, s. 134.

¹³⁰ Srov. tamtéž.

¹³¹ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 165.

¹³² Srov. tamtéž.

¹³³ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 63.

¹³⁴ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 134.

samostatné použití tohoto výrazu v kontrastu s „Otec“ objevuje pouze na dvou místech (Mk 13,32; Mt 11,27 par. L 10,22, takzvané „janovské logion“).¹³⁵

3,18 *Kdo v něho věří, není souzen. Kdo nevěří, je již odsouzen, neboť neuvěřil ve jméno jednorozeného Syna Božího.*

K Ježíši člověk musí přijmout nedvojznačné stanovisko. Negativní postoj znamená vlastně κρίσις, soud nad člověkem. Mimo Krista a bez něho není spása, pouze tma a neúprosný soud. Tento soud rozděluje lidi na dvě skupiny: věřící, kteří vírou proměňují svůj život, oproti těm, kteří odmítají rozhodnutí pro víru.¹³⁶

K takovému odsouzení vlastně dochází proti Boží vůli, protože u Boha má spása člověka jednoznačně přednost před odsouzením.¹³⁷ V janovském myšlení je soud soudem člověka nad sebou samým.¹³⁸

Podle Jana se soud uskutečňuje už zde, v okamžiku rozhodnutí týkajícího se víry, ne až na konci dějin. Tento přístup ovládá celé Janovo evangelium. Toto rozhodnutí se projevuje konkrétním jednáním, v konání buď zla nebo, pravdy.¹³⁹

3,19 *Soud pak je v tom, že světlo přišlo na svět, ale lidé si zamilovali více tmu než světlo, protože jejich skutky byly zlé.*

Jako na počátku Bůh oddělil světlo a tmu, tak Kristus, opravdové Světlo světa, přišel na svět v daném historickém čase a místě, aby přinesl lidem spásu. Kumránská dualistická terminologie, kterou si zde evangelista vypomohl, vykazuje jemu vlastní proporce. Válka mezi světlem a tmou je již rozhodnuta, rozhodl ji Kristus.¹⁴⁰ K použití ἀγαπάω na tomto místě musíme ovšem poznamenat, že hebrejšтина neměla slovo, které by znamenalo preferovat nebo dávat přednost, a pro vyjádření podobné myšlenky používala milovat nebo mít (srov. Mt 6,24; L 14,26).¹⁴¹

Toto téma nás bude doprovázet celými janovskými spisy. Již během Ježíšova veřejného působení se setkáváme s tím, že Židé nepřijímají Ježíšovo

¹³⁵ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 134.

¹³⁶ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 166.

¹³⁷ Srov. PORSCHE, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 37.

¹³⁸ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 63.

¹³⁹ Srov. PORSCHE, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 38.

¹⁴⁰ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 166.

¹⁴¹ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 134.

svědectví a Ježíš se dostává do konfliktu. Můžeme jmenovat Ježíšovo uzdravení ochrnutého, kdy Židé usilují Ježíše zabít (5,18), protože činil skutky Otce (5,19). Podobně končí scéna sporu o otcovství Abrahámovo: posluchači nepřijímají Ježíšovo slovo a dokonce tvrdí, že je posedlý. Ježíš mluví pravdu a proto mu nevěří. Návaznost můžeme vidět i ve večeradle, kde Ježíš nejprve nazve učedníky přáteli a poté hovoří o reakci světa: svět bude Ježíše i jeho učedníky nenávidět a pronásledovat pro Ježíšovo slovo (15,18-20), pro to slovo, které bude každého soudit v poslední den (12,48b). Jak uvidíme dále, i celý 1 J je postaven na tom, zda plníme Ježíšova přikázání (1 J 2,4).

3,20 *Neboť každý, kdo dělá něco špatného, nenávidí světlo a nepřichází k světlu, aby jeho skutky nevyšly najevo. 3,21* *Kdo však činí pravdu, přichází ke světlu, aby se ukázalo, že jeho skutky jsou vykonány v Bohu.*“

Člověk falešný utíká před světlem plynoucím z víry v Krista v obavě a plané naději, že jeho skutky nikdo neodhalí.¹⁴² Nyní bychom spíše očekávali výraz „koná dobro“, ale přichází výrok „činí pravdu“. Janův pojem pravda se ovšem vztahuje právě na etické konání.¹⁴³ Ke Kristu přichází ten, kdo odpovídá kladně na jeho spásné volání. Jeho světlo má moc ukázat pravou tvář člověka.¹⁴⁴

1.3. Shrnutí

Rozmluva s Nikodémem je první velký dialog v evangeliu, který definuje celý jeho program. Setkáváme se zde s mnoha prvky Janovy teologie a s jeho slovníkem. Nikodém za Ježíšem přichází v noci (3,2), ale celý dialog směřuje k tomu, aby činil pravdu, a dostal se tak ke světlu (3,21). Ježíš začíná mluvit o království Božím (3,3.5), tento pojem však ihned transponuje do svého slovníku věčného života a už se s ním u Jana nesetkáme. Dochází k janovskému nedorozumění: Nikodém chápe Ježíšovu řeč v doslovném významu a Ježíš ji musí znovu vysvětlit. Říká Nikodémovi, že se znovu musí narodit znovu z vody a z Ducha (3,3-8). Po jeho otázce (3,9) dialog přechází do monologu a Ježíš se

¹⁴² Srov. tamtéž, s. 167.

¹⁴³ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 63.

¹⁴⁴ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 166.

dostává od mluvy o věcech pozemských k věcem nebeským. Obrazem hada, kterého Mojžíš vyvýšil na poušti, si pomáhá při popisu svého vyvýšení (3,14). Podobně jako ti uštknutí, kteří se na tohoto hada podívali, nezemřeli (Nm 21,8), tak nyní ti, kdo věří v Syna člověka, mají příslib život věčného života (3,15).

Ve verši 3,16 se poprvé setkáváme se slovesem ἀγαπάω. Je použito ve vyjádření Boží lásky ke světu – jako hlavní motiv Božího spásného díla. Nikde jinde v janovských spisech se již k takovému vyjádření Boží lásky, která by zahrnovala celý svět, nedostaneme. Později je zaměřována pouze na učedníky nebo na komunitu. Ve spojitosti s předchozími verši si musíme uvědomit, že tato láska se nevztahuje pouze na sestoupení, tedy vtělení Syna, ale zahrnuje i jeho vyvýšení, tedy ukřižování. Jedná se tedy o nejvyšší myslitelný čin lásky: Bůh obětuje vlastního Syna.

Perikopa pokračuje popisem toho, proč Bůh poslal svého Syna. Ne proto, aby svět soudil, ale aby jej spasil (3,17). Rozhodnutím pro víru se člověk dostává mimo soud, a pokud neuvěří, odsuzuje vlastně sám sebe (3,18). Druhý výskyt slovesa ἀγαπάω je ve verši 3,19. Lidé si zamilovali více tmu, protože jejich skutky byly zlé. Lidé nejdou za světlem (kterým je Kristus), aby tyto skutky nevyšly najevo (3,20). Kdo činí pravdu (výraz „činí pravdu“ zde má etický obsah), jde ke světlu (3,21). Rozhodnutí leží tedy v tom, zda si zamilujeme svět, nebo Krista. Střední cesta neexistuje.

Exkurs J 3,22 - 10,21

Již v perikopě následující se setkáváme se svědectvím Jana Křtitele, který dosvědčuje, že „Otec miluje Syna a všecko moc dal do jeho rukou“ (3,35). Mluví se zde, v návaznosti na řeč o soudu (3,16–21), o víře v Syna. Kdo jej přijímá, má věčný život, kdo jej nepřijímá, zůstává v něm Boží hněv (3,36). Jsme v části, která popisuje Ježíšovo veřejné působení charakterizované znameními, která činí. Právě v následku provokativního uzdravení ochrnutého muže, kde Ježíš projeví svou moc, dochází k nedorozumění s Židy. Ježíš totiž vybízí v sobotu uzdraveného muže, aby si, v rozporu s předpisy, vzal své lůžko a šel, a tak demonstroval, že je uzdraven. Později tento muž identifikuje Ježíše jako toho, kdo jej uzdravil. Židé

začínají Ježíše pronásledovat a usilují mu o život (5,1-18)¹⁴⁵. Po Ježíšově odpovědi Židům, že musí pracovat, protože i Otec pracuje, o to usilovali ještě víc. Ježíš dál mluví o svém poslání, které má od Otce. Popisuje zde, že „Otec miluje¹⁴⁶ Syna a ukazuje mu všechno, co činí“ (5,20). Následuje příslib „větších skutků“, nad kterými Židé užasnou. Také s dalším použitím slova ἀγάπη je spojen konflikt: Ježíš se ve svém svědectví dostal k tomu, že Písma svědčí o něm, přesto posluchači toto svědectví nepřijímají. Ježíšova řeč tedy je: „Ale o vás jsem se přesvědčil, že v sobě nemáte lásku k Bohu“ (5,42). Rozvádí, že jejich žalobcem nebude on, ale Mojžíš – protože ten psal o něm. A znovu je použito ἀγαπάω pro popis stavu těch, kteří Ježíše nepřijímají po dlouhé řeči, která zabírá většinu 8. kapitoly. Ježíš zde mluví k posluchačům, že zůstanou-li v jeho slovu, jsou jeho učedníky, poznají pravdu a ta je učiní svobodnými. Ti oponují, že nikdy nikomu neotročili. Ježíš však mluví o osvobození od hříchu, o tom, co viděl u Otce. Posluchači odpovídají, že jejich otcem je Abraham. Ježíš jim odpovídá, že kdyby byli dětmi Abraháma, jednali by jako on – nechtěli by Ježíše zabít. Takto konají skutky svého otce. Posluchači odpovídají, že mají jediného Otce, Boha. Ježíš jim říká: „Kdyby Bůh byl váš Otec, milovali byste mě, neboť jsem od Boha vyšel a od něho přicházím“ (8,42). Jejich otcem je ďábel. Ježíš mluví pravdu, a proto mu nevěří. Posluchači mu řeknou, že je posedlý, a chtějí jej kamenovat, Ježíš jim však zmizí v davu. Tato použití jsou tedy vždy nějakým způsobem použita ve vztahu k pověření od Otce v konfliktní situaci, kdy Ježíšovi oponenti nepřijímají jeho zvěst. Naposledy je v tomto úseku použito ἀγαπάω, když Ježíš popisuje sebe sama jako dveře pro ovce (kdo vstoupí skrze něj, bude zachráněn) a dobrého pastýře (jehož ovce znají jeho hlas). Oproti zloději a tomu, kdo pracuje za mzdu, on dává život za ovce. Říká: „Proto mě Otec miluje (ἀγαπάω), že dávám svůj život za ovce, abych jej opět přijal“ (10,17). Takový příkaz přijal od svého Otce. Poté došlo mezi Židy opět k roztržce. Na tomto příběhu se ukazuje již mnohé z toho, co má následovat.

¹⁴⁵ Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 64 - 65.

¹⁴⁶ Oproti 3,35, kde bylo použito ἀγαπάω, zde je φιλέω. I v oblasti lásky mezi Otcem a Synem lze tedy tato slova zaměnit.

2. Vzkříšení Lazara (J 11,1-44)

Druhým delším úsekem, kterému se budeme v naší práci věnovat, je perikopa, ve které je navrácen pozemský život Lazarovi. Základním motivem je zde poslední, nejdůležitější znamení, které poukazuje na to, že Ježíš je život. Slovo milovat je zde použito třikrát, ale jiným způsobem než v rozmluvě s Nikodémem. Zatímco tam jsme viděli jeho propojení se spásným působením Krista a se soudem, zde spíše můžeme mluvit o „lidské“ dimenzi Ježíšovy lásky. Jde o přátelství Ježíše, Lazara, Marty a Marie. Jedná se o text, který má velkou vnitřní dynamiku. Ježíš a učedníci se vracejí od řeky Jordánu, Židé přicházejí z Jeruzaléma (11,18-19), Marta z Betanie (11,20), Marie a Židé z vesnice (11,29-31), Lazar z hrobu. Ježíš po příchodu do vesnice ani nejde do domu smutku, ale jde rovnou k hrobu a ostatní jej následují.¹⁴⁷ Zkráceně bychom mohli dělení naznačit i takto: opuštění Judska (11,1-16) → opuštění Betánie (11,17-37) → opuštění hrobu (11,38-44).¹⁴⁸ Podrobněji se zaměříme nejen na verše, kde jsou použita slova ἀγαπάω, φιλέω a φίλος, ale i na ta místa, kde se více projevují emoce.

2.1. Kontext

Pokud bychom chtěli náš text číst ve spojení s dějem předchozím, navazovali bychom na Ježíšovo vystoupení v jeruzalémském chrámu (10,22-29), které vyznělo jako rouhání. „Židé se opět chopili kamenů, aby jej ukamenovali“ (10,32). Proto tedy odchází s učedníky na druhý břeh Jordánu.

Při četbě veršů následujících po vzkříšení Lazara (bylo by možné je vnímat i jako součást této perikopy) vidíme, že následky, které předpovídal Tomáš (11,16), se naplňují. Přestože mnoho lidí v něj uvěřilo (11,45), byli i tací, kteří podali zprávu farizejům¹⁴⁹. Ihned byla svolána velerada. Ti, kteří měli dbát

¹⁴⁷ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 77.

¹⁴⁸ Srov. STIBBE, M. W. G. *John's Gospel*, s. 83.

¹⁴⁹ Zdá se být historicky nepravdivé, že hlavní roli v procesu tehdy hráli farizejové, zrcadlí se zde poměry po r. 70, kdy farizejové byli jedinou skupinou, která přežila zničení jeruzalémského

na „klid a pořádek“, jsou bezradní. Bojí se lidového povstání proti Římu, které by i pro ně znamenalo ztrátu mocenského postavení. V tomto okamžiku navrhuje úřadující velekněz Kaifáš, aby Ježíše odstranili. Smrti jediného člověka dávají přednost před zničením celého národa (11,49-51).¹⁵⁰

2.2. Exegeze

2.2.1. Úvodní popis situace (11,1-6)

Lazar není hlavním hrdinou této perikopy, nevíme nic o jeho životě před smrtí, stejně jako se nikdy nedozvíme, co prožil v záhrobí.¹⁵¹ Poprvé je zde nemocný označován vlastním jménem, do této doby byli všichni nemocní u Jana anonymní (J 4,46; 5,3n; 9,1).¹⁵² Snad to bylo proto, že šlo o Ježíšova přítele, toho, „kterého měl Ježíš rád“ (11,3). Marie a její sestra Marta jsou sestry, které se objevují i u Lukáše (L 10,38).¹⁵³ Podle spojení „vesnice, kde bydlela Marie a její sestra Marta“ (J 11,1) a toho, že Lazar byl označený jako „její bratr“, se zdá, že Marie byla nejznámější, všechny údaje byly vztaženy k ní.¹⁵⁴ Betanie, vzdálená asi 3 km jižně od Jeruzaléma, byla známá i z toho důvodu, že Ježíš se zde často zdržoval během svých pobytů v Jeruzalémě (srov. Mk 11,11; 14,3).¹⁵⁵ Verš 11,2 je považován za redakční dodatek, který má poukázat na totožnost Marie, sestry Lazara, s Marií, která pomazala Ježíšovi nohy olejem v 12,3 (a také u L 7,37-38)¹⁵⁶, tedy v úseku, který ještě nebyl zmíněn.¹⁵⁷

11,3 *Sestry mu vzkázaly: „Pane, ten, kterého máš rád, je nemocen.“*

chrámu a která byla v opozici proti sílící skupině křesťanů. Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 117.

¹⁵⁰ Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 117.

¹⁵¹ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 78.

¹⁵² Srov. tamtéž, s. 77.

¹⁵³ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 422.

¹⁵⁴ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 422 - 423.

¹⁵⁵ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 78.

¹⁵⁶ Výkladová poznámka v Jeruzalémské Bibli nesouhlasí s tímto Brownovým ztotožněním. Srov. *Evangelia. Jeruzalémská Bible*, s.227.

¹⁵⁷ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 422. Srov. také STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 271.

Poselství, které sestry posílají Ježíšovi, je velmi stručné. Nežádají jej, aby přišel (vzpomeňme Ježíšovu situaci, kdy je mu v okolí Jeruzaléma usilováno o život), ale postačí jim, že Ježíš o jejich nouzi ví. A neprosí za Lazara jako za bratra, ale jako za toho, „kterého má Ježíš rád“.¹⁵⁸ Tento vzkaz Ježíši se podobá diskrétní poznámce jeho matky na svatbě v Káně.¹⁵⁹

Zde je slovo φιλέω vysloveno v prosbě sester, ἀγαπάω v 11,5 vyslovuje evangelista a druhé φιλέω (11,36) v této perikopě zaznívá z úst Židů. Nikdy tedy není tento projev lásky vložen do úst Ježíši. Je to jediné takovéto použití, které vyzdvihuje Ježíšův vztah k nějakému jednotlivci (11,3.36) nebo jejich skupině¹⁶⁰. Jde zde spíše popis projevu Ježíšovi náklonnosti k Lazarovi, Marii a Martě. Tento popis je zde bez nějakého zřejmého teologického záměru. Podobně je používáno už pouze pro popis učedníka, „kterého Ježíš miloval“ (ἀγαπάω v 13,23; 19,26; 21,7.20; φιλέω v 20,2). To je mírný náznak, že tímto učedníkem mohl být Lazar,¹⁶¹ zvláště vezmeme-li v úvahu, že tento učedník se začíná objevovat teprve u událostí následujících po Ježíšově znamení v této perikopě.

11,4 *Když to Ježíš uslyšel, řekl: „Ta nemoc není k smrti, ale k slávě Boží, aby Syn Boží byl skrze ni oslaven.“* **11,5** *Ježíš Martu, její sestru i Lazara miloval.*

Důležité je Ježíšovo potvrzení, že tato nemoc neskončí smrtí, ale bude k oslavě Boží, která bude i oslavou Krista (11,4)¹⁶². Takto Ježíš líčí vzkříšení zemřelého přítele jako obraz skutečné spásy, říká nám: se zmrtvýchvstáním Krista vstanou i všichni, kdo v něho věří (11,25).¹⁶³ Implicitně zde Ježíš hovoří také o chorobě, které vede k smrti: zlo a hřích. Smrt vnímá jako přerušení života hříchem (srov. 8,21). Tento verš uvádí celý text do souvislosti s Ježíšovým utrpením a zmrtvýchvstáním.¹⁶⁴

¹⁵⁸ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 77.

¹⁵⁹ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 431.

¹⁶⁰ „Ježíš miloval své“ (13,1) je spíše určeno obecně učedníků, stejně jako projevy přátelství v J 15.

¹⁶¹ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 423.

¹⁶² Toto Kristovo oslavení má dvojí smysl: Ježíš bude oslaven prvně samotným znaméním (11,14nn), tento zázrak přivodí jeho smrt (11,46-54) a ta bude rovněž jeho oslavením (12,32nn). Srov. *Evangelia. Jeruzalémská Bible*, s.227.

¹⁶³ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 272.

¹⁶⁴ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 79.

V 11,5 je použito ἀγαπάω, v kontrastu s φιλέω v 5,3. Významově se nezdá, že by šlo o nějaký velký rozdíl. Ježíšova láska k Lazarovi byla již potvrzena v 11,3 a není nutné to zde opakovat. Verš 11,5 vypadá jako parenetická vsuvka, zveřejněná k ujištění čtenáře, že Ježíšovo „selhání“ (v. 6, nevydal se hned na cestu za Lazarem) neznamena, že by se na jeho lásce něco změnilo.¹⁶⁵ Oproti Brownovi ovšem uvádí Farkaš: máme zde jiný slovník než v předcházejících verších: sestry vyjádřily Ježíšův vztah k Lazarovi v termínech přátelství (φιλέω) (11,3), nyní je to výraz lásky (ἀγαπάω) (11,5), která se projeví v konkrétním konání a v darování života.¹⁶⁶

Návaznost veršů 11,5 a 11,6 působí paradoxně. Ježíš slyšel, že Lazar je nemocný, miloval Lazara, a přesto zůstal ještě dva dny tam, kde byl. Jakoby stálo mimo Ježíšovu lásku pomoci nemocnému Lazarovi, ale velmi stál o to pomoci mu, když už byl mrtvý.¹⁶⁷ Text působí, jako by se v Janově evangeliu lidská bída a mezilidské vztahy dostávaly na vedlejší kolej ve srovnání se zdůrazněnou kristologií (srov. 2,3n; 6,5n; 9,3). Zde se navíc hovoří o přátelských vztazích mezi Ježíšem, Martou, Marií a Lazarem.¹⁶⁸ Jedním vysvětlením by mohlo být, že stejně jako v Káně čeká na třetí den, kdy se projevila jeho sláva (2,1).¹⁶⁹ Přestože ti, kdo oplakávají Lazara, trpí a Ježíš by toto utrpení mohl utnout, čeká. Toto utrpení má však být požehnané pro mnohé, kteří díky Lazarovu vzkříšení uvěří.¹⁷⁰ Náklonnost popsaná ve verších 11,3.5 není tedy hlavní motivací Ježíšova jednání.

2.2.2. Diskuse s učedníky (11,7-16)

Poté se chce Ježíš vydat do Judska (11,7). Tento záměr se setkává s nepochopením učedníků. Po předcházejících veřejných výstupech byl Ježíš v ohrožení života.¹⁷¹ Když jim Ježíš odpovídá, používá obrazu přírodního koloběhu dne a noci (11,9). U Jana jde o „den“ a „světlo“ ve smyslu Ježíšova

¹⁶⁵ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 423.

¹⁶⁶ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 79.

¹⁶⁷ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 431.

¹⁶⁸ Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 112.

¹⁶⁹ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 423.

¹⁷⁰ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 79 - 80.

¹⁷¹ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 272.

působení¹⁷², které je určené od Otce (9,4-5). Tak jako v každodenním životě koncentrujeme většinu činností do průběhu dne, tak i Ježíš koná naplno až do jeho temné „hodiny“, do smrti na kříži. Jdouc za Ježíšem nikdo nemůže klopýtnout, dokud je v jeho sféře.¹⁷³ Výraz „chodit v noci“ (11,10) obvykle v Písmu znamená upadnutí do hříchu.¹⁷⁴ Narážka na noc znamená postoje člověka, který nežije pod spásným Kristovým světlem. To ovlivňuje jeho chování a vede ke klopýtání a pádu.¹⁷⁵

11,11 *To pověděl a dodal: „Náš přítel Lazar usnul. Ale jdu ho probudit.“*

Pro nás je zajímavé, že Ježíš Lazara nazývá svým přítelem (φίλος). Bylo to označení v janovské komunitě běžné, ale takovýmto způsobem je janovský Ježíš používá pouze zde. Takto sestupuje na Lazarovu úroveň.¹⁷⁶ Je zde podoba se scénou, kdy Ježíš nazývá učedníky přáteli ve večeradle (15,14-16).

Ježíš se vrací k Lazarově nemoci a konstatuje, že usnul. Podobný obraz spánku pro smrt můžeme nalézt u vzkříšení Jairovy dcery (Mk 5,39).¹⁷⁷ Učedníci tyto výrazy vnímají v čistě přirozené rovině (11,12-13).¹⁷⁸ Domnívají se, že pokud Lazar usnul, je to znak toho, že nejkritičtější část nemoci přešla.¹⁷⁹ Ježíš tedy říká učedníkům, že Lazar umřel (11,14), a raduje se¹⁸⁰ (11,15), že tam nebyl. Vzkříšení Lazara, které hodlá provést, je nepoměrně větší skutek než jeho uzdravení v případě, že by byl na místě. Ježíš se zaměřuje hlavně na vzbuzení víry učedníků.¹⁸¹ Neopakuje: „pojdme do Judska“ (tedy pojdme do smrtelného nebezpečí), ale „pojdme k němu“. Mluví o Lazarovi, jako by žil. Nechce jít do Judska potěšit pozůstalé, ale chce jít za přítelem. Učedníci ovšem vidí pouze

¹⁷² I když v tomto verši znamená „světlo tohoto světa“ slunce. V dalším verši už k výrazu světla přistupujeme na teologické úrovni a výraz „není v něm světla“ vnímáme v podobném smyslu jako „nečiní pravdu“ v 3,21. Srov. Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 423.

¹⁷³ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 272.

¹⁷⁴ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 80.

¹⁷⁵ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 272 - 273.

¹⁷⁶ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 80.

¹⁷⁷ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 273.

¹⁷⁸ Srov. tamtéž.

¹⁷⁹ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 424.

¹⁸⁰ Tvar χαίρω, (v ČEP, JB a ČKP) přeložený jako „jsem rád“, by bylo přesnější překládat jako „raduji se“ (ostatní české překlady, např. KMS, BK).

¹⁸¹ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 273.

riziko.¹⁸² Ježíš paradoxně spojuje slova o radosti se slovy o smrti, čímž chce naznačit, že smrt nebude mít poslední slovo.¹⁸³ Z Tomášova vystoupení vidíme, jak potřebné bylo povzbuzení víry učedníků.¹⁸⁴ Chopil se iniciativy a vyzval ostatní, aby se vydali na cestu, připraveni s Ježíšem zemřít (11,16). Tato připravenost byla určitě myšlena upřímně, ale později se ukáže jako sebezpečování.¹⁸⁵

2.2.3. *Příchod do Betanie (11,17-33)*

Dočítáme se, že mnoho Židů¹⁸⁶ přišlo k Martě a Marii, aby je potěšili (11,19). Takovýto projev soustrasti byl v souladu se židovskými zvyklostmi té doby.¹⁸⁷ Po popisu situace se setkáváme se zdvojením: ve verších 11,20-27 jde Marta, aby se přivítala s Ježíšem, ve verších 11,28-33 se jde přivítat Marie. Tato dvě setkání se velmi podobají a obě ženy použijí stejné uvítání (11,21,32).¹⁸⁸ Jako první jde naproti aktivnější Marta, podobně jako o Lukáše¹⁸⁹ (srov. L 10,38nn), Marie mezitím doma truchlí.¹⁹⁰ V rozhovoru s Martou je interpretován zázrak Lazarova vzkříšení podle evangelistova záměru¹⁹¹.¹⁹² Marta odpovídá kristologickým vyznáním, které odráží celou křesťanskou víru a evangelistovým záměrem je poskytnout čtenářům vzor takového vyznání.¹⁹³ Před samotným vzkříšením Lazara mluví Ježíš i s Marií. Tu Marta „zavolá stranou“, aby si s ní

¹⁸² Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 81.

¹⁸³ Srov. tamtéž.

¹⁸⁴ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 273.

¹⁸⁵ Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 113.

¹⁸⁶ Židé zde nejsou reprezentováni nepřátelskými židovskými autoritami, ale běžnými lidmi z Judska a Jeruzaléma, kteří často s Ježíšem sympatizovali a někteří v něj věřili. Jedná se o jedno z míst, kde se o Židech hovoří neutrálně. Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 427 - 428. Srov. také POKORNÝ, P. *Židé v Janově evangeliu*, s. 36 - 37.

¹⁸⁷ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 81.

¹⁸⁸ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 432 - 433.

¹⁸⁹ Že jde určitě o vzájemné ovlivnění Lukáše a Jana nám ukazuje porovnání portrétů Marty a Marie. U Lukáše přijde Ježíš a Marta jej obsluhuje, zatímco Marie sedí u Ježíšových nohou a poslouchá jeho slovo. U Jana přichází Ježíš a Marta ihned běží, aby se s Ježíšem přivítala. Ale když Marie slyšela, že Ježíš přišel, padla mu k nohám. Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 432 - 433.

¹⁹⁰ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 274.

¹⁹¹ Kdo věří ve mne, i kdyby fyzicky zemřel, bude žít duchovně. A každý kdo žije duchovně a věří ve mne, duchovně nezemře. Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 425.

¹⁹² Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 113.

¹⁹³ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 276.

mohla v klidu promluvit.¹⁹⁴ Ježíš zatím zůstává mimo vesnici a opatrně mluví o tom, co chce učinit. Jeví se to jako snaha o to, aby jeho poslání nebylo široce známé.¹⁹⁵ Zmínka „aby se tam vyplakala“ (11,31) nabízí srovnání s Marií Magdalenou, která plakala u hrobu Ježíše. V 11,32 vidíme rozdíl mezi přivítáním Mariiným a přivítáním Martiným. Marie, když spatřila Ježíše, padla mu k nohám (srov. L 10,39; J 12,3).¹⁹⁶

11,33 *Když Ježíš viděl, jak pláče a jak pláčou i Židé, kteří přišli s ní, v Duchu se rozhorlil a vzrušen (11,34a řekl: „Kam jste ho položili?“)*

Tento verš si žádá komentář, protože zde a ve verši 11,38 Ježíš projevuje a dlouho ukazuje své emoce (je možné, že 11,38 zdvojuje narážku).¹⁹⁷ Jde o reakci na lamentaci Marie a jejího doprovodu. Řecké ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι (zachvěl se v duchu) označuje mimovolný pohyb, jestliže ne hněvu, tak vnitřního rozrušení. Stav nepokoje potvrzuje i následující ταρασσώ (vzrušený). Každopádně je Ježíš otřesený, což nás nutí položit si otázku o příčině tohoto stavu spíš, než abychom řekli, že šlo o chvilkový afekt (srov. 11,38).¹⁹⁸ Je možné, že Ježíš byl rozhořčený nebo rozčilený spíše než pohnutý lítostí nebo smutný? Někteří komentátoři se domnívají, že Ježíš byl rozčilený, protože Marie a Židé ukazovali nepřítomnost víry. Takto ovšem nelze vykládat 11,38, protože otázku v 11,37 lze vnímat jako manifestaci (zatím nepostačující) víry a truchlení v 11,33 sotva indikuje nedostatek víry, protože i Ježíš později pláče (11,35). Lepší vysvětlení Ježíšova rozčilení v 11,33 můžeme získat, pokud se podíváme na podobné případy v synoptické tradici, a to třeba jak byl rozčilený, protože se setkal tváří v tvář se sférou Satana, který reprezentoval smrt. Je zajímavé, že dvě další příležitosti, při kterých je použito sloveso ταρασσώ, popisují reakci učedníků při pohledu na nadcházející smrt Ježíšovu (J 14,1.27) a v 13,21 je toto sloveso použito pro popis toho, jak Ježíšem hnula myšlenka o zradě Jidáše, do jehož srdce vstoupil Satan. Jan Zlatoústý se domnívá, že zde máme stejný popis emocí jako

¹⁹⁴ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 276.

¹⁹⁵ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 425.

¹⁹⁶ Srov. tamtéž, s. 435.

¹⁹⁷ Srov. tamtéž.

¹⁹⁸ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 277.

u synoptiků, když odchází Ježíš do Getsemanské zahrady (Mk 14,33) – emoční tíseň při hrozící smrti a v zápase se Satanem.¹⁹⁹

2.2.4. U hrobu (11,34-44)

Verše 11,34-40 připravují jeviště pro zázrak (znamení) popisem Ježíšova pláče před příchodem ke hrobu, v protikladu s tím je příkaz k otevření hrobu. Toto nastavení scény nám autor nabízí pro připomenutí hlavního tématu, který probíhá celou kapitolou a který nebude mít konečný význam znamení.

Ježíš se ptá na místo, kde je Lazar pochovaný. Odpoví mu je, aby se šel podívat²⁰⁰ (11,34). Cestou pláče spolu s ostatními (11,35; srov. Ř 12,15). Lidé tento pláč nepochopili ovšem jako projev soustrasti a bolesti nad smrtí přítele, ale jako projev bezradnosti z toho, že nemůže s touto smrtí nic udělat.²⁰¹ Evangelista zmínkou o pláči také připravuje následující verš.²⁰²

11,36 Židé říkali: „Hle, jak jej miloval!“

Tento verš nám připomíná, že Lazar je Ježíšem milovaný (učedník?).²⁰³ Je zde opět použito sloveso φιλέω a jeho dva výskyty (11,3.36) nám ukazují na vztah mezi Ježíšem a Lazarem pohled zvenčí. Verš 11,5 tento pohled potvrzuje a Ježíšovu lásku rozšiřuje i na Martu a Marii (tam je ovšem použito ἀγαπάω).

Židé připomínají případ uzdravení slepého (11,37) a tato slova mají připravit čtenáře na to, aby v Ježíšovi viděl i osobu, která vítězí nad smrtí (5,26).²⁰⁴ Na to Ježíš reaguje opět rozhorlen a přichází ke hrobu (11,38). Na jeho výzvu k otevření hrobu Marta reaguje, jako by nepochopila nic z předchozího dialogu.²⁰⁵ Ježíšova slova, která následují, nejsou citací něčeho, co by Ježíš řekl

¹⁹⁹ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 435.

²⁰⁰ Ježíš používá spojení „pojdte se podívat“ v 1,39. Je dramatický kontrast mezi Ježíšovým pozváním učedníků k tomu, aby viděli zdroj světla a života, a tímto pozváním, kdy Ježíše vedou a vidí přibýtek temnoty a smrti. Takovýto kontrast však už pravděpodobně byl mimo evangelistův záměr. Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 426.

²⁰¹ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 83.

²⁰² Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 426.

²⁰³ Srov. tamtéž, s. 436.

²⁰⁴ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 83.

²⁰⁵ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 274.

Martě v průběhu této kapitoly.²⁰⁶ Jde spíše o propojení tématu víry, o kterém mluvil Ježíš s Martou s tématem oslavení, o kterém se zmiňuje 11,4²⁰⁷ a které se projevuje ve znameních²⁰⁸ a podmínkou jehož zření je víra²⁰⁹. Následuje Ježíšova modlitba, jejíž osvětlení, tedy to, že Ježíš ví, že bude vyslyšena, je neobvyklé.²¹⁰ Tato modlitba má ještě další úlohu a to nasměrovat víru přihlížejících lidí k jeho poslání a dosvědčit, že Ježíš koná jako prvorozený Syn Otce.²¹¹

S posledním projevem emocí se setkáme v 11,43: Ježíš zvolal mocným hlasem: „Lazare, pojď ven!“ Sloveso κραυγάζω (volat, křičet, provolávat) se v řecké Bibli objevuje pouze devětkrát, z toho u Jana šestkrát. V kapitolách 18-19 je čtyřikrát použito pro výkřiky davu, který chce, aby byl Ježíš ukřižován, v kontrastu s tím, zde je jediné místo, kde i Ježíš „volá mocným hlasem“. Zatímco on chce Lazarův život, později chce dav Ježíšovu smrt.²¹² Perikopa končí tím, že máme před sebou živého Lazara, který ovšem ani nepromluví.²¹³ Nevadí ani detail, že samotné znamení je natěsnáno v pouhých dvou verších. Pro jeho úžasnost to není důležité. Co je rozhodující: Ježíš daroval (fyzický) život jako znamení jeho moci dát věčný život na tomto světě (přítomnostní eschatologie) a jako příslib toho, že v poslední den budeme pozvednuti ze smrti (finální eschatologie).²¹⁴

2.3. Shrnutí

Sestry Marta a Marie Ježíši vzkazují, že Lazar, kterého měl Ježíš rád, je nemocný (11,3). O této nemoci Ježíš prohlásí, že je k slávě Boží (11,4). Následuje vsuvka, že Ježíš Martu, její sestru a Lazara miloval (11,5). Dva dny zůstávají na místě a teprve poté se přes nesouhlas učedníků (jsou v nebezpečí smrti), vydávají

²⁰⁶ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 427.

²⁰⁷ Srov. tamtéž, s. 436.

²⁰⁸ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 277 - 278.

²⁰⁹ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 84.

²¹⁰ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 436.

²¹¹ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 278.

²¹² Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 427. Také srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 85.

²¹³ Srov. FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z Evangelia podľa Jána*, s. 85.

²¹⁴ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XIII)*, s. 437.

za Lazarem do Betanie (11,6-16). Tam se nejprve setkává s Martou, které vysvětluje to, k čemu má dojít, a ta jej vyzná jako Mesiáše a Syna Božího (11,20-27). Setkání s Marií je podobné, i když kratší a bez vyznání (11,28-32). Poté se s truchlícími přesouvají ke hrobu, kde Ježíš činí poslední ze svých znamení, vzkříšení Lazara (11,34-44).

V této perikopě se setkáváme třikrát se slovesem, které vyjadřuje Ježíšovu lásku k jednotlivci (Lazarovi) nebo k jejich skupině (Marta, její sestra Marie a Lazar). Dvakrát je použito φιλέω (11,3.36) a jednou ἀγαπάω (11,5). Všechny tyto tři výpovědi spojuje, že nejsou Ježíšovými výroky. Jedná se o popis Ježíšovy lásky k nějakému člověku jako výpověď zvenčí, jde tedy o popis nějaké viditelné náklonnosti, tedy lásky jako projevené emoce. Poprvé se jedná o vyjádření sester (11,3), které potvrzuje evangelista (11,5), a potřetí je slyšíme z úst Židů v reakci na Ježíšův pláč (11,36). Takovéto výpovědi jsou u Jana jedinečné, podobá se jim pouze označování milovaného učedníka. To vedlo k hypotéze, že jím mohl být právě Lazar. Mezi φιλέω (11,3) a ἀγαπάω (11,5) zřejmě není významový rozdíl. Poněkud rozdílně působí Ježíšovo označení Lazara jako přítele (φίλος), když Ježíš oznamuje učedníkům, že Lazar spí (11,11): je zde podoba s tím, kdy přáteli Ježíš označí své učedníky (15,14-16). Tomu se ovšem budeme věnovat v následujícím výkladu.

Protože zde jsme se věnovali viditelnému pojetí lásky, zaměřili jsme se i na další projevování emocí. Stejně jako se všechny postavy pohybují, proměňují se i emoce. Zde si je pro přehled v krátkosti vyjmenujeme: nechť učedníků k cestě do Betanie mohla mít jako motiv strach (11,8). Ježíš se raduje, že nebyl u Lazara, když vyzve učedníky, aby šli za ním (11,15). Povzbuzený Tomáš sice neví, co chce Ježíš udělat, ale přebírá iniciativu a vyzývá učedníky, aby šli zemřít s Ježíšem (11,16). Židé přicházejí, aby potěšili Martu a Marii (11,19). Židé utěšují Marii, a když odchází, myslí si, že jde ke hrobu, aby se tam vyplakala (11,31). Když přichází k Ježíši, s pláčem se mu vrhá k nohám. I Židé okolo pláčí. Ježíš se rozhorlí a je vzrušen (11,32-33). Cestou ke hrobu vstupují i Ježíšovi do očí slzy (11,34) a z toho Židé vyvozují, jak Lazara miloval (11,36). Ježíš se opět rozhorlí

(11,38) a volá mocným hlasem: „Lazare, pojd' ven!“ (11,43). Poté je ve dvou verších popsáno samotné znamení.

Exkurs J 11,45 - 14,31

Po znameních, která Ježíš učinil, v něj mnozí uvěřili, úmysl farizeů však byl zbavit se Ježíše. Poprvé se setkáváme s φιλέω v perikopě, kde Ježíš odpovídá řeckým poutníkům: ti se o svátcích přišli klanět Bohu a ptali Filipa na Ježíše. Když je s Ondřejem k Ježíšovi přivedou, ten k nim mluví o pšeničném zrně, které když zemře, vydá mnohý užitek. „Kdo miluje svůj život, ztratí jej, kdo nenávidí svůj život v tomto světě, uchrání jej pro život věčný“ (12,25). Kdo mu bude sloužit, dojde milosti od Otce. Jde zde již o náznak výzvy k obětování života (srov. 15,12). Dostáváme se k předpovědi utrpení, kde se v opačném smyslu, ale podobném duchu mluví o lidské slávě. Ježíš se modlí k Otci a z nebe se ozve hlas, že Ježíš byl a ještě bude oslaven. Tento hlas má svědčit zástupu. Ježíš mluví o svém vyvýšení, potom odchází a skrývá se. Ač učinil taková znamení, neuvěřili mu. „Zamilovali si lidskou slávu víc než slávu Boží“ (12,43), modlí se Ježíš. Pokračuje popisem soudu a poukazuje na svou jednotu s Otcem.

Nyní se přesouváme do večeřadla, kde je již pouze Ježíš a apoštolové. Výpovědi se stanou koncentrovanějšími a je zde používáno pouze ἀγαπάω, nikdy φιλέω, jako vždy, kdy se o lásce hovoří ve spojení s příkázáními, která nyní budou formulována. První scénou je umývání nohou učedníků. „Bylo před velikonočními svátky, Ježíš věděl, že přišla jeho hodina, aby z tohoto světa šel k Otci; miloval své, kteří jsou ve světě, a prokázal svou lásku²¹⁵ k nim až do konce“ (13,1). Při večeři, kdy už ďábel vložil do Jidášova srdce, aby Ježíše zradil, Ježíš umývá nohy učedníků, jako poukaz na to, že i oni si mají nohy navzájem umývat. Ježíš dosvědčuje, že jeden z nich jej zradí. Učedníci nevěděli, o koho se jedná. „Jeden z učedníků, kterého Ježíš miloval, byl u stolu po jeho boku“ (13,23): na toho se obrátil Šimon, aby se zeptal Ježíše, o kom mluví. Ježíš mu

²¹⁵ Lépe vystihuje řecký text KB, která překládá: „Až do konce je miloval.“

řekl, že je to ten, kterému podá omočenou skývu chleba. Podává ji Jidášovi, do kterého vstupuje satan. Po Jidášově odchodu Ježíš promlouvá o oslavě Syna člověka, ve kterém byl oslaven Bůh. Vysvětluje učedníkům, že už jen krátký čas bude s nimi a že tam, kam odchází, tam oni přijít nemohou. Formuluje poprvé přikázání lásky: „Nové přikázání vám dávám, abyste se navzájem milovali; jako já jsem miloval vás, i vy se milujte navzájem. Podle toho všichni poznají, že jste moji učedníci, budete-li mít lásku jedni k druhým“ (13,34-35). Takto se tedy stává láska poznávacím znamením učedníků.

Následuje rozhovor se Šimonem Petrem, ve kterém mu Ježíš říká, že jej třikrát zapře. Ujišťuje učedníky, že v domě Otce je mnoho příbytků, a následuje rozhovor s Filipem o znalosti Otce a o prosebné modlitbě toho, kdo věří v Ježíše. „Milujete-li mne, budete plnit má přikázání“ (14,15). Po těchto slovech přislíbují Ježíš příchod Přímluvce, Ducha pravdy. Slibuje, že nenechá učedníky osamělé, ale že přijde k nim. V ten den poznají, že Ježíš je ve svém Otci, oni v něm a on v nich. „Kdo přijal má přikázání a zachovává je, ten mě miluje. A toho, kdo mě miluje, bude milovat můj Otec; i já ho budu milovat a dám se mu poznat“ (14,21). Nato se Juda zeptal Ježíše, jak se chce dát poznat jim, ale ne světu. Ježíš mu odpověděl: „Kdo mě miluje, bude zachovávat mé slovo, a můj Otec ho bude milovat; půjdeme k němu a učiníme si u něho příbytek. Kdo mě nemiluje, nezachovává má slova. A slovo, které slyšíte, není moje, ale mého Otce, který mě poslal“ (14,23-24). Přímluvce potom naučí učedníky všemu. Ježíš jim zanechává svůj pokoj: „Slyšeli jste, že jsem vám řekl: odcházím – a přijdu k vám. Jestliže mě milujete, měli byste se radovat, že jdu k Otci; neboť Otec je větší než já“ (14,28). Takto učedníky připravoval na čas, kdy s nimi nebude, aby mohli uvěřit. „Ale svět má poznat, že miluji Otce a jedním, jak mi přikázal. – Vstaňte, pojd'me odtud!“ (14,31). Do hloubky se budeme zabírat přikázáním lásky v následující kapitole.

3. Víra, která přináší ovoce (J 15,1-25)

Další perikopa, na kterou se zaměříme hlouběji, je součástí tzv. druhé Ježíšovy řeči na rozloučenou. Verše 15,1-17 bychom mohli nazvat pojednáním o „víře, která v lásce přináší ovoce“.²¹⁶ Verše 15,18-25 je rozvíjejí zcela v Janově stylu o popis reakce světa, tj. těch, kteří Ježíše nepřijali.²¹⁷

3.1. Kontext

V J 13 se dozvídáme o projevu Ježíšovy lásky, kterou ukázal umýváním nohou učedníků. Následuje scéna, ve které Ježíš označí zrádce. Bezprostředně našemu textu předchází Ježíšova řeč o jeho odchodu. Jednoduché zasazení této perikopy do kontextu s touto řečí je ovšem problematizováno jejím závěrem: „Vstaňte, pojďme odtud!“ (14,31b). Po takovémto zakončení bychom očekávali, že pokračovat se bude popisem dalších událostí, ten ovšem přichází teprve v 18,1. Oproti tomu následuje další série Ježíšových výroků. Přitom zde není ani náznak toho, že se jedná o pokračování předchozích částí. Jde tedy zřejmě o redakční úpravu, nevíme ovšem, zda ji připsat Janovi nebo později jeho učedníkům. S tím je svázáno i to, do jaké doby Ježíšova působení tyto výroky přiřadit.²¹⁸ Nejpravděpodobněji vypadá jejich zařazení do večeradla.²¹⁹ Mohlo jít také o chybu v opisu, nebo tato slova mohla být pronesena cestou do Getsemanské zahrady.²²⁰

Po našem textu pokračuje řeč na rozloučenou perikopou o příchodu Přímluvce (15,26-16,31) a následnou Ježíšovou modlitbou za učedníky (17,1-26).

²¹⁶ Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 154.

²¹⁷ Srov. poznámka ⁹⁴, s. 31.

²¹⁸ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 326.

²¹⁹ Srov. *Evangelia. Jeruzalémská Bible*, s.187.

²²⁰ *Nový zákon. Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě*, s. 341.

3.2. Exegeze

3.2.1. Vinný kmen a ratolesti (15,1-6)

Téma vinného keře se objevuje na mnoha místech Starého zákona (srov. Oz 10,1; Iz 5,1nn a další) i v evangeliích (srov. Mt 20,1nn; 21,28-33; L 18,28-30). Nechybí ani v gnostických nebo manichejských textech. Jejich vliv na Jana ovšem lze dokázat jen stěží, spíše jde poukázat na jinou analogii se Starým zákonem: podobně jako mana nebyla opravdovým „chlebem života“ (srov. J 6,32), tak ani starozákonní vinice, Izrael, nenese dobré ovoce. Důležité tedy je jíst „chléb živý“ (J 6,51) a zůstat jako ratolest vinného kmene, a tak přinášet hojné plody (J 15,4-5).²²¹ Oba tyto předměty spojují Ježíšovy výroky ἐγώ εἰμι²²² (já jsem). O „přinášení plodů“ se v celém našem textu mluví 8krát, o „zůstávání“ dokonce 16krát. Tyto pojmy se podmiňují, protože zůstat (při kmeni) je předpokladem k přinášení plodů, stejně učedník, který přináší plody, je takový, který niterně a celým životem zůstává ve spojení s Ježíšem. Slovy apoštola Pavla, jde o víru, „která se uplatňuje láskou“ (srov Ga 5,6).²²³

Je zde kladen hlavní důraz na vztah k Ježíši. Ten sám sebe nazývá pravým vinným kmenem (15,1.5) a člověk přináší ovoce tím, že se mu od něj dostává života ve větší míře (15,2). Učedníci musí mít podíl na lásce, která jej spojuje s Otcem a musí v ní zůstat (15,4).²²⁴ Dokonce i prořezávání (15,2) slouží přinášení ovoce, jinak nemá význam.²²⁵ Ujistění učedníků o čistotě skrze jeho slovo (15,3) znamená, že přijali nový život a že jsou ve spojení s Kristem spíše než čistotu v morálním smyslu.²²⁶ Přinášet ovoce je možné pouze ve spojení s tímto organismem, v opačném případě hrozí vyvržení a zánik (15,4-6).²²⁷ Přinášení plodů tedy není totéž co podávání výkonů a hromadění skutků, něco, co by člověk

²²¹ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 323.

²²² K tématu Ježíšova používání ἐγώ εἰμι. srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 58 - 59.

²²³ Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 154.

²²⁴ Srov. BROWN, R. E. *Duch Svätý na Turíce*, s. 81.

²²⁵ Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 154.

²²⁶ Srov. tamtéž, s. 155.

²²⁷ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 324.

mohl zvládnout pouze svými silami. Jde o projevy života z víry, který má svůj základ v Ježíši. Jako se živý vinný kmen pozná podle toho, že přináší ovoce, i víra se ukazuje jako živá tím, že nese plody. „Nepřinášet plody“ je tedy znamením, že víra „uschla“.²²⁸ Následuje poukaz na další dva aspekty zůstávání v Kristu: vyplnění proseb učedníků (15,7) a oslava Otce vyplývající z toho, že učedníci přinášejí plody (15,8).²²⁹

I následující verše 15,9-17 hovoří o přinášení plodů, ale toto téma rozvíjejí bez využití obrazu.²³⁰

3.2.2. Rozmluva o lásce učedníků (15,7-17)

Ovocem, o kterém mluvily předešlé verše, je bratrská láska. Ta je také jediným přikázáním, které Ježíš zanechal jako svou závěť a podle jehož plnění má být možné rozeznat jeho učedníky (srov. 13,34). Láska zde není pouhé slovo nebo povznášející pocit. „Milujete-li mne, budete zachovávat má přikázání,“ řekl Ježíš už dříve (14,15.21.24) Oproti synoptikům neuvádí Jan mnoho jednotlivých přikázání, pro něj jsou již všechna obsažena v přikázání lásky^{231 232}.

15,9 *Jako si Otec zamiloval mne, tak jsem si já zamiloval vás. Zůstaňte v mé lásce.*

Zdrojem dynamiky Božího života je láska, která vyzařuje z Otce skrze Syna k učedníkům.²³³ Oproti veršům 3,35; 5,20 a 10,17, kde je Otcova láska vyjadřována přítomným časem, v náznaku jejího pokračujícího charakteru, zde a v 17,24.26 je vyjádřena aoristem. Důraz je kladen na vyjádření lásky Ježíše, který dává sebe sama za své přátele – a tento největší akt lásky vyjadřuje nejlépe aorist. Tento důraz neznamená konec této lásky, jak nám říká i následující verš,

²²⁸ Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 155.

²²⁹ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 325.

²³⁰ Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 154.

²³¹ To je ovšem vlastně přesvědčení všech novozákonních autorů, srov. zlaté pravidlo Mt 7,12, Pavlovu argumentaci Ga 5,14 a Ř 13,9, také Mk 12,28-34par. Bezpochyby je zde vyjádřeno jádro Ježíšovy etiky. Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 156.

²³² Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 155 - 156.

²³³ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 326.

ale má naznačovat, že Otec miloval Syna ještě před stvořením světa (17,24) a že tato láska předcházela poslání Syna do světa (3,16).²³⁴

Pro Jana καθὼς (jako) nemá pouze smysl srovnání, ale také zdůvodnění nebo ustavení. Otcova láska k Ježíši je základem Ježíšovy lásky k jeho učedníkům. Syn miluje své učedníky se stejnou božskou láskou, kterou má Otec k němu.²³⁵

„Zůstaňte v mé lásce“, tento rozkaz ukazuje na přechod k etickým souvislostem následujícím v perikopě.²³⁶ Podobnou myšlenku nacházíme i u Judy (Ju 21): „Uchovejte se v lásce Boží a očekávejte milosrdenství našeho Pána Ježíše Krista k věčnému životu.“²³⁷

15,10 *Zachováte-li má přikázání, zůstanete v mé lásce, jako já zachovávám přikázání svého Otce a zůstávám v jeho lásce.*

Tím, že Ježíš přišel na svět, získali učedníci podíl na této lásce, který se prokazuje tím, že zachovávají přikázání. Tak pokračují v díle Otcovy lásky.²³⁸ (V použití „má přikázání“ v tomto verši a „mé přikázání“ (J 14,31 srov. 1 J 3,23) není žádný zásadní rozdíl.)²³⁹ Pokud se podíváme na předchozí promluvu o vinném kmeni a ratolestech, vidíme, že podstatnou podmínkou života a plodnosti ratolestí je jejich jednota s hlavním kmenem, ze kterého prýští láska. Jednotě Ježíše s Otcem musí odpovídat nejen jednota učedníků s Mistrem, ale i její ustavičné potvrzování, projevující se v plnosti lásky, podle vzoru i velikosti lásky Boží, kterou jim ukázal Ježíš. „Být v Kristu“ znamená totéž co „zůstat v lásce“. Nejde zde tedy pouze o plnění přikázání jako v 13,34, ale o realizování velkého přikázání lásky tak, jako to učinil celým svým životem Ježíš.²⁴⁰

15,11 *To jsem vám pověděl, aby moje radost byla ve vás a vaše radost aby byla plná.“*

²³⁴ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (XIII-XXI)*, s. 663.

²³⁵ Srov. tamtéž.

²³⁶ Srov. tamtéž.

²³⁷ Srov. tamtéž.

²³⁸ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 326.

²³⁹ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (XIII-XXI)*, s. 663.

²⁴⁰ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 326.

Tento verš nám říká ještě o jednom plodu „zůstávání v Ježíši“: o plné radosti. Tato radost je vnitřní, vzdálená od nějakých vnějších projevů. Je to láska daná vědomím, že zůstáváme v Ježíši. Teprve to umožňuje plnost této radosti, o které se hovoří již v 4,36. Ježíšova radost plynoucí z jednoty s Otcem nastává právě ve chvíli blížícího se vyplnění „hodiny“.²⁴¹

To, že plnění přikázání způsobuje radost, není nijak rozšířeným názorem. V očích mnoha lidí je křesťanská etika spojena spíše se smutkem, utrpením, křížem a sebezáporem. Ježíšovou vůlí ovšem je, aby jeho radost byla ve věřících a aby byla dokonalá. Právě Ježíšovy učedníky by tedy mělo jít poznat nejen podle lásky, ale i podle radosti. Tyto hodnoty jsou nerozlučně spjaté.²⁴²

15,12 „*To je mé přikázání, abyste se milovali navzájem, jako jsem já miloval vás.*

Podruhé²⁴³ se v evangeliu setkáváme s přímou formulací přikázání lásky. Zde je navíc ještě rozvedeno v následujících verších. Opakuje se i spojení „abyste se milovali navzájem“, zde použitý řecký tvar naznačuje, že vzájemná láska by měla být neustálá a celoživotní.²⁴⁴

„Jako jsem já miloval vás,“ zde je opět použit aorist, který připravuje cestu pro nejvyšší akt Ježíšovy lásky, jehož podoba je zmíněna v následujícím verši. I Pavlovy listy hovoří o Kristově smrti jako o znamení lásky (srov. Ř 5,8; Ef 5,2).²⁴⁵

Je třeba také zmínit, že pokud o lásce mluvíme v souvislosti s přikázáním, nikdy není použito sloveso φιλέω.²⁴⁶

15,13 *Nikdo nemá větší lásku než ten, kdo položí život za své přátele.*

Tímto nejvyšším aktem Ježíšovy lásky je to, že položí život za své přátele. Křesťanská láska nemůže mít základ jen v položení života, zde přichází tato slova od Ježíše ve spojení s „za své přátele“. Je to směr křesťanské lásky, která vede až

²⁴¹ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 326.

²⁴² Srov. PORSCHE, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 155 - 156.

²⁴³ Poprvé jsme se s přímo formulovaným přikázáním lásky setkali v J 13,34.

²⁴⁴ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (XIII-XXI)*, s. 663.

²⁴⁵ Srov. tamtéž, s. 664.

²⁴⁶ Tichý uvádí, že jediný viditelný rozdíl mezi φιλέω a ἀγαπάω je, že φιλέω se nepřikazuje. Srov. TICHÝ, L. *Slovník novozákonní řečtiny*, s. 181.

k sebeobětování.²⁴⁷ Tento motiv se nám objevuje, už když hovoří Ježíš o sobě jako o dobrém pastýři (10,17) a je realizovaný v Ježíšově smrti za nás (srov. Ř 5,6-8).²⁴⁸

15,14 *Vy jste moji přátelé, činíte-li, co vám přikazuji.*

Podobně jako v předešlých dvou kapitolách je i zde láska spojena s tím, že máme jednat tak, jako jedná Ježíš. Vztahy Ježíše a jeho učedníků jsou paralelou vztahů, které Ježíše spojují s Otcem.²⁴⁹ Poprvé²⁵⁰ se s tímto motivem setkáváme u umývání nohou učedníků. V 13,14 říká Ježíš, že pokud on, Mistr, umýval nohy jim, i oni mají jeden druhému nohy umývat. Když mluví o svém odchodu 14,34-35, dává učedníkům přikázání lásky, aby se navzájem milovali, jako on miloval je. Tato láska se stává poznávacím znamením učedníků. Když mluví o svém Otci a o skutcích, které činí, potom společně s příslibem Přímluvce opět připomíná: „Milujete-li mne, budete zachovávat má přikázání“ (14,15). V opačném sledu opakuje v 14,21: „Kdo přijal má přikázání a zachovává je, ten mě miluje,“ a toho Bude milovat i Otec. Tím vlastně Ježíš prohlašuje, že je hoden lásky stejně jako Bůh sám.²⁵¹ Podle 14,23 si u takto milujícího učedníka Ježíš i jeho Otec udělají příbytek. Nakonec se nyní dozvídáme, že maximou takto pojaté lásky je položit život za přátele.

Z výše popsaného tedy můžeme vidět, že takováto láska není pouze nějakým slovem nebo citem, ale musí se projevat v jednání učedníků. Ať už jde o umývání nohou, zachovávání jeho slov (jako i on zachovává slova Otce, srov. 14,31; 15,10), nebo obětování života. Máme jednat tak, jako jednal on. Takovéto dodržování slov ovšem neznamená uchovávat jejich doslovné znění, znamená to spíše věrnost ve víře. Aby tato víra zůstávala živá a účinná, musí se původní

²⁴⁷ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (XIII-XXI)*, s. 664.

²⁴⁸ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 326.

²⁴⁹ Srov. *Evangelia. Jeruzalémská Bible*, s. 237.

²⁵⁰ I když i dříve byly náznaky tohoto motivu. Už v řeči o soudu (3,19-21), v perikopě o otcovství Abrahama (8,31-50) nebo když mluví Ježíš o tom, že je dobrý pastýř, který dává život za ovce (10,17) můžeme pozorovat směřování k tomu, co je v Ježíšově řeči na rozloučenou konkretizováno v přikázání lásky.

²⁵¹ Srov. *Evangelia. Jeruzalémská Bible*, s. 237.

poselství formulovat stále nově – podle úrovně posluchačů. Právě tak postupoval Jan ve svém evangeliu.²⁵²

Slovo φίλος (přítel) je podstatné jméno příbuzné slovesu φιλέω. U Jana Ježíšem tento titul není adresován učedníkům přítomným okolo něj neformálně, jako třeba u Lukáše (L 12,4) a jak je také jako oslovení učedníků užíván u synoptiků. Zde jde spíše o ekvivalent vyjádření „zůstaňte v lásce“. (15,10) Podobně Lazar je Ježíšův přítel (11,11), protože ho Ježíš miluje (11,3.5).²⁵³

15,15 *Už vás nenazývám služebníky, protože služebník neví, co činí jeho pán. Nazval jsem vás přáteli, neboť jsem vám dal poznat všechno, co jsem slyšel od svého Otce.*

Ježíš zde hovoří o přátelství, jehož známkou je, že v něm vládne důvěra a otevřenost. Nejedná s učedníky jako pán se služebníky, neskrývá před nimi nějaká tajemství. Pán by pouze udával příkazy, kterým nemusí služebník rozumět, jen je vykonává. Ježíš učedníkům sdělil „všechno“, protože si je zvolil za své přátele.²⁵⁴

Použitý výraz δοῦλος významově pokrývá jak otroka, tak i služebníka. Že takto Ježíš nazývá své služebníky, působí ostře. Takovýto kontrast mezi otrokem a přítelem nebyl pro Židy cizí, mohl tedy vyniknout.²⁵⁵

Přestože „hodina“ ještě neskončila, je zde opět využit aorist pro popis dokončeného Ježíšova díla. Je to zjevení toho, že „tato hodina“ mění status učedníků, nikoliv jednoduše jedno slovo této poslední rozpravy.²⁵⁶ Podobně jako Syn je jediným věrohodným mluvčím, který podává svědectví o Otci, stávají se nyní učedníci, autentickými svědky jeho zjevení.²⁵⁷ Za zmínku také stojí, že podobně jako u L 12,4, i zde se objevuje motiv přátelství v okamžiku, kdy učedníkům hrozí nějaké nebezpečí (srov. 15,8nn).²⁵⁸

²⁵² Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 144 - 145.

²⁵³ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (XIII-XXI)*, s. 664.

²⁵⁴ Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 157.

²⁵⁵ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (XIII-XXI)*, s. 664.

²⁵⁶ Srov. tamtéž.

²⁵⁷ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 327.

²⁵⁸ Srov. tamtéž, s. 328.

Vyjádření, že Ježíš řekl učedníkům „všechno“, co mu zjevil Otec, je ovšem v rozporu s 16,12. Tento pozdější verš je však míněn v kontextu příchodu Přímluvce, který učedníky uvede do plné pravdy.²⁵⁹

15,16 *Ne vy jste vyvolili mne, ale já jsem vyvolil vás a ustanovil jsem vás, abyste šli a nesli ovoce a vaše ovoce aby zůstalo; a Otec vám dá, oč byste ho prosili v mém jménu.*

Naplňují-li učedníci Ježíšovo přikázání, dokazují, že jsou jeho přáteli. Přesto si učedníci Ježíšovo přátelství sami nevysloužili, nezískali si jeho přátelství nějakým svým jednáním, ale Ježíš si je vyvolil, aby se stali jeho přáteli.²⁶⁰ Iniciativa zde vyšla od Ježíše. V celých dějinách spásy je vždy první iniciativa na straně Boží milosti (srov. 1 J 4,10.19).²⁶¹ Sloveso τίθημι, které je v této větě ve smyslu „ustanovil“, bylo použito i v 15,13 ve spojení „položil svůj život“. Je to další propojení mezi vyvolením učedníků a příkladem Ježíšovy lásky. Takového použití působí v řečtině nešikovně.²⁶²

Ve výrazu „abyste šli“ je použito sloveso ὑπάγω (jít), které je používáno pro apoštolské mise do světa. V L 10,23 je toto sloveso použito pro poslání sedmdesáti.²⁶³

15,17 *To vám přikazuji, abyste jeden druhého milovali.*

Tento verš opakuje znovu předešlé přikázání, a tím tuto část promluvy ukončuje. Následuje Ježíšova řeč, která obrací pozornost k aktuální situaci obce.²⁶⁴

3.2.3. Pronásledovaná obec (15,18-25)

Od předchozího hovoru o lásce a přátelství se nyní dostáváme k tomu, v jaké situaci se nachází Ježíš a jeho učedníci. Dozvídáme se, jak na ně reaguje svět. Tato reakce by se dala charakterizovat slovem opačným, svět je

²⁵⁹ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (XIII-XXI)*, s. 664.

²⁶⁰ Srov. PORSCHE, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 157.

²⁶¹ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 327.

²⁶² Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (XIII-XXI)*, s. 664.

²⁶³ Srov. tamtéž.

²⁶⁴ Srov. PORSCHE, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 157.

nenávidí (μισέω) (15,18).²⁶⁵ To může vyjadřovat i konkrétní zkušenosti janovské obce.²⁶⁶

Motivem této nenávisti a pronásledování je podle evangelisty to, že patří k Ježíši, kterého svět nenáviděl dříve (15,18). Sdílet s Ježíšem život znamená sdílet i jeho osud, a to proto, že jak Ježíš, tak jeho učedníci žijí z jiného Ducha, podle jiných norem než svět. Jsou tak v protikladu ke svému okolí, které přijímá pouze ty, kdo se mu přizpůsobí (15,19).²⁶⁷

3.3. Shrnutí

Náš úsek začíná dalším z Ježíšových výroků ἐγώ εἰμι. Ježíš se tentokrát prohlašuje za vinný kmen a svého Otce nazývá vinařem, který se o tento kmen stará a ratolesti čistí (15,1-2). Ježíšovi učedníci jsou již čistí pro to slovo, které k nim Ježíš hovořil. Ale jako ratolesti mohou zůstat naživu, pouze pokud zůstanou součástí kmene, stejně tak učedníci, nezůstanou-li při Ježíši. Kdo nezůstane, uschne jako ratolest a bude spálen (15,3-6). Pokud ovšem zůstanou, mohou prosit, oč chtějí, a to se stane. Otec bude oslaven, když učedníci ponесou hojné ovoce a když budou s Kristem (15,7-8).

Poté Ježíš odkládá obraz vinného kmene a ovoce, o kterém hovořil, ztotožňuje s bratrskou láskou. Ta je jediným přikázáním (15,12; srov. 13,34). Ježíš připodobňuje lásku Otce k němu ke své lásce k učedníkům. Zachování přikázání je ztotožněno se zůstáváním v Ježíšově lásce. Plodem tohoto zůstávání je plná radost (15,9-11). Následuje samotná formulace přikázání vzájemné lásky. V J 13 už toto přikázání je a je spojeno s tím, že láska je poznávacím znakem křesťanů. Zde je rozvinuto ještě o poznámku o tom, co je nejvyšším skutkem lásky – položením vlastního života za přátele. Ježíšovi přátelé jsou ti, kdo činí, co jim přikazuje. Vzápětí Ježíš nazývá přítomné učedníky přáteli, protože už jim dal poznat vše, co slyšel od Otce. Ježíš si je vyvolil, aby nesli plody. Je učiněn příslib, že oč budou žádat

²⁶⁵ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 328.

²⁶⁶ Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 157 - 158.

²⁶⁷ Srov. tamtéž, s. 158.

v Ježíšově jménu, Otec jim dá. V závěru tohoto úseku je přikázání zopakováno. Pro lásku, která se přikazuje, není nikdy použito sloveso φιλέω, evangelista v této i předchozích kapitolách používá výhradně ἀγαπάω. Setkáváme se zde s tím, že Ježíš nazývá učedníky přáteli. Podobně jako když přítelem nazval Lazara, je i zde konstrukce, kde je nejprve zdůrazněna láska – miloval je → nazval je přáteli (φίλος).

Následuje příklad janovského dualismu: popis toho, jak svět bude reagovat. Bude učedníky nenávidět, protože nemilují svět. Pro lásku ke světu už je zde ovšem použito φιλέω!

Exkurs J 15,26 - 21,14

Ježíš pokračuje a mluví o svém odchodu a příchodu Přímluvce. Mluví o příchodu hodiny, kdy už nebude mluvit v obrazech, ale bude zvěstovat Otce přímo. V onen den budou učedníci prosit v Ježíšově jménu a neříká jim, že on bude prosit u Otce za ně; „Vždyť Otec sám vás miluje, protože vy milujete mne a uvěřili jste, že jsem vyšel od Boha“ (16,27). Zde je dvakrát nezvykle použito φιλέω, ovšem nejde zde už o spojitost s přikázáním. Následuje velká Ježíšova modlitba za učedníky, kde se opět vrátíme k používání ἀγαπάω. Ježíš se modlí za učedníky i za ty, kteří skrze jejich slovo v něho uvěří, za jejich jednotu, kterou přirovnává k jednotě jeho a Otce. Aby byli jedno, jako i oni jsou jedno, „já v nich a ty ve mně, aby byli uvedeni v dokonalost jednoty a svět aby poznal, že ty jsi mě poslal a zamiloval sis je tak jako mne. Otče, chci aby také ti, které jsi mi dal, byli se mnou tam, kde jsem já; ať hledí na mou slávu, kterou jsi mi dal, neboť jsi mě miloval již před založením světa“ (17,23-24). „Dal jsem jim poznat tvé jméno a ještě a ještě dám poznat, aby v nich byla láska, kterou máš ke mně²⁶⁸, a já abych byl v nich“ (17,26).

Poté již nastala Ježíšova hodina. Pod Ježíšovým křížem stály také jeho matka a sestra jeho matky, Marie Kleofášova a Marie Magdalská. „Když Ježíš

²⁶⁸ Originálu blíže „kterou jsi mne miloval“ (KMS).

spatřil matku a vedle ní učedníka, kterého miloval, řekl matce: „Ženo, hle tvůj syn!“ (19,26). Tomuto učedníkovi řekl: „Hle, tvá matka!“. Tento učedník jí přijal k sobě. Podruhé je milovaný učedník u prázdného hrobu. Marie Magdalská objevila, že kámen od hrobu je odvalený. „Běžela k Šimonu Petrovi a k tomu učedníkovi, kterého Ježíš miloval²⁶⁹, a řekla jim: ‚Vzali Pána z hrobu, a nevíme, kam ho položili.‘“ (20,2). Oba dva běželi, ale ten učedník byl u hrobu první. A potřetí je milovaný učedník přítomný při zjevení v Galileji, když se Ježíš zjevil u jezera Tiberiadského. Učedníci se vydali na lov ryb a za svítání stál Ježíš na břehu, ale učedníci jej nepoznali. V rozhovoru jim poradil, aby hodili síť na druhou stranu. Když náhle měli sítě plné ryb, „onen učedník, kterého Ježíš miloval, řekl Petrovi: ‚To je Pán!‘ Jakmile Šimon Petr uslyšel, že je to Pán, přehodil si plášť – byl totiž svlečen – a brodil se k němu vodou“ (21,7). Potom spolu povečeřeli, Ježíš jim dával chléb a rybu.

²⁶⁹ Toto je jediný výskyt, kdy je ve vazbě „učedník, kterého Ježíš miloval“ použito φιλέω.

4. Rozhovor se Šimonem Petrem (J 21,15-25)

Poslední perikopa, kterou se v rámci Janova evangelia budeme zabývat, je rozhovor se Šimonem Petrem. Nachází se na samém jeho konci. Použití sloves ἀγαπάω (3x) a φιλέω (5x) je zde prostřídáno, jeví se ovšem jako synonyma.

4.1. Kontext

Tato perikopa je umístěna za prvním dovětkem evangelia. Tento dodatek k evangeliu může pocházet od evangelisty, ale pravděpodobněji od některého z pozdějších redaktorů evangelia. Statisticko-filologická ani literární analýza nám nenabízí jasnou odpověď.²⁷⁰ Přímo jí předchází „rybářská scéna“, zjevení u Tiberiadského jezera (J 21,1-14). Po zjeveních v Jeruzalémě popsaných v J 20, je zde vylíčeno Ježíšovo zjevení v Galileji. To odporuje tomu, že Jan obvykle umisťoval všechny důležité události do Jeruzaléma.²⁷¹ Následuje krátký druhý dovětek, o kterém se zmíníme v závěru samotné exegeze.

4.2. Exegeze

4.2.1. Petrovo pověření (21,15-17)

21,15 Když pak pojedli, zeptal se Ježíš Šimona Petra: "Šimone, synu Janův, miluješ mne víc než ti zde?" Odpověděl mu: "Ano, Pane, ty víš, že tě mám rád." Řekl mu: "Pas mé beránky." **21,16** Zeptal se ho podruhé: "Šimone, synu Janův, miluješ mne?" Odpověděl: "Ano, Pane, ty víš, že tě mám rád." Řekl mu: "Buď pastýřem mých ovcí!" **21,17** Zeptal se ho potřetí: "Šimone, synu Janův, máš mne rád?" Petr se zarmoutil nad tím, že se ho potřetí zeptal, má-li ho rád. Odpověděl mu: "Pane, ty víš všechno, ty víš také, že tě mám rád." Ježíš mu řekl: "Pas mé ovce!

Naši perikopu uvádí zmínka o ukončení jídla. Mnoho exegetů se domnívá, že se nejedná o udání času, kdy se rozhovor odehrával, ale že jde o umělý přechod

²⁷⁰ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 394.

²⁷¹ Srov. PORSCHE, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 203.

mezi 21,15-17 a 21,12-13. Tato poznámka poukazuje na to, že učedníci už nemají v této scéně další úlohu.²⁷² Obvyklejší pro autora evangelia je při takovémto navazování použít slovo μετά (potom), jako např. v 21,1.²⁷³

Následuje samotný rozhovor Ježíše se Šimonem Petrem. Petrovo zvláštní postavení v okruhu učedníků patří k nejstarší tradici prvních křesťanů (Mt 16,17-19; L 5,10; Gal 2,9; Sk 2,14). Včlenění Petrova pověření do čtvrtého evangelia je velmi významné, protože roli vynikajícího učedníka zde zastává „učedník, kterého Ježíš miloval“.²⁷⁴ Ježíš oslovuje Petra „Šimone Janův“. Není zde použito υἱός (syn), jako tomu bylo v J 1,42.²⁷⁵ Mnoho badatelů se domnívá, že Ježíš Petra takto oslovuje jako poukaz na nevhodnost pojmenování „Šimon Petr“ a to svědčí o faktu, že Petr je v nemilosti po zapření Ježíše. Mnohem pravděpodobnější je, že Ježíš jmenuje Petra rodovým jménem použitým v 1,42, kdy se spolu sešli poprvé. Ježíš s ním mluví méně rodinně a takto jejich přátelství zpochybňuje.²⁷⁶ Než Ježíš Petra pověří k pastýřské službě, ptá se jej třikrát, zda jej Petr miluje.²⁷⁷ Děje se tak ve třech repetičních verších 21,15-17. Setkáváme se v nich s neobvyklými variacemi s řeckou slovní zásobou. Jsou zde dvě odlišná slova pro „milovat“, pro „znát“ a pro „pást nebo pečovat“ a dvě nebo tři odlišná podstatná jména pro ovce. S výjimkou Origena velcí komentátoři jako Jan Zlatouústý, Cyril Alexandrijský nebo reformátoři neviděli skutečné významové rozdíly v jejich použití. Oproti tomu britští badatelé 19. objevili jemné významové rozdíly. Nyní se mnoho badatelů vrátilo ke starší ideji, že tyto variace jsou bezvýznamné stylistické zvláštnosti. Přesto, pokud se podíváme do jiných částí evangelia, můžeme shledat, jak je takovéto střídání slov neobvyklé: například v J 10 je použito stejné slovo pro ovce 15krát a v 13,34 a 14,21 Jan používá vždy ἀγαπάω. Ve verších 21,15-17 sledujeme variace „milovat“ v otázce a odpovědi

²⁷² Zajímavé je, že se zde setkáváme pouze se sedmi učedníky, mezi nimiž jsou dva bratři, „synové Zebedeovi“, o kterých Jan dosud nehovořil. Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 203.

²⁷³ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (XIII-XXI)*, s. 1102.

²⁷⁴ Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 206.

²⁷⁵ Pouze ve čtvrtém evangeliu je zmíněno, že jméno Petrova otce bylo Jan. Schwank si zde pohrává s ideou, že Petr mohl být duchovní syn Jana Křtitele, ale to je velmi nepravděpodobné. Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (XIII-XXI)*, s. 1102.

²⁷⁶ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (XIII-XXI)*, s. 1102.

²⁷⁷ Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 206.

takto: 21,15 ἀγαπᾷς με...φιλῶ σε 21,16 ἀγαπᾷς με...φιλῶ σε 21,17 φιλεῖς με...φιλῶ σε. Je to výzva pro ty, kdo mají v úmyslu rozlišovat mezi ἀγαπάω a φιλέω. Ptá se Ježíš Petra na více vznešenou formu lásky (ἀγαπάω) a potom se spokojí s nižší formou přátelství (φιλέω)? Nebo právě naopak? McDowell trvá na rozdílu v klasickém použití ἀγαπάω (vážit si, oceňovat, preferovat): Ježíš se nejprve ptá Petra, jestli ho preferuje před tímto stylem života (rybaření). Je ochotný opustit jej a stát se rybářem lidí? Petrova odpověď potom už není z oblasti preferování, ale opravdového zápalu (φιλέω).²⁷⁸ Použití φιλέω může také znamenat, že autor chtěl zdůraznit, že Petrova láska nemá pouze pohnutky náboženské.²⁷⁹ Komentátoři jsou tedy rozděleni v tom, jaký význam kterému ze sloves dát. Ti, kteří z nich dělají synonyma, ovšem ignorují sémantiku ἀγαπάω nebo podceňují důležitost této události. Přesto se musíme připojit k těm, kteří nenacházejí významové rozdíly v těchto střídáních. Důvody pro to jsou: (a) Tato slovesa jsou u Jana obecně zaměnitelná. (b) V hebrejštině a aramejštině je jedno základní slovo pro vyjádření rozmanitých typů lásky, které pojmu všechny drobné rozdílnosti, na které komentátoři upozorňují a které stěžejí mají odezvu v údajném semitském originále.²⁸⁰ (c) Petr odpovídá „ano“ na otázku, kde je použito ἀγαπάω. Přestože vyjadřuje svou lásku termínem φιλέω, nevypadá to, jako by odpovídal na požadavek po vyšším nebo více duchovním nebo více rozumném typu lásky (ἀγαπάω) nabídkou nižší nebo více afektivní formy lásky (φιλέω).²⁸¹

Petrovy odpovědi ponechávají stranou srovnání s ostatními. V prvních dvou odpovědích je jako „ty víš“ použito sloveso οἶδα (vědět, znát). Ve třetím případě je použito sloveso γινώσκω²⁸², které překládáme jako „poznávat dobře“. Patrně se ovšem o významový rozdíl nejedná. Ve všech třech odpovědích je vysloveno zájmeno σὺ (ty), to znamená, že je na ně kladen důraz.²⁸³

²⁷⁸ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (XIII-XXI)*, s. 1102 - 1103.

²⁷⁹ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 398.

²⁸⁰ Poznamenejme, že LXX používá k překladu *ahab* dvacetkrát častěji ἀγαπάω než φιλέω. Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (XIII-XXI)*, s. 1103.

²⁸¹ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (XIII-XXI)*, s. 1103.

²⁸² Také οἶδα je použito i v 21,17 ve spojení „ty víš všechno“.

²⁸³ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (XIII-XXI)*, s. 1104.

Aby Petr mohl křesťany vést, musí mít a vyznat lásku větší než ostatní. Může to udělat i po svém nedávném zapření, protože toto Kristovo pověření nezískává díky svým zásluhám, ale proto, že byl sám Kristem vyvolený (srov. Mt 16,18). Nebyl vybrán proto, že by miloval více, ale proto, že byl vyvolený, musí více milovat.²⁸⁴ Po Petrovi nejsou vyžadovány vůdcovské schopnosti ani výkony, ale pouze láska. Boží volání se neopírá o žádné lidské předpoklady, ale samo je vytváří. Slovy apoštola Pavla se „jeho síla projevívá v slabosti“ (2 K 12,9). To může být povzbuzením pro každého slabého a také pro ty, kdo mají zodpovědnost.²⁸⁵ Příkaz daný Petrovi je znázorněn obrazem pastýře. Je třeba si povšimnout, že je kladen důraz na to, že Petr bude pást Ježíšovy ovce („mé ovce“). Petr je nedostává do vlastnictví, ale má je chránit a pást.²⁸⁶ Považovat rozlišení mezi ovci a beránky za rozdělení na skupiny křesťanů na základě nějaké Ježíšovy afektivní lásky (např. beránci – prostí věřící, ovce – pevně zakotvení ve víře a lásce) nemá žádný základ.²⁸⁷

Poté, když Ježíš potřetí opakuje otázku, se dozvídáme, že Petr byl zarmoucený. Scéna je velmi dramaticky postavena. Přestože tento zármutek má základ v trojím dotazování²⁸⁸, mnozí interpreti se domnívají, že byl způsoben tím, že svým trojím popřením dal Ježíšovi příčinu, aby o něm pochyboval. Zajímavá paralela je u Mk 14,72 par., kde před kokrháním Petr Ježíše třikrát zapře. Tam se píše, že Petr plakal. Pokud tedy vnímáme tuto scénu v kontextu s Petrovým zapřením, můžeme zde mluvit o jeho rehabilitaci.²⁸⁹

4.2.2. O Petrovi a milovaném učedníkovi (21,18-23)

Následuje část, kde se naposledy setkávají Petr a „učedník, kterého Ježíš miloval“. Ježíš pokračuje v promluvě k Petrovi za použití zdvojeného ἀμην. Podobně bylo použito i v 13,38, kdy Ježíš předpovídá, že ho Petr třikrát zapře. To

²⁸⁴ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (XIII-XXI)*, s. 1104.

²⁸⁵ Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 206.

²⁸⁶ Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 207.

²⁸⁷ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 398.

²⁸⁸ Trojí opakování také může být znamením závazku, smlouvy uzavřené podle semitského zvyku (srov. Gn 23,7-23) správnou a náležitou formou. Srov. *Evangelia. Jeruzalémská Bible*, s.253.

²⁸⁹ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (XIII-XXI)*, s. 1106.

bývá používáno jako argument pro tvrzení, že 21,15-17 a 21,18-23 tvoří uzavřený celek.²⁹⁰

Mladý člověk jedná rychle (jako Petr ve 21,7) a sám rozhoduje o svých cestách (21,18). Jinak je to se starším²⁹¹, který je opásaný od jiných, často proti své vůli. Takto Ježíš předpovídá Petrovo mučednictví, které se v době sepsání tohoto dodatku evangelia již vyplnilo. „Vztáhnutí rukou“ vztahuje tradice k tomu, jakou smrtí má zemřít – na kříži. „Následuj mne“ (21,19), které následuje, vnímal Petr jistě ve vlastním slova smyslu.²⁹² Později Petr následoval svého Pána do krajnosti a stal se mu podobným i ve smrti.²⁹³ Tato smrt je naplněním lásky, jak o ní Ježíš hovořil: „Nikdo nemá větší lásku než ten, kdo položí život za své přátele.“ (15,12)²⁹⁴ V 21,19 už autor ví, že Petr zemřel mučednickou smrtí a asi i to, že byl ukřižován na Vatikánském pahorku.²⁹⁵

Dostáváme se na místo, kde na scénu přichází milovaný učedník. Musíme se podívat, zda je propojení mezi 21,18-19 a 21,20-23 původní. Krátká epizoda ve verši 21,20 spojuje dvě tvrzení o osudech Petra a „učedníka, kterého Ježíš miloval“, ale toto spojení působí pro jeho nenadálý příchod nepřirozeně. Od tohoto okamžiku se autor zaměřuje již pouze na něj.²⁹⁶ Jaká má být vedle Petrova mučednictví role milovaného učedníka? Tuto otázku autor vkládá do úst Petrovi (21,21). V předchozím verši je tento učedník ztotožňován s učedníkem, který se ve večeradle ptal Ježíše, kdo ho zradí (srov. 13,25). Tento učedník tedy šel za Ježíšem (21,20).²⁹⁷

Slova o milovaném učedníkovi jsou líčena v souladu s blízkým očekáváním parúsie²⁹⁸ (srov. 1 Te 4,15; 1 Kor 15,51): předpověď, že Syn člověka by měl přijít dříve, než bude generace Ježíšových učedníků (a sám milovaný učedník) po smrti (srov. Mt 16,28). Zdůrazňujeme, že smrt apoštolské generace

²⁹⁰ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (XIII-XXI)*, s. 1106.

²⁹¹ Stejný věkový kontrast najdeme i v Ž 37,25. Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (XIII-XXI)*, s. 1106 - 1107.

²⁹² Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 399.

²⁹³ Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 207.

²⁹⁴ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (XIII-XXI)*, s. 1117.

²⁹⁵ Srov. tamtéž, s. 1118.

²⁹⁶ Srov. tamtéž, s. 1117 - 1118.

²⁹⁷ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 399.

²⁹⁸ Srov. tamtéž.

přivodila krizi v očekávání parúsie a pro janovskou komunitu byl milovaný učedník jejím posledním představitelem.²⁹⁹ Je možné, že tak jako je líčeno v 21,22-23, protestoval Jan po celý svůj život proti interpretaci Ježíšových slov ve smyslu, že by neměl zemřít.³⁰⁰ Pokud žil do pokročilého věku, kdy už všichni ostatní, kdo znali Ježíše osobně, zemřeli, idea, že nebyl předurčen k smrti, mohla získávat na síle.³⁰¹ Ovšem samotný verš 21,23 je srozumitelný pouze za předpokladu, že už nežil.³⁰² Vydavatelům evangelia zřejmě šlo o to, aby skutečnost smrti milovaného učedníka, uvedli do souladu s tím, že by neměl zemřít. Klíč je zde ve slově „zůstat“: to v tomto případě neznamena zůstat naživu až do druhého Kristova příchodu (který v evangeliu nehraje téměř žádnou roli), ale zůstat v podobě jeho svědectví, které našlo písemné zachycení v evangeliu a zůstává přítomné v obci.³⁰³

Text nám doplňuje to, co už víme o milovaném učedníkovi. Je zde mnohem více než dříve líčen jako konkrétní člověk. Jde zde, podobně jako u Petra, o jeho historickou roli. V myslí autora a komunity, pro kterou psal, byl milovaný učedník skutečnou postavou. Mohl být idealizovaný, ale nebyl to jen abstraktní ideál nebo čistý symbol, kvůli němuž by si nedělali starosti v souvislosti se smrtí.³⁰⁴ Komunitou je vnímán jako ten, komu vděčí za svou zvláštní tradici o Ježíšovi a hlavně za velké poznání Ježíšovy osoby a jeho díla.³⁰⁵ Role milovaného učedníka (21,22-23) a role Petrova se nemá srovnávat pouze s verši 21,18-19 (o mučednické smrti), ale i s předešlým rozhovorem 21,15-17 a Petrovou rolí pastýře.³⁰⁶ Jejich role jsou rozdílné, ale je to Petr, kdo se stává pastýřem. Považovat Petrovu otázku, proč je milovaný učedník následuje (21,21), za základ teorie o konfliktu autority, je nesprávné. Také odmítáme podobně zveličovanou teorii konfliktu v jejich vztahu v 20,3-10. Tyto příběhy mohly být reakcí janovské obce, ukazující, že přirozená smrt jejich apoštola nebyla menším

²⁹⁹ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (XIII-XXI)*, s. 1118.

³⁰⁰ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 399.

³⁰¹ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (XIII-XXI)*, s. 1119 - 1120.

³⁰² Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 204.

³⁰³ Srov. tamtéž, s. 208.

³⁰⁴ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (XIII-XXI)*, s. 1119.

³⁰⁵ Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 208.

³⁰⁶ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (XIII-XXI)*, s. 1120.

svědectvím než Petrovo mučednictví.³⁰⁷ Nyní se zamyslíme nad totožnosti milovaného učedníka. Již jsme zmínili, že jím mohl být Lazar³⁰⁸, a je velmi dobře možné, že ještě nebyl mrtvý. Nicméně vzhledem k tomu, že milovaný učedník se nachází i v lodi s Petrem (21,7), lze předpokládat, že tento učedník je jeden ze šesti Petrových společníků zmíněných v 21,2 a to nejspíše jeden ze synů Zebedeových nebo některý ze dvou „dalších“ učedníků.³⁰⁹ Nejčastěji je milovaný učedník ztotožňován s Janem, synem Zebedeovým.³¹⁰

4.2.3. Druhý dovětek evangelia (21,24-25)

Samotné evangelium uzavírá dovětek navazující na předchozí text, verše 21,24n jsou závěrečným slovem vydavatele evangelia.³¹¹ Evangelium je připisováno milovanému učedníkovi a spolehlivost evangelia je garantována jeho autoritou jako autoritou toho, kdo velmi dobře znal Ježíše.³¹² Jeho svědectví se podle janovského chápání nevztahuje na vnější skutečnosti, ale na jeho odkaz pro víru a život, který tato víra dává.³¹³ Poslední verš se vrací k vlastnímu epilogu evangelia (20,30). Podobně jako samotný Jan i redaktor nás zde spravuje o tom, že je nemožné podat zprávu o všem, co Ježíš vykonal, uzamknout to v lidských slovech nebo vypsát v knihách.³¹⁴

4.4. Shrnutí

V této perikopě se setkáváme s hrátkami se slovní zásobou. Pro nás je zajímavé střídání ἀγαπάω a φιλέω: přikláníme se ovšem k názoru, že tyto variace nemají žádné významové nuance a že slova je v tomto případě možno zaměnit. Pro nás je důležitější, že Ježíš vyžaduje po Petrovi vyznání jeho lásky. S různými vyznáními se setkáváme poměrně často, ale týkají se spíše

³⁰⁷ Srov. tamtéž, s. 1121.

³⁰⁸ Když jsme se věnovali perikopě o vzkříšení Lazara.

³⁰⁹ Srov. BROWN, R. E. *The Gospel according to John (XIII-XXI)*, s. 1119 - 1120.

³¹⁰ Srov. úvod k evangeliu v: *Bible. Český ekumenický překlad*, s. 1586. Srov. také BROWN, R. E. *The Gospel according to John (XIII-XXI)*, s. 1119 - 1120.

³¹¹ Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 204.

³¹² Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 400.

³¹³ Srov. PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 208.

³¹⁴ Srov. STACHOWIAK, L. *Evangelia według św. Jana*, s. 400.

Ježíšových titulů. Trojí opakování nás odkazuje na Petrovo trojí zapření, zde se tedy jedná o Petrovu rehabilitaci, navíc spojenou s tím, že Petr dostane k pastvě Ježíšovy „ovce“ (21,15-17). V následující části se dozvídáme o osudech Petra (21,18-19) a „učedníka, kterého Ježíš miloval“ (21,20-23). Petr má zemřít mučednickou smrtí, zatímco milovaný učedník se možná dočká Kristova návratu. Je mu také připsáno autorství evangelia (21,24). V této perikopě se setkávají dvě osoby, které jsou v evangeliu popisovány ve vztahu k Ježíši jako žádné jiné, Petr svou lásku vyznává (21,15-17) a „učedník, kterého Ježíš miloval“ má výsadní pojmenování.

Exkurs 1 J 1,1 - 3,10

Poprvé se setkáváme s ἀγάπη hned za úvodem listu, při popisu našeho povolání do světla. Autor upomíná čtenáře, aby nehřešili, píše jim o smírné oběti Ježíše Krista spravedlivého. To, že jsme jej poznali, víme podle toho, že zachováváme jeho přikázání (2,4). Kdo je nezachovává, je lhář. „Kdo však zachovává jeho slovo, v pravdě v něm láska Boží zůstává. Podle toho poznáváme, že v něm jsme“ (2,5). Proto máme žít tak jako on. „Nepíšu vám, moji milí, nové přikázání“ (2,7a), ale přikázání staré, a přece nové, protože se uskutečnilo v něm. Pravé světlo přišlo: „Kdo miluje svého bratra, zůstává ve světle a není nikomu kamenem úrazu“ (2,10). Kdo nenávidí, je ve tmě. Už zde tedy vidíme hlavní linii 1 J, láska je pevně spjata s přikázáními. Druhou možností je milovat svět. Předtím však autor varuje: „Nemilujte svět, ani to co je ve světě. Miluje-li kdo svět, láska Otcova v něm není“ (2,15). Protože svět pomíjí, ale kdo činí vůli Otce, je navěky. Zůstávejme v něm, abychom se nemuseli bát. Víte-li, že on je spravedlivý, pak i každý, kdo činí spravedlnost, z něho zrozen. „Hleďte, jak velikou lásku nám Otec daroval: byli jsme nazváni dětmi Božími, a jsme jimi. Proto jsme světu cizí, že nepoznal Boha. Milování, nyní jsme děti Boží“ (3,1-2a). ale nevíme co budeme, jen to, že mu budeme podobní. „Podle toho lze rozeznat děti Boží a děti ďáblov: Není z Boha, kdokoliv nečiní spravedlnost a nemiluje svého bratra. (3,10-11). Zde končí první hlavní část 1 J. Druhá podává velký výklad o bratrské a Boží lásce, a budeme se jí tedy věnovat ve zbývajících částech práce.

5. Zvěst „abychom se navzájem milovali“ (1 J 3,11-24)

Pokud bychom Janovo evangelium vnímali jako programové prohlášení, o Prvním listu Janově můžeme hovořit jako o prováděcí vyhlášce lásky. Všeobecně lze říci, že 1 J je morální přílohou hlavních myšlenek, které jsou předloženy ve čtvrtém evangelii.³¹⁵ A vrcholným souhrnem pojednání o bratrské lásce je perikopa, které se nyní budeme věnovat.

5.1. Kontext

Verš 3,11 otevírá druhou hlavní část 1 J (3,11-5,12). První část tvoří 1,5-3,10. Obě dvě odkazují k uzdravující zvěsti, které se janovské obci dostalo. Ve verši 1,5 se mluví, podobně jako zde, o Kristově poselství, že Bůh je světlo. Zde mluvíme o poselství, abychom se vzájemně milovali. Vzájemná láska je hlavním tématem této části.³¹⁶ Poselství předcházejících veršů 3,4-10 zde tvoří základ, který je v naší perikopě do důsledku uskutečněn.³¹⁷ Následují verše o rozpoznávání duchů (4,1-6), které propojují tuto perikopu s perikopou, které se budeme věnovat naposled.

5.2. Exegeze

5.2.1. Zvěst, kterou máme od počátku (3,11-12)

3,11 *Neboť to je zvěst, kterou jste slyšeli od počátku: abychom se navzájem milovali.* **3,12** *Ne jako Kain, který byl z ďábla a zabil svého bratra. A proč ho zabil? Protože jeho vlastní skutky byly zlé, kdežto bratrovy spravedlivé.*

Myšlenka, kterou autor vyslovuje, je čtenářům dobře známá, protože svůj základ má ve zvěsti, kterou slyšeli od počátku. Příkázání lásky bylo člověku vepsáno do srdce od samého počátku existence lidstva, ale zde se o něm hovoří ve

³¹⁵ Srov. PRUŽINSKÝ, Š. *Prvý list svätého apoštola Jána Teológa*, s.31.

³¹⁶ Srov. RUCKSTUHL, E. *Jakobusbrief, 1.-3. Johannesbrief*, s. 57. Srov. také BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 468.

³¹⁷ Srov. THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 113.

smyslu času, kdy křesťané slyšeli tuto zvěst od apoštolů.³¹⁸ Je zde myšlena stejným způsobem, jako již v 1,5.³¹⁹ Tato vyslechnutá zpráva se ovšem musí projevovat skutky. Takto je zvěst přenesena do oblasti etické. Můžeme si všimnout propojení s veršem 2,10, kde ten, kdo miluje, zůstává ve světle. Jestliže Bůh je světlo a společenství s ním může mít jen ten, kdo uskutečňuje bratrskou lásku, vyplývá z toho, že každý, kdo chce skutečně rozumět zvěsti, že „Bůh je světlo“, a mít z toho užitek, musí milovat bratry³²⁰.³²¹ Příkázání lásky podle slov tohoto verše vyžaduje od křesťanů vzájemnou lásku, tj. nejen lásku jednotlivců vůči jednotlivcům, ale lásku v její plnosti, tedy všech ke všem.³²² Pod pojmem lásky se zde ovšem nemíní nějaké laciné objímání, jde o lásku vedoucí až k oběti života. Ta se týká nejprve jen bratří obce, protože ti, kdo Krista ještě nepoznali, skutečné lásky ještě schopni nejsou. Je zprostředkována Kristem³²³ a není jen jednoduchým zákonem, ale největší a nejradostnější zprávou, kterou Bůh zvěstuje lidem.³²⁴ Tato láska je popisována v opozici vůči světu, tj. těm, kdo Krista neznají.³²⁵ Jen ve společenství Božích dětí jsou potřebné podmínky pro to, aby se v něm dala uskutečňovat opravdová vzájemná láska. Láska k bližním, kteří jsou mimo církev, je vždy jednostranná, protože svět projevuje vůči všemu, co je opravdu dobré, čisté a svaté, apatii a nelásku, která se nedá nazvat jinak než skrytá nebo dokonce otevřená nenávisť.³²⁶

Pro větší zdůraznění bratrské lásky autor ukazuje na historickém příkladu Kainovy vraždy, jak daleko může taková nenávisť zajít. Opět zde nevidíme žádné mezistupně, jde o příklad absolutní protikladnosti lásky a nenávisti.³²⁷ Autor tento příběh používá poněkud svévolně. Jediným pojítkem je téma vraždy.³²⁸ Takovéto

³¹⁸ Srov. PRUŽINSKÝ, Š. *Prvý list svätého apoštola Jána Teológa*, s. 244.

³¹⁹ Srov. THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 115

³²⁰ V textu se setkáváme jak se spojením „milovat bratry“, tak i „navzájem se milovat“, a to při použití ἀγαπάω. Autor dává přednost „navzájem se milovat“ pokud jde o spojení s Ježíšovým příkázáním (J 13,34; 15,12.17) jako je to zde. Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 468.

³²¹ Srov. BAUR, W. *První, druhý a třetí list Janův*, s. 58.

³²² Srov. PRUŽINSKÝ, Š. *Prvý list svätého apoštola Jána Teológa*, s. 244.

³²³ Srov. BAUR, W. *První, druhý a třetí list Janův*, s. 58.

³²⁴ Srov. PRUŽINSKÝ, Š. *Prvý list svätého apoštola Jána Teológa*, s. 244.

³²⁵ Srov. BAUR, W. *První, druhý a třetí list Janův*, s. 58.

³²⁶ Srov. PRUŽINSKÝ, Š. *Prvý list svätého apoštola Jána Teológa*, s. 245.

³²⁷ Srov. tamtéž.

³²⁸ Srov. BAUR, W. *První, druhý a třetí list Janův*, s. 58.

použití není v Novém zákoně výjimečné (Mt 23,35; Žd 11,4; 12,24; Ju 11). Činy, které konal Kain i další lidé, jsou vždy spojovány s ďáblem jako jejich prvním pramenem. Po výzvě k bratrské lásce tedy autor varuje, aby nejednali jako Kain. Poukazuje tím na jeho morální stav a tomu odpovídající skutky, aby čtenáři mohli snáze vidět rozdíl mezi Božími dětmi a dětmi ďábla.³²⁹ Ďábel je zde nazýván πονηρός (zlý). Z tohoto pojmenování můžeme ještě lépe pochopit příbuznost ďábla s Kainem a jeho skutky, které byly stejně tak zlé jako skutky ďáblovy. Tento výraz označuje zlobu, vychytralost, nečestnost, nepřátelskost, zkaženost, nízkost.³³⁰ Podobně se o ďáblu mluvilo i ve dvou pasážích evangelia: v J 8,39-44, kdy Židé nemohou snést Ježíšovo slovo, protože jejich otcem je ďábel, který od počátku hřeší a v 13,2.27 u Jidášovy zrady.³³¹ Sloveso σφάζω (zabít) se v Bibli nachází pouze zde a v knize Zjevení a značí násilné zabití, vraždu. O to horší to byl čin, že se jednalo o pokrevního bratra, který se ke Kainovi naopak choval spravedlivě a z jeho strany nebyl žádný podnět³³² k tomuto činu, motiv byl právě jen v tom, že Kainovy činy byly spravedlivé, byl to tedy protiklad morálního stavu Kaina a Ábela.³³³ K motivu se dostáváme dramatickou větou: „A proč ho zabil?“ Takovéto použití je klasické, ale v Novém zákoně ojedinělé. Podobá se mu otázka v J 9,36.³³⁴ Následuje nikoliv nějaký psychologický rozbor, ale ukázka janovského dualismu. Tuto odpověď můžeme porovnat už s použitím v naší první perikopě: v J 3,19, kdy se dozvídáme, že světlo přišlo na svět, ale lidé si zamilovali temnotu.³³⁵ Příklad Kaina a Ábela má ukázat k čemu vede nedostatek

³²⁹ Srov. PRUŽINSKÝ, Š. *Prvý list svätého apoštola Jána Teológa*, s.245.

³³⁰ Srov. tamtéž.

³³¹ Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 468.

³³² Zatímco v původní verzi dává podnět vraždi sám Bůh (tím, že neshlédne na Kainovu oběť), zkonstruoval zde autor listu jiný důvod. Jde po stopách tradice, že veškerou vinu za vznik zločinu má sám člověk. V původním pojetí je Kain před vraždou líčen jako vzorný zemědělec. Je vylíčen zcela nenarušený vztah k Bohu. V LXX je už předem zatížen, nerozdělil prý úrodu správně, a je tudíž hříšníkem. Podobně obviňuje Kaina i Žd 11,4. Ať je tomu jakkoliv, Kain nemohl jednat jinak, protože se už před vraždou svými zlými činy postavil na stranu ďábla. Jde tu o zcela novou postavu Kaina s vlastním příběhem. Stává se archetypem člověka, který se svými činy odvrátil od Boha a strhává do záhuby ostatní. Srov. BAUR, W. *První, druhý a třetí list Janův*, s. 58 - 59.

³³³ Srov. PRUŽINSKÝ, Š. *Prvý list svätého apoštola Jána Teológa*, s.246.

³³⁴ Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 443.

³³⁵ Srov. tamtéž, s. 443 - 444.

lásky a morální protiklad světa³³⁶ a křesťanů.³³⁷ Vysvětlení a rozvedení zmínky o Kainově vraždě nám nabídne verš 3,15.³³⁸

5.2.2. *Položít život (3,13-17)*

V této části je především poukazováno na rozdíl mezi janovskou komunitou a světem. V 1 J jsou oponenty ti, kdo z komunity odpadli a nyní jsou se světem v jednotě.³³⁹

3,13 *Nedivte se, bratří, když vás svět nenávidí. 3,14* *My víme, že jsme přešli ze smrti do života, protože milujeme své bratry. Kdo nemiluje, zůstává ve smrti.*

Nelze se divit, že dnes, v poslední „hodině“ stvoření, svět nenávidí Boží děti. Je to přímý důsledek toho, že skutky Božích dětí jsou spravedlivé a skutky světa zlé.³⁴⁰ Když člověk miluje bratra, hned pocítí, že on i jeho bratr jsou z Boha, a podle toho s ním potom jedná. Když nenávidí, znamená to, že ztratil cit a poznání tohoto božského původu a jeho duše je vedená (vědomě či nevědomě) ďáblem. S druhým jedná jako s bezcennou bytostí.³⁴¹ V 2,14 je pro vyjádření „přešli“ použito sloveso μεταβαίνω, vyostřující dualismus mezi smrtí a životem.³⁴² Ze smrti do života člověk přechází díky víře v Boha a Ježíše Krista (J 5,24-26), který je život (1 J 1,2).³⁴³ V J 5,24 čteme: „... Kdo slyší mé slovo a věří tomu, který mě poslal, má život věčný a nepodléhá soudu, ale přešel již ze smrti do života.“ Je také použito v 13,1 pro přechod Ježíše k Otci.³⁴⁴ Opět se setkáváme s „Janovou matematikou“. Rozvíjí se zde to, o čem jsme již mluvili u Lazara: kdo svůj život vydá, má už plnost věčného života. Kdo život odnímá, olupuje o život

³³⁶ Je zde sice podán velmi záporný obraz světa, ale autor nám ukazuje právě na použití starozákonních bratří, jak velmi se jeho pohled liší od pohledu gnostiků. Křesťané a svět nejsou od prvopočátku stvoření jako soupeři, ale jako bratři. Přemožení „ďáblova díla“ Ježíšem povzbudilo na jedné straně bratry k napodobující lásce, na straně druhé ovšem vyprovokovalo k smrtelné nenávisti. Srov. BAUR, W. *První, druhý a třetí list Janův*, s. 59.

³³⁷ Srov. PRUŽINSKÝ, Š. *Prvý list svätého apoštola Jána Teológa*, s. 247.

³³⁸ Srov. THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 117.

³³⁹ Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 471.

³⁴⁰ Srov. PRUŽINSKÝ, Š. *Prvý list svätého apoštola Jána Teológa*, s. 247.

³⁴¹ Srov. tamtéž, s.246 - 247.

³⁴² Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 445.

³⁴³ Srov. PRUŽINSKÝ, Š. *Prvý list svätého apoštola Jána Teológa*, s. 250.

³⁴⁴ Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 445.

sám sebe.³⁴⁵ S tímto paradoxem se setkáváme i u synoptiků: „...Kdo by chtěl zachovat svůj život, ten o něj přijde; kdo však přijde o život pro mne a evangelium, zachrání jej“ (Mk 8,35; srov. J 12,25). Postoj křesťana má být v protikladu s postojem Kaina, který byl ve smyslu 3,10 dítětem ďábla.³⁴⁶ Použitý výraz „jak víte“ poukazuje na obvyklou tradici. Ta může mít v janovském podání inspiraci v Gn 9,6, podle které ten, kdo prolije krev člověka, toho krev prolije Bůh. Tento princip je zde vztažen na věčný život. I ve Zj 21,8 jsou vrahové předurčeni pro místo „druhé smrti“, kde nebude vzkříšení.³⁴⁷

3,15 *Kdokoliv nenávidí svého bratra, je vrah – a víte, že žádný vrah nemá podíl na věčném životě.*

Nedostatek lásky už je staven na roveň nenávisti. Kdo je v působnosti ďábla je na tom stejně, jako ten, kdo nemiluje. Nenávist je potom stavěna na roveň vraždě. Vybavuje se Mt 5,22: „...Již ten, kdo se hněvá na svého bratra, propadne soudu.“³⁴⁸ Ten, kdo nenávidí, se stává bratrovrahem, protože ohrožuje a ničí bratrské společenství lásky.³⁴⁹

3,16 *Podle toho jsme poznali, co je láska, že on za nás položil život. A tak i my jsme povinni položit život za své bratry. 3,17* *Má-li někdo dostatek a vidí, že jeho bratr má nouzi, a bez soucitu se od něho odvrátí - jak v něm může zůstat Boží láska?*

Od negativního obrazu zprostředkovaného Kainem se v 3,16 přechází k obrazu Krista.³⁵⁰ Jde zde o poznání lásky samotné – lásky Boží a lásky naší. Prikázání lásky je zde kristocentricky ukotveno. Autor mluví nejprve o lásce Kristově, která je manifestací lásky Boží. O té ovšem nemůžeme mluvit bez jejích důsledků pro nás – a to znamená, že i my musíme naší lásku prokazovat. Obě části tohoto verše jsou úzce spojeny a musíme je vnímat společně. Význam slovesa ὀφείλω není pouze muset, ale i být zavázán, dlužit³⁵¹. Zaznívá zde

³⁴⁵ Srov. BAUR, W. *První, druhý a třetí list Janův*, s. 59.

³⁴⁶ Srov. THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 116.

³⁴⁷ Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 447.

³⁴⁸ Srov. THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 118.

³⁴⁹ Srov. BAUR, W. *První, druhý a třetí list Janův*, s. 60.

³⁵⁰ Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 475.

³⁵¹ Srov. TICHÝ, L. *Slovník novozákonní řečtiny*, s. 124.

příkázání lásky známé z J 15,12. Rozdíl však je v tom, že co je v evangeliu ještě otevřené, je zde završené tím, že Ježíš položil život na kříži. A bratrská láska je zde položena vedle tohoto Ježíšova činu spásy. Kristus za svého bratra život vydal. Vydání života se stává výrazem pro křesťanskou lásku.³⁵²

Příkázání je dále rozšiřováno v 3,17. Kdo odepře praktickou pomoc trpícímu bratru a uzavře mu své srdce, ten by ani nesplnil požadavek vydat svůj život. Obráceně můžeme říci: mít vůli vydat život za bratra znamená i mít srdce pro něj otevřené.³⁵³ Použité sloveso θεωπέω (vidět) neznámá nějaké zběžné přehlédnutí, ale delší pozorování, za kterého lze vyvodit závěry. Jde zde tedy o to, že takovýto člověk vidí, ví, že jeho bližní trpí nouzí, a přesto nepomůže.³⁵⁴ Takovouto bratrskou lásku jsme mohli vidět u Ježíše už za jeho života a ve všem, co činil. V J 5,30 se dozvídáme, že Ježíš koná vůli Otce. A Ježíš předává příkázání lásky svým učedníkům.³⁵⁵ Vyžaduje se rozhodnutí: buď pro lásku a tím i pro život, nebo pro nenávisť a tím i pro smrt. Třetí možnost – neutralita člověka – neexistuje.³⁵⁶

5.2.3. Ubezpečení (3,18-22)

3,18 *Dítky, nemilujme pouhým slovem, ale opravdovým činem. 3,19* *V tomto poznáme, že jsme z pravdy, a tak před ním upokojíme své srdce, 3,20* *ať nás srdce obviňuje z čehokoliv; neboť Bůh je větší než naše srdce a zná všechno!*

Oslovení „dítky“ nás přenáší do další části výkladu o bratrské lásce.³⁵⁷ Začíná výzvou k tomu, aby se láska neprojevovala pouze slovy, ale i činy. To působí po výše uvedeném téměř zbytečně.³⁵⁸ Smysl těchto slov je jasný, láska nemá zůstat u krásných slov, ale musí být činná. Pochopitelně, že lásku je někdy nutné vyznat i slovy, ale potom je důležité, aby tomu odpovídaly

³⁵² Srov. THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 124 - 125.

³⁵³ Srov. tamtéž, s. 125.

³⁵⁴ Srov. PRUŽINSKÝ, Š. *První list svätého apoštola Jána Teológa*, s.259.

³⁵⁵ Srov. THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 125.

³⁵⁶ Srov. BAUR, W. *První, druhý a třetí list Janův*, s. 60.

³⁵⁷ Některé výklady řadí 3,18 ještě k předchozí části. Pro návaznost s veršem následujícím (tj. že podle činné lásky poznáváme, že jsme v pravdě) jsme však zvolili toto dělení. Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 478.

³⁵⁸ Srov. BAUR, W. *První, druhý a třetí list Janův*, s. 60.

i skutky,³⁵⁹ mezi něž je třeba zahrnout i modlitbu.³⁶⁰ Varování před nečinným křesťanstvím je namířeno proti gnostikům, kteří na základě svého pojetí spásy ve spojení s opovrhováním ztraceným fyzickým světem mysleli, že se nemusí starat o bratry v nouzi. Nesmíme si myslet, že v janovské obci panovala jen zášť a lhostejnost, to ukazují následující věty, kde se autor obrací k svým bratrům.³⁶¹

Aby hroživé alternativy předchozí části nevedly k malomyslnosti učedníků, přichází autor nyní s několika pastýřskými slovy plnými útěchy.³⁶² Už prokazování činné lásky nám dává poznávat, že jsme z pravdy.³⁶³ Přesto, že jsme hříšní, zůstáváme v Boží společnosti. Všechno, pro co nás naše srdce odsoudí, jsou bezpochyby hříchy, které podle 1,9 musíme vyznat. Jde zde o další příspěvek k tématu o odpuštění hříchů. Má nám ukázat na naději v Kristu. Můžeme se svým srdcem k Bohu klidně přistoupit, protože všechno ví. Neznamená to ale, že Bůh má větší porozumění k našim hříchům, a proto je nebere tak vážně. Bůh je větší než naše srdce, protože je láska (4,8.16),³⁶⁴ je jasnozřivější a shovívavější než naše svědomí, ale předpokládá se zde plnění přikázání (3,23n).³⁶⁵ Srdce, které nás odsuzuje, se stává díky našemu svědomí ospravedlněným. Autor se vrací k tomu, co o hříchu řekl již v 1,7-2,2.³⁶⁶ K tomuto ospravedlnění je zapotřebí pokání.³⁶⁷ Formulace, že „Bůh je větší“, je příznačná pro každou křesťanskou víru. Doplnění „než naše srdce“ leží v linii výpovědí o Bohu (Bůh je „světlo“ (1,5) a „láska“ (4,8.16)).³⁶⁸

3,21 *Moji milí, jestliže nás srdce neobviňuje, máme svobodný přístup k Bohu;*
3,22 *oč bychom ho žádali, dostáváme od něho, protože zachováváme jeho přikázání a činíme, co se mu líbí.*

³⁵⁹ Srov. PRUŽINSKÝ, Š. *Prvý list svätého apoštola Jána Teológa*, s.261 - 262.

³⁶⁰ Srov. tamtéž, s.263.

³⁶¹ Srov. BAUR, W. *První, druhý a třetí list Janův*, s. 61.

³⁶² Srov. tamtéž.

³⁶³ Jan dává „pravdě“ velmi široký smysl. „Z pravdy“ jsou ti, kdo věří (2,21-22) a kdo milují (3,18-19). Srov. *Skutky apoštolů, apoštolské listy, Apokalypsa. Jeruzalémská Bible*, s. 242.

³⁶⁴ Srov. THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 127.

³⁶⁵ Srov. *Skutky apoštolů, apoštolské listy, Apokalypsa. Jeruzalémská Bible*, s. 242.

³⁶⁶ Srov. RUCKSTUHL, E. *Jakobusbrief, 1.-3. Johannesbrief*, s. 59.

³⁶⁷ Srov. PRUŽINSKÝ, Š. *Prvý list svätého apoštola Jána Teológa*, s.272.

³⁶⁸ Srov. THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 128.

Autor, stejně jako už dvakrát dříve (2,7; 3,2), nazývá své čtenáře ἀγαπητοί (ČEP střídá překlad „moji milí“ a „milovaní“).³⁶⁹ Dostáváme se k popisu stavu, kdy nás srdce neodsuzuje. Mezi konáním člověka a Boží vůlí je soulad. Tohoto souladu lze dosáhnout, pokud člověk udělá ze svojí strany všechno, co mohl. Potom je srdce spokojené a nemá důvody k výčitkám a můžeme na Boha hledět v poklidu a s nadějí. Tento verš můžeme brát jako drahocennou nabídku plnou naděje, ale její součástí je i velká výzva ke správnému jednání.³⁷⁰

U J 14,22 je víra v Ježíše Krista podmínkou pro vyslyšení modliteb a v 15,7 „zůstávání v Kristu“. V 1 J hovoříme o tom samém: zůstáváme-li v jeho lásce tím, že zachováváme jeho přikázání, máme i příslib uvedený zde.³⁷¹

5.2.4. Přikázání víry a lásky (3,23-24)

3,23 *A to je jeho přikázání: věřit jménu jeho Syna Ježíše Krista a navzájem se milovat, jak nám přikázal. 3,24* *Kdo zachovává jeho přikázání, zůstává v Bohu a Bůh v něm; že v nás zůstává, poznáváme podle toho, že nám dal svého Ducha.*

Vedle lásky, kterou Jan tak zdůrazňuje, křesťan nesmí zapomínat ani na víru v Ježíše Krista, která je s ní nerozlučně spojena.³⁷² Máme zde zdvojené přikázání: věřit jménu Ježíše Krista a navzájem se milovat. A nehovoří se zde o dvou oddělených přikázáních, ale o jednom.³⁷³ Viděli jsme, že přikázání o vzájemné lásce znala janovská komunita „od počátku“ (3,11). Protože křesťanská křestní formule byla v Ježíšově jménu, tak i přikázání „věřit jménu Syna Ježíše Krista“ bylo pravděpodobně janovské obci známo. Podívejme se do následujícího textu, jak autor rozumí pojmu věřit: vyznává, že Kristus přišel v těle (4,2). To je v rozporu s tím, čemu věřili odpadlí gnostici.³⁷⁴ Takováto víra a činná láska nemohou být od sebe odděleny. Tato jejich jednota vylučuje jednostranné tendence, které se často objevují v historii, když se popírá důležitost víry pro

³⁶⁹ Srov. RUCKSTUHL, E. *Jakobusbrief, 1.-3. Johannesbrief*, s. 59.

³⁷⁰ Srov. PRUŽINSKÝ, Š. *Prvý list svätého apoštola Jána Teológa*, s. 271.

³⁷¹ Srov. THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 130.

³⁷² Srov. PRUŽINSKÝ, Š. *Prvý list svätého apoštola Jána Teológa*, s. 273.

³⁷³ Srov. THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 130.

³⁷⁴ Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 480.

morálku člověka, nebo se podceňuje potřeba morálního jednání křesťana.³⁷⁵ Jde o podobný princip, který vidíme v Jk 2,8, když někdo miluje Boha, může dokázat, že v něho věří, protože jeho skutky o této víře svědčí. Víra, která se neprojevuje skutky lásky, je oproti tomu nedostatečná.³⁷⁶

Při pohledu na zdvojené přikázání v synoptické tradici (miluj Boha... a miluj bližního jako sebe sama, Mk 12,28-31 par.) se nabízí srovnání. 1 J zde nabízí: věř jménu Ježíše (jako Božího Syna) jako janovskou interpretaci lásky k Bohu a druhou částí je přikázání vzájemné lásky.³⁷⁷

Poslední verš této části nám ukazuje, jak vzdálený je autor legalistickému vnímání opatrování znění tohoto zdvojeného přikázání. Vyslovuje je v souvislosti se zůstáváním v Bohu, nejbližším možným spojením s Bohem. Dvojí přikázání tvoří vedle zůstávání v Bohu zajímavý kontrast. Z naší strany je zůstávání podmíněno dodržováním přikázání, ale ze strany Boha naše zůstávání pramení z jeho daru Ducha, který není podmíněný. Je zde určitá podoba i s formulováním přikázání lásky v evangeliu. Tam je také uvedeno nejprve přikázání (15,12.17) a následuje pasáž o příchodu Přímluvce (15,26n; 16,7-13). Autor sem vkládá poznámku o Duchu také jako přípravu na následující pasáž, která bude pojednávat o rozlišování duchů (4,1-6).³⁷⁸

5.3. Shrnutí

Celá tato perikopa hovoří o vzájemné lásce. Je orámována dvěma formulacemi, které hovoří o tom, že se máme navzájem milovat. Ve 3,11 čteme, že je to zvěst, kterou jsme slyšeli od počátku. Tímto počátkem je míněn počátek apoštolského zvěstování, kdy se janovská obec dozvěděla o Kristu. Bratrská láska je stavěna do protikladu s jednáním Kaina, který svého bratra zabil. Jako motiv je uvedeno to, že jeho skutky byly zlé, zatímco skutky jeho bratra dobré (3,12). Stejný důvod má svět proto, aby nenáviděl křesťany. Jedná se o polemiku s těmi, kdo odpadli od komunity. Autor

³⁷⁵ Srov. PRUŽINSKÝ, Š. *Prvý list svätého apoštola Jána Teológa*, s. 273.

³⁷⁶ Srov. tamtéž, s.274.

³⁷⁷ Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 481.

³⁷⁸ Srov. tamtéž, s. 482.

argumentuje zcela ve smyslu janovského dualistického vnímání: přechod ze smrti do života je v tom, že milujeme své bratry, naopak ten, kdo nemiluje, zůstává ve smrti a je dokonce ztotožňován s vrahem (3,13-15).

Dále se hovoří o poznání lásky. Nejlepší odpověď na to, co je láska, je obsažena v 3,16: „Láska je, že on [Kristus] za nás položil život.“ A proto i my jsme povinni položit život za bratry. Je zde velká podobnost s přikázáním formulovaným v J 15,12 a jeho rozvedením. Zásadní rozdíl je v tom, že slova, která tehdy Ježíš říkal učedníkům, se mezitím naplnila jeho smrtí na kříži. V následujícím verši se k této povinnosti přidružuje ještě to, že se se soucitem musíme postarat i o bratra v nouzi. Láska musí jít poznat na skutcích. Jestliže takto s činnou láskou jednáme, poznáváme, že jsme z pravdy, a upokojíme tak svá srdce, a jestliže nás srdce neobviňuje, máme svobodný přístup k Bohu a příslibení vyslyšení modliteb. To je ovšem spojeno s plněním přikázání (3,17-22). V závěru perikopy je přeformulováno přikázání lásky a je pevně propojeno s vírou ve jméno Ježíše Krista (3,23). Navazuje verš, který mluví o zůstávání v Bohu – zachováváním přikázání. To, že v nás zůstává Bůh, poznáváme podle toho, že nám dal svého Ducha (3,24).

6. Bůh je láska (1 J 4,7-21)

Když sv. Augustin kázal na perikopu, které se nyní budeme věnovat, a dostal se k výpovědi: „Bůh je láska“ (1 J 4,8.16b), zvolal: „Je možné říct ještě víc, bratří? Kdyby nebylo řečeno na stránkách tohoto listu k oslavě lásky vůbec nic, vůbec nic na zbývajících stránkách Písma, a kdybychom slyšeli z úst Božího Ducha pouze toto jediné: ‚Bůh je láska‘, pak bychom nemuseli vedle toho hledat nic jiného.“³⁷⁹ Jestliže jsme v předchozím výkladu hovořili o lásce bratrské, nyní se dostáváme k jejímu propojení a téměř ztotožnění s láskou k Bohu.

6.1. Kontext

Poslední perikopa, které jsme se věnovali, končila tím, že zda v nás zůstává Bůh, poznáme podle toho, že nám dal svého Ducha (3,24). Následuje ovšem ještě vysvětlení, že ne každému vnuknutí smíme věřit, ale musíme zkoumat, zda je z Boha. Už v úseku 2,18-24 nás autor varuje před antikristy, nyní se dostává ke lživým prorokům (4,1). Autor staví vedle sebe božskou a světskou skutečnost a zmiňuje se o Duchu. Paradoxně ti, kdo jsou z tohoto světa a v tomto světě působí, tvrdí o svém vykupiteli, že vůbec do tohoto světa nepřišel.³⁸⁰ Ti, kdo jsou z Boha a v Bohu, ovšem musí vyznávat Ježíše Krista příšlého v těle.³⁸¹ Tedy: vnuknutí, které vede k tomuto vyznání je z Boha, vyznání k němu nevede, není z Boha, ale je to duch antikrista (4,2n). Následuje povzbuzení obce a ujištění, že zvítězili nad těmito učiteli, protože staví na pevnějším základě než je svět. A to, že jsou falešní učitelé ze světa, je třeba vnímat v negativním etickém smyslu (4,4n).³⁸² Oproti tomu „my“³⁸³ jsme z Boha a kdo je z Boha, slyší nás, kdo není z Boha, neslyší nás (4,6).

³⁷⁹ Srov. FIGURA, M. *Janovské poselství o lásce*, s. 29.

³⁸⁰ Autor v tomto listu oponuje „odštěpencům“ (gnostikům), kteří odmítali, že Ježíš Kristus přišel v těle.

³⁸¹ Srov. BAUR, W. *První, druhý a třetí list Janův*, s. 63 - 65.

³⁸² Srov. PRUŽINSKÝ, Š. *Prvý list svätého apoštola Jána Teológa*, s. 294 - 297.

³⁸³ Tímto „my“ jsou myšleni stanovení kazatelé a křesťanští učitelé, na prvním místě apoštolové. Srov. *Skutky apoštolů, apoštolské listy, Apokalypsa. Jeruzalémská Bible*, s. 243. Srov. také PRUŽINSKÝ, Š. *Prvý list svätého apoštola Jána Teológa*, s. 300.

V 1 J 5 se nám téma „příkázání u Jana“ uzavírá. Kdo věří v Krista, je zrozen z Boha. Kdo miluje Boha, miluje také Boží děti. Láska k Bohu se uskutečňuje láskou k bratru, ta je kritériem její upřímnosti a prvním příkázáním, k nimž nás zavazuje láska k Bohu, ale tato příkázání nejsou těžká. Lásku tedy nakonec soudí právě víra, kterou se člověk rodí z Boha.³⁸⁴ Závěr, že kdokoliv věří, přemáhá svět (5,5), plyne z toho, že je zrozen z Boha (5,1), a co je zrozeno z Boha, vítězí nad světem (5,4).³⁸⁵ Hovoří se o Ježíši Kristu, který nepřišel pouze „skrze vodu“, ale „skrze vodu a krev“ (5,6). Voda je svědectví Boží lásky a stvrzuje, že Ukřižovaný je skutečně Syn Boží poslaný Otcem k naší spáse (4,9). Krev svědčí o Kristově lásce, která jde až k obětování vlastního života (3,16). Duch je poté svědecká síla, která v obci opětovně koná z dřívější události účinnou přítomnost. Jakožto „Paraklétos“ z Janova evangelia (J 14,15; 15,26; 16,13) skládá tento „Duch pravdy“ (1 J 4,6) svědectví o Ježíši a o celém láskyplném dění mezi Bohem a jeho dětmi. Tento výčet má oporu již v Dt 19,15: „Soudní výrok bude vyneseno po výpovědi dvou nebo tří svědků.“ Tato zásada vstoupila i do praxe prvotní církve.³⁸⁶ Následuje shrnutí tohoto svědectví o tom, že Bůh nám dal věčný život, který je v jeho Synu. Kdo má syna má život, kdo Syna nemá, nemá život (5,7-12). Následuje závěr (5,13), ale stejně jako v evangeliu i zde po závěru následuje ještě poznámka.³⁸⁷ V té obsažena pasáž o modlitbě za hříšníky (5,14-17) a krátké shrnutí listu (5,18-21).

6.2. Exegeze

Pokud bychom měli některou perikopu nazvat jako základní a nosnou, je to tato. Dostáváme se k vrcholné výpovědi: „Bůh je láska“ (4,8.16) a nadto k propojení tématu víry a lásky (4,16a).³⁸⁸ V této perikopě se navíc shrnuje to, co již bylo řečeno: výzva k bratrské lásce (3,11), téma poznání Boha (1,5), Ježíšova oběť (3,16), bytí a zůstávání v Bohu, např. (3,24) a vyznání (4,2n), avšak toto

³⁸⁴ Srov. *Skutky apoštolů, apoštolské listy, Apokalypsa. Jeruzalémská Bible*, s. 244.

³⁸⁵ Srov. tamtéž.

³⁸⁶ Srov. BAUR, W. *První, druhý a třetí list Janův*, s. 78 - 80.

³⁸⁷ Srov. *Skutky apoštolů, apoštolské listy, Apokalypsa. Jeruzalémská Bible*, s. 245.

³⁸⁸ Srov. THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 140.

shrnutí se i rozšiřuje a vrhá je do nového světla. Tím autor podává největší výkon, jaký je z teologického pohledu vůbec možný. Tato část tvoří spojení mezi dílem Boží spásy a z něho plynoucí křesťanskou etikou, důraz je kladen na to, že láska není přídatkem k víře, ale spíše jejím existenčním obsahem. Dogmatika pak má smysl pouze tehdy, prosazuje-li ve věřících poznané Boží jednání. V této části autor odsunul spory se svými protivníky a tím získal prostor pro zhuštění výpovědí k obraně víry do jedné teologické linie. Nejde již o poslušnost Synovy lásky (3,16), vybízející k následování, nýbrž o původní lásku, která stojí za Vtělením.³⁸⁹

6.2.1. Láska je z Boha (4,7-10)

4,7 Milování, milujme se navzájem, neboť láska je z Boha, a každý, kdo miluje, z Boha se narodil a Boha zná. **4,8** Kdo nemiluje, nepoznal Boha, protože Bůh je láska.

Úvodní verš perikopy začíná Jan oslovením ἠγαπητοί³⁹⁰, „milování“. Toto „milování“ by spíše než oslovení nebo postoj autora mohlo znamenat „Bohem milování“. Následující imperativ by se pak dal číst v kontextu: Jestliže jste Bohem milování, i vy se milujte navzájem.³⁹¹ Následující výpověď, že láska je z Boha, je základní ideou této části.³⁹² Projevuje se v dějinách: Bůh miloval Izrael (Iz 54,8) a poslal svého Syna jako Spasitele světa (J 3,16) atd.³⁹³ Ukazuje se, že láska je z Boha, protože Bůh sám je láska a dává účast na lásce věřícím. My se máme navzájem milovat, protože láska od Boha pochází a s Bohem spojuje.³⁹⁴ Z 4,7b vyplývá, že narození z Boha lásku vůbec umožňuje.³⁹⁵ Když se člověk nenarodí

³⁸⁹ Srov. BAUR, W. *První, druhý a třetí list Janův*, s. 69 - 70.

³⁹⁰ „Jan je hlasatelem lásky. Církevní tradice v něm vidí učedníka, kterého Ježíš miloval. Jeroným píše, že Jan byl na konci života tak slabý, že ho museli k bohoslužebnému shromáždění nosit. Protože nemohl dlouho kázat, opakoval jen jednu větu: ‚Moje děti, milujte se navzájem!‘ Když věřící občas omrzelo toto neustálé opakování, odpovídal jim: ‚To je Pánovo přikázání; budete-li zachovávat jen toto, bude to stačit‘“ FIGURA, M. *Janovské poselství o lásce*, s. 29.

³⁹¹ Srov. THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 141.

³⁹² Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 547.

³⁹³ Srov. *Skutky apoštolů, apoštolské listy, Apokalypsa. Jeruzalémská Bible*, s. 243.

³⁹⁴ Srov. THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 141.

³⁹⁵ Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 546.

z Boha, nemůže Boha ani poznat. A kdo Boha nepozná, popírá obvykle i jeho existenci.³⁹⁶

V následujícím verši se setkáváme s janovským dualistickým vnímáním. Je příznačné, že i u této nejvyšší výpovědi o Bohu jsou zmíněni ti, kdo jsou z této lásky vyloučeni, nebo spíše: sami se z ní vylučují. Mluví se zde o tom, „kdo nemiluje“, v protikladu „k tomu, kdo miluje“ (4,7b). Takováto konstrukce dobře zobrazuje antitezi a byla použita již dříve (2,4.6.9; 3,7.8.24).³⁹⁷ Kdo není schopen vnímat světlo Boží lásky, žije zřejmě na stinné, od Boha odvrácené straně, a tak nebude mít vůbec žádné poznání Boha a nebude se moci vykázat žádnou praxí lásky. Každý však, kdo toto světlo očekává, poznává, že osvětluje všechny bratry.³⁹⁸ Sloveso οὐκ γινώσκω (nepoznat) je zde ve vyjádřeno aoristem, to znamená, že je vztažené na konkrétní dobu v minulosti. Ten, kdo nemiluje, Boha dosud nepoznal, protože kdyby jej poznal, muselo by se to projevit v jeho chování.³⁹⁹

Ve 4,8b se opět setkáváme s formulí „Bůh je“ (již dříve jsme se dozvěděli, že „Bůh je Duch“ (J 4,22) a „Bůh je Světlo“ (1 J 1,5)), tentokrát ve spojení s láskou.⁴⁰⁰ Pro pochopení výrazu „Bůh je láska“ jsou nutné dva následující verše.⁴⁰¹ Nejde zde o žádnou abstraktní definici Boha. Jejím základem je Boží sebezjevení v Ježíši Kristu: Bůh poslal na svět svého Syna, abychom my měli život (4,9), Láska je, že Kristus za nás zemřel (3,16). Takto musíme vnímat zprávy o Bohu v 4,8.16.⁴⁰²

4,9 *V tom se ukázala Boží láska k nám, že Bůh poslal na svět svého jediného Syna, abychom skrze něho měli život. 4,10* *V tom je láska: ne že my jsme si zamilovali Boha, ale že on si zamiloval nás a poslal svého Syna jako oběť smíření za naše hříchy.*

³⁹⁶ Srov. PRUŽINSKÝ, Š. *Prvý list svätého apoštola Jána Teológa*, s.306.

³⁹⁷ Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 515.

³⁹⁸ Srov. BAUR, W. *První, druhý a třetí list Janův*, s. 70.

³⁹⁹ Srov. PRUŽINSKÝ, Š. *Prvý list svätého apoštola Jána Teológa*, s.306.

⁴⁰⁰ Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 515.

⁴⁰¹ Srov. THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 142 - 143.

⁴⁰² Srov. FIGURA, M. *Janovské poselství o lásce*, s. 29. Srov. také THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 142.

Skutečnost, že Bůh propustil svého jediného⁴⁰³ Syna z božskosti do světskosti těla, dává poznat jeho podstatu: Bůh je ten, který dává všechno, dokonce svého Syna, svůj Život. Tak není výpověď „Bůh poslal na svět svého Syna“ výpovědí dogmatickou, nýbrž je přímo existenčním poznáním Boha.⁴⁰⁴

Ve verších 4,10a.19 je potvrzeno, že láska Boha k lidem nestojí na naší lásce k němu, ale vždy jí předchází. Iniciativa je na straně Boha, který se jí ujme s láskou. Bůh je láska, která se vydává.⁴⁰⁵ Tato láska je zdrojem lásky člověka. Bůh obětoval svého Syna v době, kdy my jsme ještě byli hříšní (srov. Ř 5,8). Základem spásy je láska Boha k hříšnému člověku, milost, ne odměna za lásku člověka k Bohu. Vyslání Syna, „oběti smíření za naše hříchy“ (1 J 4,10) zjevilo podstatnou lásku, „jakou má Bůh k nám“ (4,16).⁴⁰⁶ Příčina a pramen lásky není v lidech, ale v Bohu.⁴⁰⁷

Jak už jsme slyšeli, „láska je z Boha“ (4,7). Ve 4,9 je použito, že tato láska se projevila ἐν ἡμῖν (k nám – ČEP). Význam tohoto spojení ovšem neznamena pouze „k nám“, ale i „na nás“, „mezi námi“ nebo „v nás“ a vysvětluje jej druhá část verše – projevem této lásky bylo to, že Bůh poslal svého Syna, abychom o něm mohli svědčit, abychom mohli Boha poznat a abychom s ním měli společenství. A jen proto můžeme svědčit o této lásce, že se nám dala nejdříve sama poznat.⁴⁰⁸ Narodili jsme se z Boha (4,7), máme život skrze Ježíše Krista (4,9) a jeho obětí jsou smířeny naše hříchy (4,10).⁴⁰⁹

6.2.2. Boží láska zůstává v nás (4,11-16)

4,11 *Milovaní, jestliže Bůh nás tak miloval, i my se máme navzájem milovat.*

4,12 *Boha nikdy nikdo neviděl, ale jestliže se milujeme navzájem, Bůh v nás*

⁴⁰³ Zde použitý výraz μονογενής (jediný, jednorozený) se ve spojení s Ježíšem vyskytuje pětkrát v Novém zákoně a vždy v janovské literatuře (J 1,14.18; 3,16.18; 1 J 10). Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 514.

⁴⁰⁴ Srov. BAUR, W. *První, druhý a třetí list Janův*, s. 70.

⁴⁰⁵ Srov. THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 143.

⁴⁰⁶ Srov. FIGURA, M. *Janovské poselství o lásce*, s. 30.

⁴⁰⁷ Srov. PRUŽINSKÝ, Š. *Prvý list svätého apoštola Jána Teológa*, s.313.

⁴⁰⁸ Srov. THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 144.

⁴⁰⁹ Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 552.

zůstává a jeho láska v nás dosáhla svého cíle. 4,13 Že zůstáváme v něm a on v nás, poznáváme podle toho, že nám dal svého Ducha.

Podobně jako v předchozím úseku začíná autor oslovením „milování“.⁴¹⁰ Láska, která se vtělila na svět v Ježíši, se nyní musí „vtělit“ do křesťanů. A takováto láska musí být aktivní.⁴¹¹ To že jsme vysvobozeni skrze Ježíše Krista znamená, že se nemůžeme chovat jak chceme, ale máme se milovat navzájem tak, jako on nás miloval (srov. J 15,12; 1 J 3,16). A předchozí dva verše nám ukázaly, na jakou lásku má být láska bratrská odpovědí.⁴¹² Láska už je vnitřně nevyhnutelná, je to dluh křesťana k Bohu.⁴¹³

S podobnou strukturou, jakou má 4,11 jsme se setkali již několikrát. Ježíš za nás položil život – my jsme povinni položit život za bratry (1 J 3,16), Ježíš omýval nohy učedníkům – i učedníci si mají nohy navzájem omývat (J 13,14). A jestliže nás Bůh tak miloval, i my se máme navzájem milovat.⁴¹⁴

Ve 4,12 můžeme vnímat i výpad proti oponentům, kteří tvrdili, že se k Bohu dostanou přímou intuicí (srov. J 1,18; 3,13; 5,37; 6,46).⁴¹⁵ Oproti gnostikům tvrdí autor listu, že přímé patření na Boha v tomto světě není možné. Přesto lze dosáhnout společenství s Bohem. Toto společenství je vázáno na lásku. Bůh zůstává v nás⁴¹⁶, pokud se navzájem milujeme. To, že tato láska v nás je dokonalá (4,12 KB) ovšem neznamená (podobně jako ve 2,5) nějaké zvýšení schopnosti člověka milovat. Verš 4,13 tuto myšlenku uzavírá: to, že jsme v Bohu a on v nás poznáváme podle Ducha, kterého nám dal.⁴¹⁷ Tento dar Ducha ohlášený pro poslední doby (Sk 2,17-21) byl vylit do srdcí a tam dává zrod vnitřní jistotě o tom, co navenek hlásají apoštolové.⁴¹⁸

⁴¹⁰ Naposledy tomto pouze v 1 J 5,21 v samotném závěru listu použil autor pro oslovení výraz τεκνίον (děti). Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 515.

⁴¹¹ Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 554.

⁴¹² Srov. THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 145.

⁴¹³ I samotné sloveso ὀφείλω, překládané „máme“ lze významově chápat jako dlužit. Srov. PRUŽINSKÝ, Š. *Prvý list svätého apoštola Jána Teológa*, s.316. Srov. také TICHÝ, L. *Slovník novozákonní řečtiny*, s. 124.

⁴¹⁴ Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 520.

⁴¹⁵ Srov. *Skutky apoštolů, apoštolské listy, Apokalypsa. Jeruzalémská Bible*, s. 243.

⁴¹⁶ Spojení „Bůh v nás zůstává“ se poprvé objevilo v 3,24 a opakuje se ještě v 4,13.15.16. Spojuje je důraz na Boží iniciativu směřující k člověku. Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 521.

⁴¹⁷ Srov. THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 145.

⁴¹⁸ Srov. *Skutky apoštolů, apoštolské listy, Apokalypsa. Jeruzalémská Bible*, s. 243.

4,14 *A my jsme spatřili a dosvědčujeme, že Otec poslal Syna, aby byl Spasitelem světa.* **4,15** *Kdo vyzná, že Ježíš je Syn Boží, v tom zůstává Bůh a on v Bohu.*

V následujících dvou verších spatřujeme návrat k 3,24b a k perikopě o zkoumání duchů (4,1-4). Vyznání, že Ježíš Kristus přišel v těle je rozšířeno o svědectví, že Ježíš je Spasitel (4,14) a Syn Boží (4,15).

A i my můžeme vyznávat: Boha nikdo neviděl, ani my jsme neviděli Boha samotného, ale viděli jsme Ježíše. A tak jsme viděli Otce v Synu. A to, že vidíme Ježíše jako Syna Božího a Spasitele světa, je dílem Ducha, kterého jsme dostali (4,13).⁴¹⁹ Jan předkládá vyznání pravověrnosti ve dvou podstatných bodech: Otec poslal Syna, aby byl spasitelem světa, a kdo to pod vlivem Ducha vyzná, zůstává v Bohu a on v něm.⁴²⁰ Propojuje se zde téma lásky a víry. Opakuje se zde poselství, že Bůh poslal svého Syna jako Spasitele světa, ale přidává se k němu svědectví obce. Verši 4,15 lze porozumět ve spojení se 4,12. Podmínky pro zůstávání v Bohu jsou bratrská láska a vyznání Krista a tyto podmínky se navzájem doplňují a podávají jedinou výpověď. Víra v Ježíše není jen předpoklad pro víru v Boží lásku, ale víra v Ježíše je víra v lásku, kterou má Bůh k nám.⁴²¹ Konečně můžeme říci, že dvě vyznání následující poté, kdy je oznámen dar Ducha (3,24; 4,13) jsou v souladu. Ježíš Kristus, „který přišel v těle“ (4,2) je Syn Boží (4,15).⁴²² Tato vyznání není pouze záležitostí rtů, jeho obsah je trojí: je potřeba poznat Boží lásku, vyznat ji a v bratrském společenství ji uskutečnit.⁴²³

4,16 *Také my jsme poznali lásku, kterou Bůh má k nám, a věříme v ni. Bůh je láska, a kdo zůstává v lásce, v Bohu zůstává a Bůh v něm.*

V tomto verši se podruhé setkáváme s tvrzením „Bůh je láska“, ale již ve větě, která tomu předchází je vrcholná výpověď tohoto listu. Jedná se o vyznání obce, které můžeme srovnávat s Petrovým vyznáním (J 6,69). Spojení „poznali jsme“ a „uvěřili jsme“ svědčí o tom, že toto poznání a víra, ke kterým se

⁴¹⁹ Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 557.

⁴²⁰ Kristologická vyznání se v 1 J vyvíjela: ve 2,23 bylo zaměřeno na Syna, ve 4,2 (a 2 J 7) na to, že Ježíš Kristus přišel v těla a zde na to, že Ježíš je Syn Boží. Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 524.

⁴²¹ Srov. THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 148 - 149.

⁴²² Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 559.

⁴²³ Srov. BAUR, W. *První, druhý a třetí list Janův*, s. 70 - 71.

apoštolové dostali v minulosti, zůstaly jejich trvalým a pevným přesvědčením⁴²⁴. Nejde o nějaké intelektuální poznání, ale o osobní přitakání Bohu a Kristu ve víře.⁴²⁵ Naplňuje se zde Ježíšova modlitba za budoucí učedníky: „Dal jsem jim poznat tvé jméno a ještě dám poznat, aby v nich byla láska, kterou máš ke mně a já abych byl v nich“ (J 17,26)⁴²⁶. Víra v lásku tedy přebírá i všechny obsahy víry v Krista: všimněme si paralely mezi 4,16a a 4,14, ukazuje se, že víra v Krista je v podání Prvního listu Janova totožná s vírou v lásku.⁴²⁷

I zde můžeme shrnout: věříme v lásku, kterou Bůh zjevil smrtí svého Syna a kterou na nás dále působí, skrze Ježíše nám daroval život. Ale musíme se podívat i na užší kontext. Bezprostředně předchází vyznání Syna a následuje samotné tvrzení, že „Bůh je láska“, obě tyto věty spojuje formulace o „zůstávání v Bohu“ (odkazuje nás tedy i zpět k 4,12). Verš 4,16a navazuje úvodním „A my...“ na předchozí vyznání Syna, my jsme poznali právě lásku, kterou Bůh má k nám. On sám je láska, a pokud zůstáváme v lásce, zůstáváme v něm. Objekt naší lásky tedy není pouze mimo nás, ale také v nás. A není to žádná láska v individualistickém pochopení tohoto slova, není jen zaměřená na nás, ale je také činná v nás. A právě toto působení v nás je pro 1 J důležité. Už v 4,13 jsme se dozvěděli, jak v nás Bůh působí: láska se uskutečňuje skrze Ducha, kterého jsme dostali.⁴²⁸ Láska v janovském smyslu má tři aspekty: je to láska, kterou Bůh zjevil v Ježíšově smrti, je to láska, kterou Bůh dává jako dar Ducha, a konečně je to láska, která je skrze nás účinná v bratrské lásce.⁴²⁹

„Bůh je láska“ ze 4,8b se opakuje v 4,16b, podobně téma „zůstávání“ se opakuje z 4,12. První „Bůh je láska“ je umístěno před rozvedením, že Syn přišel na svět, zde se ukazuje, co z toho vyplývá pro křesťany – „zůstávání v Bohu“.⁴³⁰ Protože Bůh je láska, nelze oddělit „zůstávání“ v lásce a v Božím společenství.

⁴²⁴ Srov. PRUŽINSKÝ, Š. *Prvý list svätého apoštola Jána Teológa*, s.325.

⁴²⁵ Srov. THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 149 - 150.

⁴²⁶ Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 559 - 560.

⁴²⁷ Srov. THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 149 - 150.

⁴²⁸ V Ř 5,5nn se o lásce hovoří podobně.

⁴²⁹ Srov. THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 151 - 152.

⁴³⁰ Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 560.

Janovská víra v lásku obsahuje všechno včetně Kristova poselství, ale takovým způsobem, že tajemství zůstává zahaleno. Přesto, pokud řeknu „věřím v lásku“, vím, že v něco smysluplného věřím, že takováto láska a on sám dává světu a životu smysl. Dává smysl ne nějakému abstraktnímu životu, ale mému vlastnímu životu. Nevěřím v něco, co je na mě nezávislé, ale v něco, co na mě přímo působí.⁴³¹ Také problém utrpení lze pochopit skrze víru v lásku, která byla zjevena na kříži. Nejde však o racionální vysvětlení tohoto problému. Jde o to, že Bůh se v Ježíši Kristu a jeho láska v nás žije, pokud se pro to rozhodneme. Potom se ukáže, že je větší než nesmyslnost světa, protože láska, na kterou přitakáme, je větší a silnější než nenávist a utrpení, protože je ve své podstatě vítězná.⁴³²

6.2.3. *Láska nezná strach (4,17-19)*

4,17 *V tom jeho láska k nám dosáhla cíle, že máme plnou jistotu pro den soudu – neboť jaký je on, takoví jsme i my v tomto světě.* **4,18** *Láska nezná strach; dokonalá láska strach zahání, vždyť strach působí muka, a kdo se bojí, nedošel dokonalosti v lásce.* **4,19** *My milujeme, protože Bůh napřed miloval nás.*

Stísněná výpověď o lásce a víře 16a však dosud neformulovala vyjádření o „dni soudu“. To se děje v 4,17. Začíná spojením ἐν τούτῳ (v tom), které nás odkazuje k 4,16b. Láska je naplněna v nás, protože zůstáváme v Bohu a on v nás. Láska v plnosti je tedy odůvodněna podobně jako ve 4,12, a dává nám také naději pro soudný den.⁴³³ Oproti J 3,16-19, kde se mluvilo o soudu ve smyslu přítomnostní eschatologie, zde se setkáváme s eschatologií zaměřenou na budoucí soud.⁴³⁴ Janovští křesťané vyčkávají soudný den s důvěrou, která vyvěrá z toho, že „jaký je on, takoví jsme i my v tomto světě“ (4,17b), a Kristus, který nás miloval před svou smrtí, je nyní u Otce jako náš Přímluvce, který smířil naše hříchy (2,1n).⁴³⁵

Protikladem této naděje, kterou zapřičiňuje láska, je strach způsobený tím, že člověk vyhlíží trest od Boha, protože nás z něčeho obviňuje naše srdce. Oproti

⁴³¹ Srov. THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 153.

⁴³² Srov. tamtéž, s. 153 - 154.

⁴³³ Srov. tamtéž, s. 154.

⁴³⁴ Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 528.

⁴³⁵ Srov. tamtéž, s. 561.

tomu dokonalá láska, kterou působí Duch, strach zahání. Strach není v lásce. Láska, která je z Boha obsahuje pouze naději, pokud ji v nás necháme neomezeně vládnout (srov. Ř 8,14).⁴³⁶ Láska v sobě zahrnuje synovskou bázeň (Dt 6,2nn.; Př 1,7nn.), vylučuje však otrocký strach, že nás odsoudí Bůh, který ve svém Synu podal tak velké důkazy lásky.⁴³⁷ Pokud si ti, kdo odpadli od komunity, myslí, že byli opravdu spaseni a že by neměl být dodatečný soud, by potom neměli být tímto tématem znepokojeni, ale autor, se drží tématu posledního soudu a opravuje odštěpenecký pohled na morálku.⁴³⁸ Jestliže se někdo bojí nebo stále počítá s trestem, jeho láska není dokonalá.⁴³⁹ Poměr mezi láskou a strachem je proporcionální. Čím je více lásky, tím je méně strachu a s ním spojeného trápení.⁴⁴⁰ To ovšem znamená, že motivace křesťanské etiky hrozbou a trestem jsou známky nezralého poznání Boha a nedostatečné lásky.⁴⁴¹

Autor nejprve učinil hluboký pohled do minulosti dějin spásy, do prazákladů lásky v Boží podstatě. Ve verších 4,17n. se však v myšlenkách obrací až na „nejzazší hranici času“, je pro něj důležité, že Bůh se pro věřící už rozhodl. Tato jistota opravňuje k radosti důvěry, poslední soud již ztratil svou hrůznost, křesťan nepotřebuje přídavek nějakého osvětlení, aby mohl před Bohem obstát. Jde tu o uskutečnění Boží lásky v lásce bratrské. Strach je protikladem důvěry a zároveň se vztahuje k poslednímu dni. Nejde zde ani tak o to, zda se křesťané smějí bát, ale s jakými pocity půjdou vstříc konci dní. Pozitivnější křesťanskou pedagogiku snad ani formulovat nelze. Boží podstatě neodpovídá ani strach ani trest.⁴⁴² V 4,19 autor posiluje téma důvěry: „Bůh miloval nás“ - my tedy nemáme strach.⁴⁴³ Opakuje se poselství 4,10. Boží láska k hříšnému člověku předchází každou lásku člověka, skrze ni bylo všechno stvořeno. My můžeme milovat, protože nás k tomu on svou láskou uschoptil. A takto vnímaná láska si žádá

⁴³⁶ Srov. THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 155.

⁴³⁷ Srov. *Skutky apoštolů, apoštolské listy, Apokalypsa. Jeruzalémská Bible*, s. 243.

⁴³⁸ Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 561 - 562.

⁴³⁹ Srov. BAUR, W. *První, druhý a třetí list Janův*, s. 72.

⁴⁴⁰ Srov. PRUŽINSKÝ, Š. *Prvý list svätého apoštola Jána Teológa*, s. 330.

⁴⁴¹ Srov. BAUR, W. *První, druhý a třetí list Janův*, s. 72.

⁴⁴² Srov. BAUR, W. *První, druhý a třetí list Janův*, s. 72.

⁴⁴³ Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 562.

odpověď: ne v nějaké abstraktní lásce k neviditelnému Bohu, ale v lásce ke svému bratru, kterého vidíme. Boha můžeme poznávat právě láskou k bratru.

6.2.4. Propojení lásky k Bohu a lásky k bratru (4,20-21)

4,20 Řekne-li někdo: "Já miluji Boha", a přitom nenávidí svého bratra, je lhář. Kdo nemiluje svého bratra, kterého vidí, nemůže milovat Boha, kterého nevidí.

4,21 A tak máme od něho toto přikázání: Kdo miluje Boha, ať miluje i svého bratra.

V předešlé části bylo téma odštěpených odsunuto spíše na pozadí, autor se zaměřil na sebereflexi „nás“, tj. janovských křesťanů. V 4,20n se opět objevuje určitá polemika (podobně jako v 1,5-2,2 a 2,3-11). Autor nazývá oponenty lháři.⁴⁴⁴ Je zde objasněna a konkretizována věta 1,6: „Říkáme-li, že s ním máme společenství a přitom chodíme ve tmě, lžeme a nečiníme pravdu.“ Ten, kdo nabízí nějakou čistě duchovní lásku k Bohu a neohlíží se na svého bližního, není pouze nevěrohodný, je lhář.⁴⁴⁵ Idea nemilování „bratra, kterého vidí“ mohla mít souvislost se stavem v janovské obci (srov. 3,17).⁴⁴⁶ Nedostatek nebo absence lásky k bližnímu hovoří o nedostatku lásky k Bohu, nebo spíše o zdánlivé lásce, protože láska k bližnímu je měřítkem naší lásky k Bohu.⁴⁴⁷

Základní téma 4,20n je, že láska k Bohu a láska k bratru jsou dva aspekty téže lásky. Všechna láska vychází z Boha, a pokud chceme zůstat křesťany, musíme v sobě mít aktivní bratrskou lásku (společně s láskou k Bohu). I ve verších 5,1n jsou rozuměni dětmi křesťané.⁴⁴⁸ Bůh miloval člověka tak, že Syn Boží přišel v těle, jak říká Jan v 1,13, abychom uvěřili a stali se Božími dětmi (J 1,12n).⁴⁴⁹ Ve verši 5,3 je formulováno: „láska k Bohu“ je v tom, že zachováváme jeho přikázání. A poslední formulace přikázání je: „Kdo miluje

⁴⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 563.

⁴⁴⁵ Srov. THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 158.

⁴⁴⁶ Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 564.

⁴⁴⁷ Srov. PRUŽINSKÝ, Š. *Prvý list svätého apoštola Jána Teológa*, s. 334.

⁴⁴⁸ Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 563.

⁴⁴⁹ Srov. THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*, s. 158 - 159.

Boha, at' miluje i svého bratra“ (4,21b). Nejde zde o argumentaci *a minori ad maius*, ale o to, že veškerá láska pochází z Boha.⁴⁵⁰

Takto autor mezi verši 4,7-21 obepjal celou dimenzi světa a ukázal, že svět je od začátku až do konce udržován Boží láskou. Kdo si je toho vědom a zůstává v lásce, nemá se čeho bát. Autor toto dovršení klade dokonce již do současnosti obce, nic se zde už nedá ani vylepšovat ani dodávat. Rozhodnutí pro život a pro lásku již bylo učiněno a poslední soud je tím zbytečný. Pro toho, kdo žije v nenávisti, rozhodnutí již také padlo.⁴⁵¹

6.3. Shrnutí

Na ploše 21 veršů je 15krát použito ἀγαπάω, 12krát ἀγάπη a 2krát ἀγαπητός. V první části se dozvídáme, že láska je z Boha a že kdo se narodil z Boha, je v proudu této lásky. Kdo nemiluje, ten Boha nepoznal, protože Bůh je láska. Tato láska se ukázala v tom, že Bůh seslal svého jediného Syna, abychom my měli život. Láska není v tom, že my jsme si zamilovali Boha. On první projevil iniciativu a poslal Syna jako obět' smíření za naše hříchy (4,7-10). Z toho pro nás plyne, že se máme také milovat. Boha nikdo neviděl, ale pokud se milujeme navzájem, máme s ním společenství. To, že jsme v tomto společenství, poznáváme podle Ducha, kterého nám dal. A tento dar nás uschopňuje vyznávat, že Ježíš je Spasitel světa a Syn Boží. Víra v lásku, kterou k nám Bůh má, a toto vyznání tvoří jednu podmínku pro společenství s Bohem (4,11-16). Jsme-li v tomto společenství, máme již jistotu pro soudný den, protože jsme takoví, jako byl Ježíš v našem světě. Nemáme strach, protože si uvědomujeme Boží lásku k nám a v nás. Tato jistota pramení i z toho, že víme, že Bůh napřed miloval nás. Pokud se někdo bojí, neotevřel se ještě plně Boží lásce (4,17-19). Důležitým měřítkem a nedílnou součástí lásky k Bohu je bratrská láska. Kdo ji nemá, nemůže ani milovat Boha. Poslední formulace přikázání lásky zní: „Kdo miluje Boha, at' miluje i svého bratra“ (4,20-21).

⁴⁵⁰ Srov. BROWN, R. E. *The Epistles of John*, s. 563.

⁴⁵¹ Srov. BAUR, W. *První, druhý a třetí list Janův*, s. 72.

Exkurs 2 – 3 J a Zj

Ve 2J se setkáváme s ἀγαπάω již v oslovení a je zde prokazována láska adresátce listu: „Já starší píšu vyvolené paní a jejím dětem, které opravdově miluji – a nejen já, nýbrž všichni, kdo poznali pravdu.“ (v. 1) „Bude s námi milost, milosrdenství a pokoj od Boha Otce i od Ježíše Krista, Syna Otcova, v pravdě a lásce.“ (v. 3) Ve verších 4-6 se setkáváme se shrnutím vztahu k přikázáním janovským způsobem: život v pravdě závisí na plnění přikázání (v. 4) připomínka přikázání „abychom milovali jedni druhé“ (5) souhrn, že láska znamená žít podle přikázání (v. 6). Následuje ještě varování před bludaři a závěr listu. Ve Třetím listu Janově nacházíme konkrétní příklad lásky v činu a pravdě (srov. 1 J 3,18). Starší v něm píše „milému Gáiovi“, kterého miluje a oslovuje jej milovaný (v. 2.11). Raduje se, že Gáius žije v pravdě (v. 3). Gáiova činná láska se projevuje v tom, že vybavuje bratry, kteří přišli odjinud. Ti podali svědectví o této lásce. (v. 6) Je to přece naše povinnost, ujímat se jich, protože takto budeme mít podíl na jejich hlásání pravdy (v. 8).⁴⁵² A konečně v knize Zjevení se setkáváme s pojmy ἀγαπάω, φιλέω a ἀγάπη pouze ojedinele a v různých významech. Ve vstupním slově jde o přání pokoje od Ježíše Krista, který nás miluje (Zj 1,5). Poté v listech jednotlivým církvím: výtka do Efezu, (2,4), pochvala v listu do Thyatir (2,19), zaslíbení v listu do Filadelfie (3,19) a výzva k pokání v listu do Laodikeje (3,19). Zajímavé použití je v 12,11, kde se hovoří mocným hlasem z nebe o mučednictví: „Oni nad ním zvítězili pro krev Beránkovu a pro slovo svého svědectví. Nemilovali svůj život tak, aby se zalekli smrti.“ V pasáži o soudu je zmínka o městě, které Bůh miloval: „Viděl jsem, jak vystoupili po celé šíři země a obklíčili tábor svatých a město, které miluje Bůh. Ale sestoupil oheň z nebe a pohltil je.“ V závěru je po zmínce o těch, kteří si vyprali roucha (jednají podle přikázání) ještě výčet těch, kteří zůstanou venku: „Venku zůstanou psi, kouzelníci, smilníci, vrahové a modloslužebníci i každý, kdo miluje a činí lež“⁴⁵³ (22,15 KMS).

⁴⁵² Srov. FIGURA, M. *Janovské poselství o lásce*, s. 28.

⁴⁵³ ČEP překládá původní „καὶ πᾶς φιλῶν καὶ ποιῶν ψεῦδος“ jako „kdo si libuje ve lži“.

Závěr

V naší práci jsme se věnovali tématu lásky. Nejprve jsme utvořili základní přehled o pojetích lásky napříč celou Biblií. Poté jsme se podívali, jakým způsobem je láska vyjadřována u Jana. Typické Pavlovy výrazy ἔλεος a χάρις, se u něho vyskytují pouze jednou, resp. dvakrát. Opakovaně jsme se setkávali s pěticí slov ἀγάπη, ἀγαπητός, ἀγαπάω, φίλος a φιλέω. Už z toho je vidět, že Jan mluví o lásce poněkud jiným jazykem. Tuto pěticí jsme statisticky zpracovali a porovnali ji jak v rámci jednotlivých janovských spisů, tak i se synoptiky a v rámci celého Nového zákona. Poté jsme provedli rozdělení jednotlivých slov do tematických skupin, podle způsobu, jakým byla použita. Již porovnáním skupin u sloves ἀγαπάω a φιλέω vidíme, že s výjimkou použití u přikázání lásky, kde je používáno výhradně ἀγαπάω, jsou zaměnitelná. Vybrali jsme jednotlivé perikopy, v nichž se tato slova vyskytují.

Ty jsme postupně procházeli ve druhé, výkladové části naší práce. Hluběji jsme se zaměřili na šest perikop, které popisují určité typické rysy lásky. Jejich obsah jsme vždy podali v krátkém souhrnu a zbylé výskyty v janovských spisů jsme prošli exkurzy. Zde uvedeme pouze krátký pohled na jednotlivé rozebírané perikopy a pojetí lásky, která obsahují.⁴⁵⁴ V rozhovoru s Nikodémem je to **láska Boha ke světu**, která vede k poslání Syna, aby svět spasil (3,16-17). Výraz ἀγαπάω je zde také spojen s **myšlenkou soudu** a takováto **láska k temnotě** (3,19) nutně vede ke konfliktům, které doprovázejí Ježíše během jeho veřejného působení a v důsledku až k ukřižování. V perikopě o Lazarovi jsme pozorovali, jak postupně Lazarovy sestry (11,3), evangelista (11,5) a Židé (11,36) mluví o **Ježíšově lásce k Lazarovi**. Střídá se zde ἀγαπάω a φιλέω ovšem bez nějakých zřejmých významových rozdílů. V této perikopě jsme se zaměřili na viditelné projevy lásky i na projevy dalších emocí. V jiných částech evangelia se s takovýmto použitím nesetkáme. V perikopě o vinném kmeni jsme se zaměřili na **přikázání lásky**. Toto téma se sice poprvé objevilo již v 13,34, ale zde získalo

⁴⁵⁴ Vztahy lásky v Janově evangeliu a souvislost lásky a přikázání jsme graficky znázornili v přílohách.

svou konečnou podobu, konkretizovanou tím, že největším skutkem lásky je **obětování vlastního života za přátele** (15,12-15). Pokud se mluví o lásce ve spojení s přikázáním, používá se vždy ἀγαπάω, ani v Prvním listě Janově, který se primárně věnuje vztahu lásky a přikázání není nikdy použito φιλέω. **Ježíš** zde **nazývá učedníky přáteli** (φίλος) (15,14), tomu ovšem předchází zmínka o tom, že je miloval (13,1). Podobné schéma můžeme vidět již dříve, když Ježíš nazývá přítelem Lazara (11,11), předchází mu evangelistova slova, že Ježíš Lazara miloval (11,5). Takový je tedy Janův pohled na **přátelství**. V rozhovoru vzkříšeného Ježíše se Šimonem Petrem se setkáváme s **láskou, která je vyznána**, Petr během tohoto vyznání získává pastýřské pověření (21,15-17). Ani zde střídání ἀγαπάω a φιλέω nevyjadřuje zřejmé významové rozdíly. Blíže zde také seznamujeme s „**učedníkem, kterého Ježíš miloval**“ (21,20-24), se kterým jsme se setkali poprvé ve večeřadle a doprovázel nás důležitými okamžiky děje. Výskyty slov, o která jsme se zajímali, ve spojitosti se **smrtí na kříži**, tj. **dovršeným nejvyšším skutkem lásky**, jsou téměř nulové, setkáváme se právě pouze s milovaným učedníkem (19,26). Také ve výrazu „učedník, kterého Ježíš miloval“ se setkáváme s oběma slovesy (ἀγαπάω, φιλέω). Láska je vždy vyjadřována pojmem ἀγάπη. Výraz ἀγαπητός, používaný v Janových listech není vždy vykládán jako oslovení, ale několikrát i ve smyslu Bohem milovaní, takto je propojen s **přikázáním lásky**. Plnění přikázání je hlavním kritériem poznání Krista (1 J 2,4). První list Janův nám říká, jak naplnit maximální požadavek lásky: **žít tak jako žil Ježíš** (1 J 2,6), **nemilovat svět a nedivit se jeho nenávisti** (2,15; 3,13), **milovat se navzájem** (3,11; 3,23; 4,7; 4,11), **položít život za bratry** (3,16b), **nemilovat pouhým slovem, ale činem** (3,19), **věřit jménu Ježíše Krista, vyznávat, že přišel v těle a že Ježíš je Syn Boží** (3,23; 4,2; 4,15). Nakonec se dostáváme k tomu, že láska k Bohu není možná bez lásky k bratru. Od toho, že Bůh nás miloval (3,16), se dostáváme až k poslední formulaci přikázání lásky: „**Kdo miluje Boha, ať miluje i svého bratra**“ (4,21).

Seznam použité literatury

Prameny:

ALAND, K. ad. *The Greek New Testament* (with dictionary). 4. Revidované vydání. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1994. ISBN 3-438-05113-3.

Bible. Český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 2001. ISBN 80-85810-29-8.

Evangelia. Jeruzalémská Bible, 16. Svazek. Praha: Krystal OP, s.r.o., 2006. ISBN 80-85929-88-0.

Nový zákon. Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě. Praha: Česká liturgická komise, 1989. ISBN neuvedeno.

Skutky apoštolů, apoštolské listy, Apokalypsa. Jeruzalémská Bible, XVII. svazek. Praha: Krystal OP, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-87183-08-3.

Prameny – počítačové programy:

BIBLEWORKS, LLC *BibleWorks 6*. Verze 6,0,005y [počítačový program na disku knihovny TF JČU]. Norfolk: BibleWorks, LLC, 2003.

Slovníky a lexikony:

HAAG, H. *Bibel-lexikon*. Zweite, neu bearbeitete und vermehrte Auflage. Zurich, Köln: Benzinger Verlag, 1968. ISBN neuvedeno.

LÉON-DUFOUR, X. ed. *Slovník biblické teologie*. Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-1127-7.

NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník A-P*. Praha: Kalich. ISBN 80-7017-528-1.

SCHMOLLER, A. *Handkonkordanz zum griechischen Neuen Testament*. 8. neubearbeitete Auflage. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1989. ISBN 3-438-06007-8.

TICHÝ, L. *Slovník novožákonní řečtiny*. Olomouc: Mgr. Jiří Burget, 2001, ISBN 80-902798-5-6.

Teologický slovník k Novej zmluve I-II. Bratislava: Tranoscius v Církevnom nakladateľstve, 1986. ISBN neuvedeno.

VON ALLMEN, J. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1987. ISBN neuvedeno.

Komentáře:

BAUR, W. *První, druhý a třetí list Janův*. Malý stuttgartský komentář. Nový zákon 17. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-517-9.

BROWN, R. E. *The Gospel according to John (I-XII)*. The Anchor Bible. New York: Doubleday, 1966. ISBN 0-385-01517-8.

BROWN, R. E. *The Gospel according to John (XIII-XXI)*. The Anchor Bible. New York: Doubleday, 1970. ISBN 0-385-03761-9.

BROWN, R. E. *The Epistles of John*. The Anchor Bible. New York: Doubleday, 1982. ISBN 0-385-05686-9.

FARKAŠ, P. *Vybrané perikopy z evanjelia podľa Jána*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta, 2003. ISBN 80-88696-36-4.

PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*. Malý stuttgartský komentář. Nový zákon 4. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. ISBN 80-7192-262-5.

PRUŽINSKÝ, Š. *Prvý list svätého apoštola Jána Teológa*. Pravoslávne biblické komentáre, 22. Prešov: Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity, 2000. ISBN 80-88885-74-4.

RUCKSTUHL, E. *Jakobusbrief, 1.-3. Johannesbrief*. Die Neue Echter Bibel. Kommentar zum Neuen Testament mit der Einheitsübersetzung, bd. 17/19. Würzburg: Echter Verlag, 1988. ISBN 3-429-00960-X.

STACHOWIAK, L. *Ewangelia według św. Jana*. Pismo święte Nowego Testamentu w 12 tomach, tom IV. Poznań-Warszawa: Pallottinum 1975. ISBN neuvedeno.

STIBBE, M. W. G. *John's Gospel*. London and New York: Routledge, 1994. ISBN 0-415-09510-7.

THÜSING, W. *Die Johannesbriefe*. Geistliche Schriftlesung, 22. Düsseldorf: Patmos Verlag, 1990. ISBN neuvedeno.

Monografie:

BIČ, M. *Radostná zvěst Starého zákona*. Praha: Kalich, 1984. ISBN neuvedeno.

BROWN, R. E. *Duch Svätý na Turíce*. Trnava: Dobrá kniha, 2001. ISBN 80-7141-337-2.

HERYÁN, L. *Úvod do Nového zákona*. České Budějovice: Teologická fakulta v Českých Budějovicích, 1997. ISBN neuvedeno.

Časopisy:

FIGURA, M. Janovské poselství o lásce. *Communio*, 1999, roč. 3, č. 1, s. 22-31.

Diplomové práce:

LIŠKA, J. *Pojetí κόσμος v Janově evangeliu*. Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, teologická fakulta. České Budějovice 2009.

POKORNÝ, P. *Židé v Janově evangeliu*. Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, teologická fakulta. České Budějovice 2006.

Seznam zkratek

GNT – ALAND, K. ad. *The Greek New Testament* (with dictionary). 4. Revidované vydání. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1994. ISBN-3-438-05113-3. Citováno z BIBLEWORKS, LLC *BibleWorks 6*. Verze6,0,005y [počítačový program na disku knihovny TF JČU]. Norfolk: BibleWorks, LLC, 2003.

ČEP – *Bible. Český ekumenický překlad*. Praha: Česká biblická společnost, 2001. ISBN 80-85810-29-8. Citováno z BIBLEWORKS, LLC *BibleWorks 6*. Verze6,0,005y [počítačový program na disku knihovny TF JČU]. Norfolk: BibleWorks, LLC, 2003.

ČKP – *Nový zákon. Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě.* Praha: Česká liturgická komise, 1989. ISBN neuvedeno.

KMS – *Nový zákon. Český studijní předklad (1985).* Citováno z BIBLEWORKS, LLC *BibleWorks 6.* Verze6,0,005y [počítačový program na disku knihovny TF JČU]. Norfolk: BibleWorks, LLC, 2003.

KB – *Bible svatá. Kralický překlad (1613).* Citováno z BIBLEWORKS, LLC *BibleWorks 6.* Verze6,0,005y [počítačový program na disku knihovny TF JČU]. Norfolk: BibleWorks, LLC, 2003.

NBK – *Nový zákon. Nová Bible Kralická (1994).* Citováno z BIBLEWORKS, LLC *BibleWorks 6.* Verze6,0,005y [počítačový program na disku knihovny TF JČU]. Norfolk: BibleWorks, LLC, 2003.

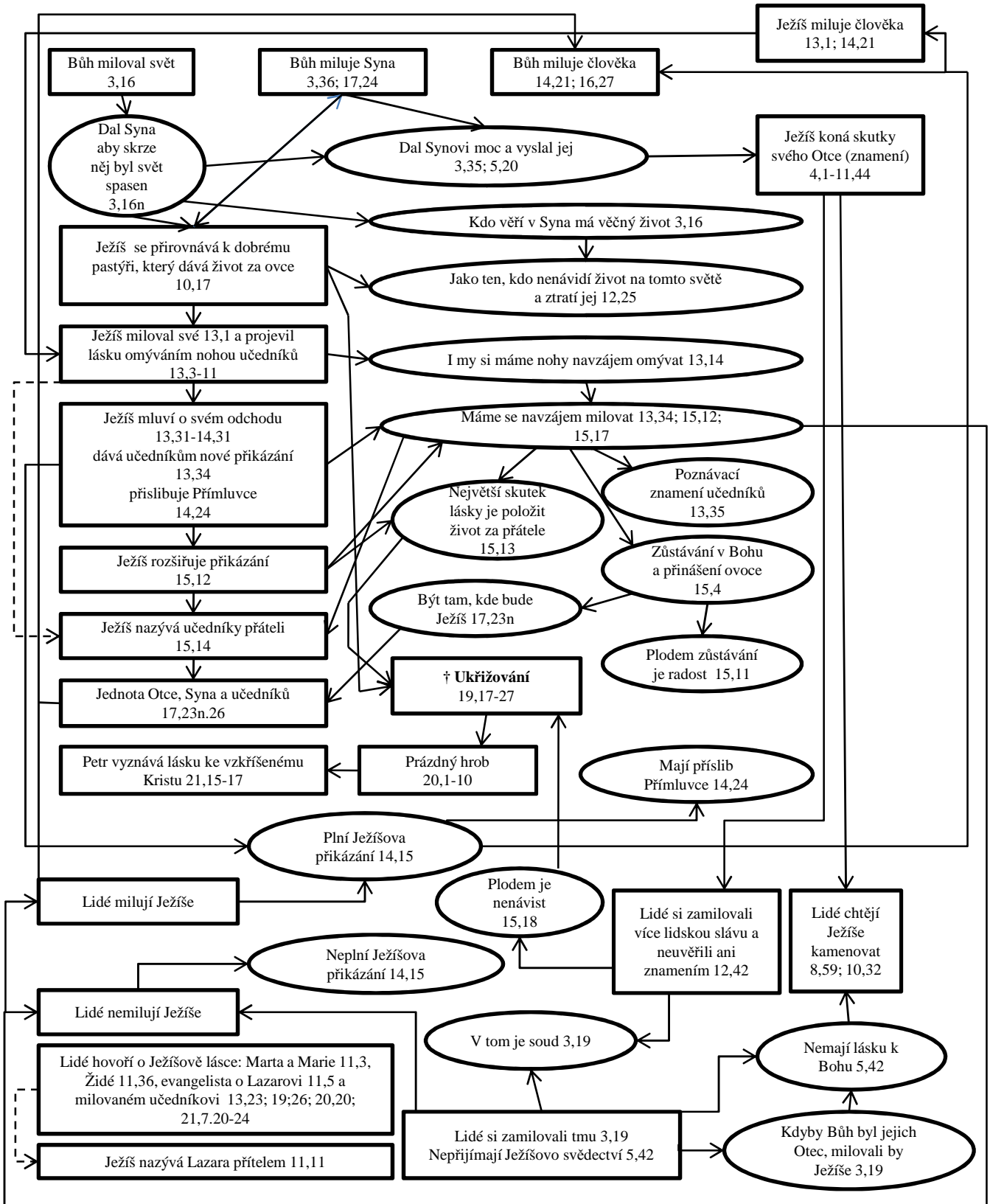
Zkratky jednotlivých biblických knih používáme podle ČEP.

Přílohy

Příloha I – Vztahy lásky v Janově evangeliu

Příloha II – Vztah lásky a přikázání v Prvním listu Janově

Příloha 1: Vztahy lásky v Janově evangeliu

Legenda

- – pole znázorňující děj
- – pole znázorňující, co z tohoto děje vyplývá nebo k čemu vede
- – vztah mezi jednotlivými poli
- – poukaz na zvláštní vztah (když evangelista napíše, že Ježíš někoho miloval, Ježíš jej později nazve přítelem)

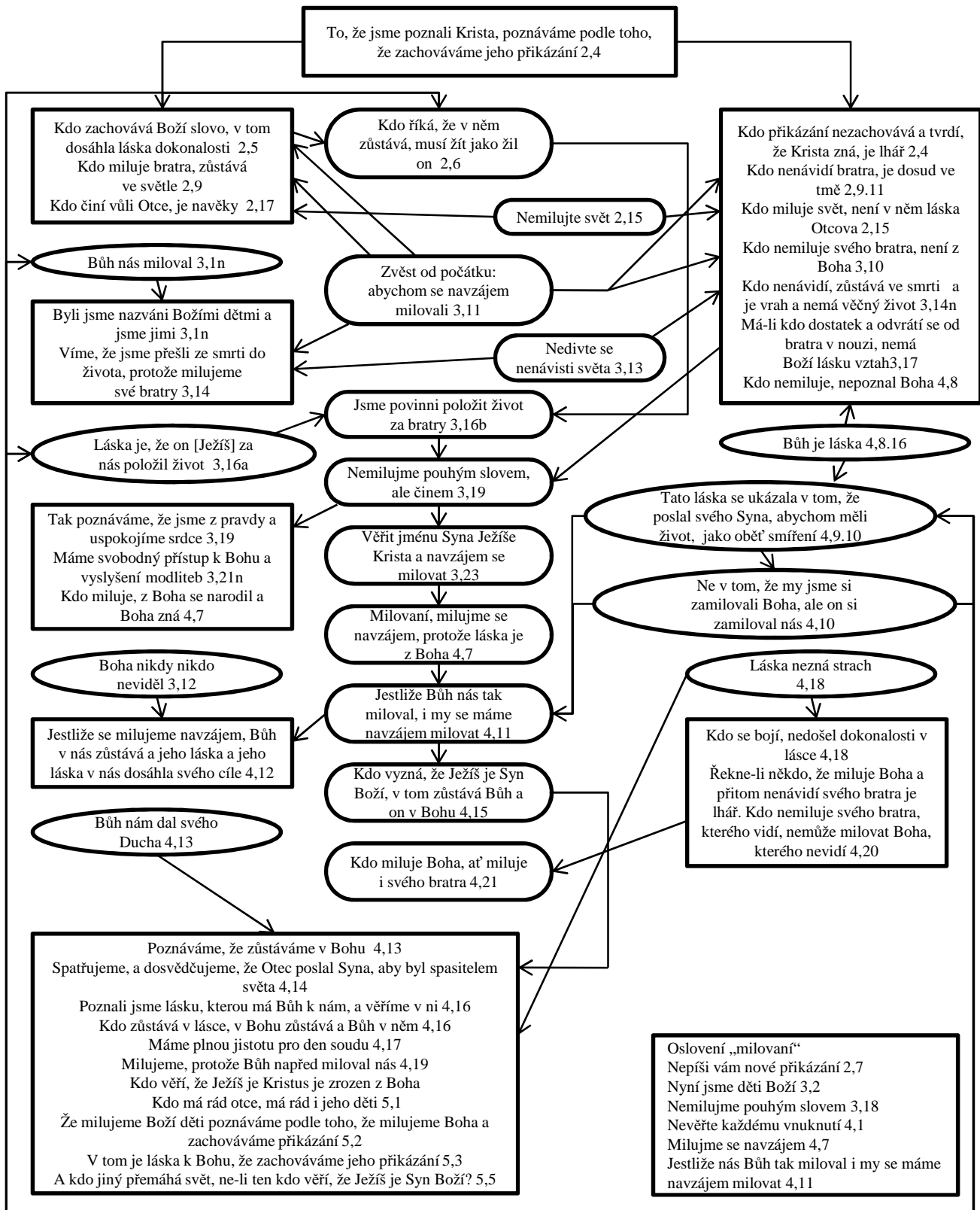
V této příloze jsme graficky zobrazili strukturu vztahů lásky v Janově evangeliu. V pravé horní části jsme umístili první základní výrok, který vyjadřuje motivaci Božího jednání: Bůh miloval svět → dal Syna (3,16). Z tohoto bodu vycházejí dvě linie: po vyslání (3,35) koná Ježíš znamení, která mají ukázat aspekty spásy. Druhá linie vede od okamžiku, kdy se Ježíš nazval dobrým pastýřem, který dává život za ovce (10,17), přes umývání nohou učedníkům (13,3–11), příslib Přímluvce (14,24), darování přikázání (13,34; 15,12) a nazvání učedníků přáteli (15,14) až na kříž (19,17–27).

V levé dolní části jsme umístili výpověď, že lidé si více zamilovali tmu (3,19) a nepřijímají Ježíšovo svědectví (5,42), což vede k tomu, že chtějí Ježíše kamenovat a usilují mu o život (10,32) Zamilovali si více lidskou slávu (12,42) a tím sami sebe odsuzují (12,42). Plodem takového stavu je nenávist, která vede až k tomu, že Ježíše ukřižují (19,17).

Po kříži ovšem následuje prázdný hrob (20,1–10) a po vyznání je Petr pověřen vzkříšeným Kristem k pastýřské službě (21,15–17).

V dolní části grafu se ještě věnujeme Lazarovi a milovanému učedníkovi.

Příloha 2: Vztah lásky a přikázání v Prvním listu Janově

Legenda

- – pole znázorňující výpovědi o učednících
- – pole znázorňující výpovědi o Bohu a o lásce
- – pole znázorňující příkázání
- – vztah mezi jednotlivými poli

V této příloze jsme graficky zobrazili strukturu vztahu lásky a příkázání v prvním listu Janově. Začínáme kritériem nutnosti plnit příkázání (2,4): zde probíhá větvení na ty, kteří je zachovávají (levá část grafu) a na ty, kteří je nezachovávají (pravá část). Ve střední části grafu můžeme sledovat formulace jednotlivých příkázání, jak jsou nám postupně autorem listu předkládány.

Ve spodní části jsme připojili ještě přehled veršů, ve kterých se objevuje oslovení „milování“.

Abstrakt

STROPEK, I. *Pojetí lásky v janovské literatuře*. České Budějovice 2009. Diplomová práce. Jihočeská univerzita. Teologická fakulta. Katedra biblických věd. Vedoucí práce J. Pavelčík.

Klíčová slova: láska, přátelství, spása, soud, přikázání, milovaný učedník, Janovo evangelium, Janovy listy, kniha Zjevení.

Diplomová práce se zabývá pojetím lásky v janovské literatuře, zejména v Janově evangeliu a jeho listech.

Statisticky zpracovává výskyty slov vyjadřujících lásku, které Jan používá (*ἀγάπη, ἀγαπητός, ἀγαπάω, φίλος, φιλέω*). Poté se věnuje jednotlivým perikopám, ve kterých jsou tato slova použita. Hluběji se zaměřuje na ta místa, kde je vystižen některý důležitý aspekt vnímání lásky.

Hlavní linii Janova poselství o lásce bychom mohli ve zkratce vyjádřit takto: Bůh miloval svět a to bylo pohnutkou, aby poslal svého Syna, aby svět spasil (J 3,16-17). Pomocí znamení ukazuje Ježíš jednotlivé aspekty spásy. Posledním znamením toho, že Ježíš má moc i nad životem, je vzkříšení Ježíšova přítele Lazara (J 11).

Následuje Ježíšova řeč na rozloučenou, ve které je formulováno přikázání vzájemné lásky (J 13,34), které je doplněno o poukaz na skutek nejvyšší lásky (J 15,12.15). Dále je konkretizováno v Prvním listě Janově (1 J 2,15; 3). Nejnutněji je toto téma shrnuto v tvrzení, že Bůh je láska (1 J 4,8.16), a dospíváme k závěru o nutnosti milovat svého bratra. Bez bratrské lásky není ani láska k Bohu (1 J 4,20-21). Třetí list Janův nám potom ukazuje praktický příklad této lásky. Vedle tohoto hlavního motivu můžeme sledovat i popisy Ježíšovy náklonnosti (Lazar, milovaný učedník) a epizodu s pověřením Petra, který vyznává lásku k Ježíši.

Abstract

STROPEK, I. *Concepts of Love in the Johannine Literature*. České Budějovice 2009.

Key words: love, friendship, salvation, judgment, commandment, beloved disciple, Gospel of John, Epistles of John, Revelation.

The diploma thesis deals with the concepts of love in the Johannine literature, especially in the Gospel and Epistles of John.

It statistically compiles occurrences of words expressing love that are used by John (ἀγάπη, ἀγαπητός, ἀγαπάω, φίλος, φιλέω). Then the thesis focuses on particular pericopes where these words are used. More deeply it focuses on those places where an important aspect of love perception is described.

The main line of John's message about love we could shortly express like that: God loved the world and this was the motive of sending his Son (J 3, 16), in order to save the world (J 3, 17). Jesus shows the particular aspects of love with the help of signs. The last sign of the fact that Jesus has power even over the life is the resurrection of Lazarus, a friend of Jesus (J 11).

In the Jesus' farewell speech the commandment of mutual love (J 13, 34) is formulated and completed by the reference on the highest deed of love (J 15,12.15). This is specified in the First Epistle of John (1 J 2,15; 3). In the most comprehensive way this issue is summarized by the expression that God is love (1 J 4,8.16), with the conclusion about the necessity of loving one's own brother. One can't love God without loving one's own brother (1 J 4,20-21). The Third Epistle of John shows us a practical example of such love. We can also pay attention to descriptions of Jesus' emotional attitudes (Lazarus, a beloved disciple) and to Peter's confession of love for Jesus and his commitment.